

První svazek *Básní* shrnuje veršovanou produkci Nerudovu od prvních počátků básnické jeho činnosti do r. 1873, kdy vyšlo 2. vydání *Knih veršů*. Patří do tohoto období především dvě básnické knihy, *Hřbitovní kvítí* z r. 1857 a *Knihy veršů* z r. 1868, které vyšly v r. 1873 v druhém, rozšířeném vydání. *Knihy veršů* byly právě tím souborem básní, který Neruda sám „s autokritikou co možná přísnou“ uspořádal jako vlastní jádro své básnické činnosti v tomto období; všechno ostatní lze pokládat za básnickou produkci, která doplňuje básně zahrnuté do *Knih veršů*, ať již o nezařazení jednotlivých básní do *Knih veršů* rozhodly jakékoliv důvody, nejen umělecké, ale i osobní, politické nebo censurní. O tom, že Neruda měl vskutku v úmyslu svými *Knihami veršů* přehlédnout svou dosavadní činnost a z ní vybrat to nejpodstatnější, svědčí mimo Proslov k prvnímu vydání *Knih veršů* i okolnost, že do nich pojal i výbor z *Hřbitovního kvítí*. Z těchto skutečností vyplynula i metoda vydání tohoto svazku. Otiskujeme především obě sbírky tohoto období, *Hřbitovní kvítí* a *Knihy veršů* v rozsahu 2. vydání. Nemohli jsme pominout *Hřbitovní kvítí* jako celek — a to i za cenu toho, že budeme nuceni otisknout některé básně dvakrát —, poněvadž jde o sbírku, která zvláště typicky vyjadřuje převratný charakter Nerudova básnického vystoupení v české literatuře. Ostatní básně vydáváme jako doplňkový soubor ke *Knihám veršů*, takže zcela přirozeně vznikly *Dodatky ke Knize veršů výpravných*, *Dodatky ke Knize veršů lyrických a smíšených* a *Dodatky ke Knize veršů časových a příležitostných*. K nim pak přistupují *Básnické překlady* Nerudovy v sledovaném období. Je to postup, jehož užil v zásadě již M. Novotný při vydávání *Druhé knihy básní Nerudových*. Uvnitř jednotlivých dodatkových oddílů jsme se snažili shromáždit básně podle jednotlivých cyklů *Knih veršů*, po případě podle celků, na nichž Neruda zřejmě pracoval. Mohli jsme tak učinit jen do jisté míry, pokud to dovoľoval sám materiál, jinak jsme užili hlediska chronologického. Věci fragmentární, věci vznikající na okraji vlastní činnosti básnické (památníkové verše atd.) jsme umísťovali na konec jednotlivých oddílů. Jistou potíž činilo zařazování básní podle oddílů, zejména vztah mezi oddílem veršů lyrických a oddílem veršů časových nemá pevné hranice, jelikož většina produkce Nerudovy má zároveň svůj časový charakter.

Do tohoto svazku Básní nejsou pojaty ty verše, které jsou v úzkém sepětí s časově danou a časově omezenou problematikou speciální. Tak veršovaný pamflet *U nás* z roku 1858, který se zabýval problémem české literární kritiky a zahrnoval ve formě negativní satiry i pozitivní literární program Nerudův; tento pamflet bude v Nerudových spisech v Knihovně klasiků vydán ve svazku, který zahrne literární kritiky tohoto období. Dále nejsou v našem souboru dvě rozsáhlé skladby z Humoristických listů, *Český sněm roku 1863* a *Nábožný přehled každodenní činnosti sněmu českého* z téhož roku; uveřejníme je opět v příslušném svazku Nerudových projevů, které se zabývají společenskými a politickými poměry českými, kam se obě skladby hlásí svými narážkami na podrobnosti ze soudobého politického zápasu. Nezahrnujeme sem dále veršované projevy dramatické a veršiky rozhozené po celém povídkovém a feuilletonistickém nebo aforistickém díle Nerudově. Jen tehdy, jde-li o jednotlivé básně, které si uchovávají svou samostatnost, nebo tam, kde samostatnost jejich je doložena rukopisem nebo kde je zřejmé, že tu Neruda užil textu ze zásoby svých hotových veršovaných projevů, převzali jsme příslušné celky do Nerudových Básní. Do svého souboru jsme pojali jen ty Nerudovy básně, u nichž autorství Nerudovo je potvrzeno vnějším svědectvím, t. j. básně, k nimž se Neruda hlásil přímo svým jménem, známým pseudonymem, zkratkou, básně doložené rukopisem Nerudovým nebo básně, jež podle svědectví jiných jsou Nerudovy. Jen výjimečně přijímáme do svého souboru texty, jež jsou připisovány Nerudovi na podkladě vnitřní kritiky. Seznam sporných textů, pokud o nich uvažovali dosavadní editoři, uvedeme na příslušných místech poznámek.

Při práci jsme těžili ze zkušenosti dosavadních vydání Nerudových básní. *I. Herrmann* uspořádal v druhém vydání Básnických spisů, vydaných v roce 1907 u Topiče, celé básnické dílo Nerudovo do dvou svazků; v prvním svazku vydal Hřbitovní kvítí a Knihy veršů, v druhém svazku ostatní sbírky Nerudovy a část doplňkových veršů. Dodatečně vyšel svazek nazvaný Zbytek veršů (1913) a uspořádaný *K. Rožkem, Mil. Novotný* v Díle Jana Nerudy vydal v 1. sv. Básní (1923) pět klasických sbírek Nerudových bez Hřbitovního kvítí, v 2. svazku, Druhá kniha básní (1924), zbytek Hřbitovního kvítí a všechny dodatkový materiál. Rozhodli jsme se vydávat jednotlivé sbírky Nerudovy vždy zároveň s příslušným materiálem doplňkovým, poněvadž pomáhá čtenáři při četbě Nerudových sbírek dokreslit profil jeho básnické činnosti, poněvadž jeho zařazení v sousedství

vlastního jádra Nerudova díla je i s hlediska historického organičtější. Ani jedno z dosavadních vydání Nerudových sbírek nebylo vydáním kritickým v tom smyslu, že by informovalo o prvním časopiseckém otisku, o osudu textu, po případě o různocšteních. Jen Novotným vydaná Druhá kniha básní, zahrnující dodatkovou produkci Nerudovu, má příslušné poznámky vysvětlující původ a charakter jednotlivých textů. V době od vydání Druhé knihy básní v r. 1924 do dnešních dní postoupila naše znalost textů Nerudových podstatně. Předně soustavné studium časopisů umožnilo identifikovat některé nové texty, po případě pseudonymy Nerudovy (zejména pseudonym Prokop Zápolský). Dále literární archiv Národního musea získal z pozůstalosti po I. Herrmannovi rukopisnou pozůstalost Nerudovu. Byly v ní i neznámé verše Nerudovy, z nichž některé postupně uveřejňoval dotavadní vydavatel díla Nerudova a správce lit. archivu Mil. Novotný. Využití celého tohoto rukopisného materiálu pro účely edice bylo však umožněno teprve tomuto vydání v Knihovně klasiků. Ukázalo se, že máme vlastně pro většinu básní Nerudových z mladšího období rukopisy, po případě přímo jejich pracovní koncepty. Vydavatel tohoto svazku se mohl při pořádání knižně dosud nevydaného básnického díla Nerudova, jakož i při studiu rukopisů v Nár. museu opřít i o zkušenosti a radu člena ediční rady Spisů J. Nerudy Mil. Novotného, který popsal rukopisy v Museu a svými drobnými časopiseckými příspěvky podstatně rozhojnil naše vědomosti o básnickém díle Nerudově. Nejen že mu patří moje poděkování za tuto pomoc, ale je třeba jej považovati přímo za spolupracovníka v tom smyslu, že svým dosavadním dílem přispěl podstatně k vytvoření podmínek pro úspěšné výsledky této edice. Děkuji dále i prof. Albertu Pražákovi, který mi umožnil studium rukopisného Zápisníku Nerudova z r. 1859; byl to prof. Pražák, který ve svém článku v Listech filologických v r. 1907 vytyčil pro budoucí editory básní Nerudových cíle, k nimž se chce v zásadě přiblížit i tato edice. Děkuji dále dr. Karlu Dvořákovi za pomoc při luštění porušených míst v rukopisech a zvláště Rudolfu Skřečkovi za pomoc při pravopisně sjednocující úpravě textu a při četbě korektur. Konečně jsem zavázán díkem i členům nerudovského kolektivu při Ústavu pro českou literaturu, který mi, v čele s dr. Karlem Polákem, vždy vycházel ochotně vstříc radou, pomocí, kontrolou textů a jednotlivých údajů.

Základem edice tištěných básní se stal zpravidla poslední text tištěný za života básníka, jen někdy nutily zvláštní důvody použití rukopisu jako základu. To ovšem nevylučuje možnost, abychom se v určitých případech nevraceli k znění

starších textů, vznikly-li později chyby. Údaje o různočteních v poznámkách uvádějí vždy za číslem verše nejprve text vytištěný v naší edici, t. j. zpravidla text základní pro edici, za hranatou závorkou | je pak text odlišující se od tohoto znění a za tímto textem je i příslušná zkratka, označující knižní vydání (první vydání označeno číslicí 1, druhé vydání číslicí 2), příslušný časopis nebo rukopis. Když se vydavatel odchýlil od základu vydání nebo když potřeboval zdůraznit, z kterého textu čerpal oporu pro své čtení, uvedl za textem před závorkou i zkratky příslušného textu, o něž se opírá text našeho vydání. Zkratky jsou uváděny v textu poznámek vždy za jednotlivými údaji o tiscích nebo rukopisech. Pokud citujeme rukopisy bez udání majitele, jde ve směr o rukopisy v majetku Národního musea; čerpáme a otiskujeme z nich se souhlasem ředitelství této instituce.

Při výběru různočtení bylo třeba volit z materiálu ve shodě s povahou celého vydání. Tato edice se přidrzuje zásad obsažených ve směrnících České akademie o pravopisné úpravě textů při vydávání klasiků a řídí se dále praxí Národní knihovny a pokyny redakční rady Spisů Jana Nerudy. Normalisujeme tedy podle Pravidel psaní předpon *s-* a *z-* (na př. *ztrávití* opravujeme na *strávití*) nebo psaní předpon *oz-* a *z-* (na př. píšeme *vzpomínka* místo *zpomínka*, *vzbudí* místo *zbudí*, *zdvihl* místo *vzdvihl*). Podle Pravidel upravujeme i psaní podstatných jmen vzoru *kost* (na př. píšeme *smrt* místo *smřt*, *milost* místo *milostf*). *Předce*, *předc* opravujeme na *prece*, *prec*, *cnost* na *ctnost*, *si* na *jsi*. Starší způsob psaní infinitivů typu *dobyť*, *nest* atp. opravujeme na *dobýt*, *něst* atp., rovněž *podlé*, *vedlé*, *teprvé* atd. opravujeme na *podle*, *vedle*, *teprve* atd. Normalisujeme podle Pravidel psaní slov cizího původu, píšeme na př. *ideál* místo *ideal*, *démant* místo *demant*, *brahmín* místo *brahmin*, *sandál* místo *sandal* atp. Rovněž psaní příslovečných spřežek normalisujeme, píšeme na př. *přítom* místo *při tom*, *spánembohem* místo *s pánem bohem* atd. Velká písmena píšeme podle dnešního usu, ponecháváme však psaní slov *bůh*, *boží* atp. podle Nerudy. Nenormalisujeme však takové jevy, které, i když jsou v rozporu s dnešním pravopisem, mohou znamenat dvojí výslovnost; ponecháváme proto beze změny na př. *sestárnout* vedle *zestárnout*, *svadlý* vedle *zvadlý*. Nenormalisujeme dále tam, kde to vyžaduje povaha textu, na př. v některých rýmech (jako *prázne* — *vázne*).

Odchytky mezi textem naší edice a původními texty Nerudovými, pokud vyplývají z této pravopisně sjednocující úpravy, přirozeně v poznámkách nezaznamenáváme. Rovněž nejsou v poznámkách zaznamenávány odchytky týkající

se čárek před spojkou a ve významu slučovacím (čárku jsme vynechali jen v případech naprosto nesporných, a to na konci verše, není-li v následující větě jakýkoli sklon k významovému stupňování nebo pointování), odchylky týkající se vynechání čárek před podřadnými spojkami, předchází-li spojka a, vložení čárek na místa nesporná s hlediska syntaktického členění, t. j. především před spojkami podřadnými a za vloženými výrazy, dále odchylky dané sjednocováním interpunkční praxe v psaní uvozovek atp. Rovněž nezaznamenáváme, nahrazujeme-li vykřičník čárkou u vokativů nebo citoslovcí uvnitř věty nebo píšeme-li za výrazy nezačleněnými do širší větné souvislosti po otazníku nebo vykřičníku velké písmeno. Konečně v poznámkách nezaznamenáváme ani nesporné chyby pravopisné nebo sazečské, které jsme opravili. Pokud by odborník chtěl sledovati, jaký je Nerudův usus v těchto všech jevech zde vyjmenovaných, musí studovati přímo originální texty.

Ve shodě s celou povahou tohoto vydání, které se nevzpírá normalisaci ve vnějším vzhledu pravopisné konvence, ale pečuje o uchování jazykové osobitosti autorovy, a to i při jistém autorově kolísání, snažili jsme se naproti tomu, abychom začlenili do poznámek všechna různočtení týkající se slovního znění, kvantitativy a interpunkce, pokud mají vliv na frázování intonačních kól. Zatím co uvnitř verše jsme zaznamenávali i rozdíly mezi čárkou a pomlčkou, na konci verše jsme obvykle nezaznamenávali různočtení tohoto druhu, tedy ani časté změny interpunkčních znamének různé povahy, na př. tečky místo vykřičníku, vykřičníku místo otazníku, prosté čárky místo čárky a pomlčky, středníku místo dvojtečky. V těchto věcech se v zásadě přidržujeme výchozího textu. Takových změn je na konci veršů tolik, že by jejich uvádění v poznámkách bylo v rozporu s povahou tohoto vydání, které, i když sleduje odborné úsilí podat čtenáři co nejspolehlivější znění textu i s jeho historií, je přece jen vydáním, které není určeno jen odborným specialistům, ale především široké obci čtenářské.

Přirozeně že jsme zaznamenali i četné delší textové varianty, výjimečně pak jsme v závorce zaznamenávali i škrtnuté znění v rukopise. I znění těchto variant a různočtení podléhá v našem vydání sjednocující úpravě platné pro text celého díla, jen v určitých případech jevílo se účelným ponechat v různočteních text neupravovaný.

Vedle informací o textech a různočteních přinášejí poznámky i nejnutnější informace o lidech, jimž byly básně adresovány, po případě o událostech nebo průvodních okolnostech, jež podnítily vznik jednotlivých básní.

Hřbitovní kvítí vyšlo v Praze nákladem Karla Bellmanna s vročením 1858, ve skutečnosti na sklonku roku 1857. Bylo věnováno památce časně zesnulého básníkovu přítele Ant. Tollmanna. Tollmann, spolužák Nerudův z malostranského gymnasia, zemřel v roce 1853 a byl podle Nerudovy zprávy pochován na Olšanech. Neruda mu věnoval štědrovečerní vzpomínku v Hlase z 24. 12. 1862 a jeho trpký úděl proletářského studenta, jakož i jeho tragický osud milostný i životní zachytil ve Feuilletonu vzpomínek v Rodinné kronice z 12. dubna 1862. Úmysl napsati sbírku Hřbitovní kvítí vznikl patrně brzy po smrti přítelově, i když vlastní úvodní cyklus, věnovaný přímo Tollmannovi, byl otištěn až v knižním vydání, zatím co básně z druhého, číslovaného (1—52) cyklu Hřbitovního kvítí byly uveřejňovány v ukázkách od r. 1854. Celkem byly uveřejněny tyto ukázkové výběry:

1. V Lumíru 4, č. 46 (z 16. listopadu 1854), str. 1094 vyšlo s titulem *Hřbitovní kvítí* a s podtitulem *Výjimky z většího cyklu básní pod týmž nadpisem* a pod pseudonymem *Janko Hovora* pět básní, a to básně 4, 10, 39, 52 a 30 číslovaného cyklu knižního vydání (L).

2. V Lumíru 7, č. 12 (z 19. března 1857), str. 275 vyšly s titulem *Hřbitovní kvítí* a pod pseudonymem *Janko Hovora* čtyři básně, a to básně 2, 38, 18 a 29 číslovaného cyklu knižního vydání (L).

3. V Českomoravské pokladnici 3, kalendáři na r. 1858 (t. j. na podzim 1857), str. 94 vyšly pod pseudonymem *Janko Hovora* dvě básně opět s titulem *Hřbitovní kvítí*, a to 1. a 42. báseň číslovaného cyklu knižního vydání (ČP).

Neruda nepřijal celé Hřbitovní kvítí do svých *Knih veršů* z r. 1867, tedy do toho souboru, v němž si přál předstoupiti před veřejnost s „celistvým obrazem činnosti své“. V úvodě k prvnímu vydání *Knih veršů* napsal Neruda: „V obsahu knihy mé najde čtenář také oddíl »Lístky Hřbitovního kvítí« nadepsaný. Mnohostranně kaceřované »Hřbitovní kvítí« mělo před desíti lety zvláštní úkol svůj, jemuž tenkrát alespoň zčásti také dostalo. Do rámce nynější sbírky by se zajisté nehodilo a čtenář najde zde tedy jen úryvky z něho, místy doplněné, místy zjinačené.“ (Viz zde na str. 79.) Cyklus „Lístky Hřbitovního kvítí“ je celek jinak komponovaný než původní Hřbitovní kvítí (z celkového počtu 59 básní přešlo tam jen 26 básní), ale je v něm otištěno několik básní nových, z nichž některé byly součástí jiného časopisecky uveřejněného cyklu, „Ze života“. Čtyři básně (35, 30, 7 a 32) přešly do *Knih veršů výpravných* a jedna báseň (*V vlasti*)

*jsem a přece divná tužba*) přešla do Knihy veršů časových a příležitostných, do oddílu České verše. Vzhledem k tomu, že jsou tedy Hřbitovní kvítí a Lístky Hřbitovního kvítí dva celky odlišného uměleckého záměru, z nichž prvý je pro svou společenskou a uměleckou průraznost historickým dokumentem zcela nevšedním, rozhodli jsme se uchovat v tomto vydání celého básnického díla Nerudova v neporušeném stavu oba celky. Přitom je pro naši edici mimo zřejmé tiskové chyby a omyly základem v otisku Hřbitovního kvítí text v Hřbitovním kvítí z r. 1857 a v otisku Lístků Hřbitovního kvítí text z druhého vydání Knihy veršů z r. 1873. V poznámkách ke Kniham veršů zaznamenáváme pouze odchylky od Hřbitovního kvítí, zatím co celou historii textu před otištěním Hřbitovního kvítí zaznamenáváme toliko v poznámkách ke Hřbitovnímu kvítí.

V pozůstalosti básníkově se zachoval rukopis Hřbitovního kvítí (R), 30 volných listů v obálce, které zahrnují úplný text Hřbitovního kvítí s vynecháním těch básní, jež byly otištěny později v Kniham veršů. Volné listy rukopisu těchto básní byly z úplného rukopisu vyňaty a bylo jich pravděpodobně použito pro tisk Knihy veršů. Rukopis není však opisem Hřbitovního kvítí, ale je z doby před jeho otištěním, jak o tom svědčí opravy tužkou provedené, shodující se s textem v knižním vydání HK. Tisk uvádí na titulním listě, že Hřbitovní kvítí je „od Jana Nerudy“, na obálce rukopisu je pod titulem: *Básně od Janka Hovory*. I věnování příteli Antonínu Tollmannovi má odlišný začátek: *Stínům časně zemřelého přítele...*

Mimo tento pro tisk připravený rukopis Hřbitovního kvítí zachoval se i zápisník Jana Nerudy z doby přípravy Hřbitovního kvítí, kde jsou koncepty většiny básní Hřbitovního kvítí. O zápisníku podal zprávu *Mil. Novotný* v článku *Básnický makulář Jana Nerudy* (Čteme 5, 1943, č. 1 a č. 3). Tento *Makulář*, jak budeme i zde označovat Nerudův zápisník (zkratka *Mak*), je sešit osmerkového formátu, v němž je 38 popsaných listů; je většinou psán tužkou a těžko čitelný. Obsahuje: básně z Hřbitovního kvítí, označované v záhlaví zkratkou *Hř. kv.*, překlady částí Tegnérovy Frithjofsagy, označované zkratkou *Fr. S.* (viz zde na str. 573 a na str. 660), *Začarované sandály*, označované zkratkou *Z. s.* (viz zde na str. 367 a na str. 631), koncept básně *Sud* (viz zde na str. 337 a na str. 627), Nerudovy překlady Erbenovy *Polednice Mittagweibchen* a lidové balady Sirotky *Die Waise* (otištěné v Bellmannových *Erinnerungen*), koncept *Dědovy mísy*, označený zkratkou *Bal.* (viz zde na str. 159 a na str. 602) a koncept *Rubáše* (viz zde na str. 140 a na str. 599).

V *Mak* jsou koncepty těchto básní z Hřbitovního kvítí: na str. 1, takřka nečitelné, je podle dvou tří čitelných slov a podle počtu řádek básně č. 19, na str. 15 básně č. 36, na str. 16 básně č. 51, na str. 25 básně č. 41, na str. 26 básně č. 37, na str. 27 básně č. 42, na str. 28 básně č. 25, na str. 29 básně č. 24, na str. 30 básně č. 6, na str. 31 básně č. 14, na str. 32 básně č. 28 a 17, na str. 33 básně č. 29, na str. 34 básně č. 47, na str. 35 básně č. 46, na str. 36 básně č. 48, na str. 41 básně č. 40, na str. 53 básně č. 32, na str. 53, 54 a 55 básně č. 22, na str. 56 básně č. 23, na str. 58 a 59 básně č. 7, na str. 60 básně č. 8, na str. 61 básně č. 43, na str. 62 básně č. 44, na str. 63 básně č. 45, na str. 64 básně č. 21, na str. 65 básně č. 15, tedy celkem 27 básní číslovaného cyklu Hřbitovního kvítí z celkového počtu 52. V *Mak* nejsou koncepty básní otištěných již v roce 1854, ale nejsou tam ani básně prvního, nečíslovaného cyklu, věnované přímo Tollmannovi a kladoucí se výslovně do doby, kdy „čtvrtá zim stlala sabatový šat svůj na přítele“, nejspíš tedy *bezprostředně* do doby poslední redakce Hřbitovního kvítí na podzim 1857. Je tedy *Mak* pravděpodobně z doby mezi oběma těmito mezníky.

Str. 11—19 Nečíslovaný cyklus sedmi básní, věnovaný A. Tollmannovi, je zapsán na 2.—8. listě *R*. Tollmannovi je věnována i básně *Zde ležím churav horkém na loži* na str. 277. — Citát z Meissnera na str. 19 je v *R* na listě 9.

Str. 11 Na pahorku leží pole chudé. — 7 nesáhne zde ovšem žádná drzá | arcif nesáhne zde drze žádná *R*.

Str. 12 Zelená se tráva po hřbitově. — 3 Naděje | Naděje *R*.

Str. 13 Ticho — jako ráno v dálném poli. — 5 leží? — „Cím | leží?“ „Cím *R*; 7 „A jak umřel?“ — „Puklo | „Na co umřel?“ „Puklo *R*; 9 skonal?“ — „Není | skonal?“ „Není *R*.

Str. 16 Zval tě osud. — 6 položil ho | posadil ho *R*; 13 lahůdkami, *R* | lahůdkami *HK*.

Str. 17 Líhávali na jednom jsme loži. — 7 srdce vadne, brzo, nejspíš brzo | a již chřadnu, brzo, nejspíš — brzo, *R*.

Str. 21 1. Jaký bujný ples. — ČP 1858. Viz *Knihy veršů*, str. 292.

Str. 22 2. O Dušičkách na hřbitově větřík. — *L* 1857. Viz *Knihy veršů*, str. 293. — 2/3 zahrává, | radostí *L* | zahrává | radostí *HK*.

Str. 23 3. O Dušičkách ročně konají se. — *R*, list 10. — 15 a — by hříčku měla | a by hříčku měla *R*.



Str. 24 4. Na č z d e s k l o n n ý c h v r b i n u o h r a d ě.  
— *L* 1854. Viz *Knihy veršů*, str. 295. — 9 chudoba ta povždy kletá | chudoba, ta povždy kletá, *L*.

Str. 25 5. Bleskosvodům společenských bouří. — Viz *Knihy veršů*, str. 296.

Str. 26 6. Mnozí chválili, že zpívám o chudobě. — *Mak*, str. 30. Viz *Knihy veršů*, str. 297. — 1 Mnozí chválili, že | Chválili, že *Mak*; 3 kdo sám u porobě, | sám kdo u porobě, *Mak*; 4 koho chladně zeď snad střeží kamenná. | koho chladně střeží zeď snad kamenná. *Mak*; 10 změří | měří *Mak*; 12 rozkvětě. *Mak* | rozkvěte. *HK*; 15 hlína | země *Mak*.

Str. 27 7. Z šedých mračen dešť se hustý lije. — *Mak*, str. 58/59. Viz *Knihy veršů*, str. 162 pod titulem *Průvod*. — 3—4 v *Mak*: ulicemi prázdnými tu města | vojenský se pohřeb truchle vleče.; 6—8 v *Mak* *původně*:

čtvero koní s hlavami svislými.  
Jenom někdy zlostně hlavou hodí  
zajiskříce očmi divokými.

*Pak*:

s hlavami svislými čtvero koní.  
Mrzutý je vozka dlouhým bičem  
ku hřbitovu s mrtvým [honí].

*Nakonec*:

s hlavami svislými čtvero koní.  
Mrtvý v suchu, vozka však promoklý —  
rozmrzele spřež svou k spěchu honí.

17 „Arci — stejně | „Arci stejně *R*, *Mak*.

Str. 28 8. Nebe širé obléklo šat šedý. — *Mak*, str. 60. Viz *Knihy veršů*, str. 298. — 10 aniž z hříchů by se nebe kálo, — | aniž nebe hřích by lidstva kálo, — *Mak*; 11 vpíjí, | vpijí, *Mak*.

Str. 29 9. Za mřížemi rovny v stejné řadě. — Viz *Knihy veršů*, str. 294.

Str. 30 10. Tichý růvek leží pozapadlý. — *L* 1854, *R*, list 11. — 1 růvek | rovek *L*, *R*; 7/8 opuchřené | div že | opuchřené, | div že *L*; 11 nesvadne, | nezvadne, *L*, *R*; 14 po života | po životu *L*; 15 svůzné | svůzné, *L*.

Str. 31 11. Na hřbitově drobné hoše. — *R*, list 12. — 9 poděšené, | poděšené, *R*.

Str. 32 12. Stojí ostrov pustý. — Viz *Knihy veršů*, str. 300.

Str. 33 13. Valí proud se světem. — Viz *Knihy veršů*, str. 301.

Str. 34 14. Když jsem zpíval co malé dítě.  
— *R*, list 13, *Mak*, str. 31. — 1. verš v *Mak*: Když jsem večer  
zpíval co (malé) dítě; 6 syna konejšila, | syna konějšila,  
*Mak*, *R*; verše 13—16 v *R*:

Děje lidstva mne pak konějšily:  
žetě marně rozžeh duchům svíce,  
radostí že byl bych plakal — žádný  
neměl za hodné mne dítě více.

V *Mak* 13—14:

Tu mne děje lidstva konějšily,  
žetě marně rozžeh myslím svíce.

15—16 v *Mak* jako v *R*.

Str. 35 15. Mezi hroby dva se červi potkali.  
— *R*, list 14, *Mak*, str. 65. — 1 v *Mak*: V cestě dva se červi  
potkali; 4 „Pouhý mozek — pranic krásného. — | „Mimo  
mozek, pranic krásného. *Mak*; 6 i tu nic | tam pranic *Mak*;  
8 pod sklenicí | ve sklenici *Mak*; 10 nezbyde jí samé | zhasne,  
nezbude jí samé *Mak* | (zhasne — a) nezbyde jí samé *R*.

Str. 36 16. Předě mnou tu leží lebka. — Viz  
*Knihy veršů*, str. 302.

Str. 37 17. Neplač, neplač, brachu. — *Mak*, str.  
32. Viz *Knihy veršů*, str. 303. — 7 záhadného, | (neznámého)  
záhadného *Mak*.

Str. 38 18. Mnoho bolů v tomto světě. — *L* 1857.  
Viz *Knihy veršů*, str. 285.

Str. 39 19. Jsem-li syn neb cizím Apollinu. —  
*Mak*, str. 1 (nečitelné). Viz *Knihy veršů*, str. 283.

Str. 40 20. Však znám ten lid. — Viz *Knihy veršů*,  
str. 284.

Str. 41 21. Zlato chtít snad pozlacovat. — *R*,  
list 15, *Mak*, str. 64. — 5 dýmantův | demantu *R*, *Mak*; 7  
rozumnější, *R* | rozumnější *HK*, *Mak*.

Str. 42 22. Nalákav se prachu z lidské hlíny.  
— *Mak*, str. 53/55. Viz *Knihy veršů*, str. 287. — 12 kouzlem  
pásaný. | kouzlem nadaný. *Mak*; 17 „Kdož jsi? — Pravda? —  
Či tě sen | „Jsi-li pravdou, či tě sen *Mak*; 18 co mocnost | co  
(ducha) mocnost *Mak*; 25 „Aj zde odpočívá poesie | (Poesie  
zde si v rově hová) odpočívá Aj zde poesije *Mak*; 26 byla, |  
žila *Mak*; 27 „V tom se, brachu, leda žert kýs kryje, | (To ať  
někdo leda bláznům poví) „V tom se leda žert kýs, brachu,  
kryje, *Mak*; 29 A co lyry zvuk by | A což (by) zvuk(y) lyry  
*Mak*.

Str. 44 23. Poesie žila, dokud každý. — *Mak*,  
str. 56. Viz *Knihy veršů*, str. 288. — 1 žila, dokud *Mak* | žila

dokud *HK*; 1 každý | člověk *Mak*; 8 ságo našich polívek. | ságo z našich polívek. *Mak*.

Str. 45 24. Posud písně lásky rozkvétají. — *R*, list 16, *Mak*, str. 29. — 7/8 ranní, | k životu | ranní | k životu *R*, *Mak*.

Str. 46 25. Lehko nyní zamilovanému. — *Mak*, str. 28. Viz *Knihy veršů*, str. 286. — 10 *v Mak* původně: (Netřeba už oheň rozdmýchat) *pak škrtnuto a opraveno*; 12 *v Mak* původně (můžeš dost se při nich vyvzdychat) *pak škrtnuto a opraveno*; 12 povzdychej. | zavzdychej. *Mak*.

Str. 47 26. Co jest láska? — Viz *Knihy veršů*, str. 273.

Str. 48 27. Povždy znovu pochybuju. — Viz *Knihy veršů*, str. 275.

Str. 49 28. Láska shořela jak tenká svíce. — *Mak*, str. 32. Viz *Knihy veršů*, str. 276. — První strofa v *Mak* byla zapsána na jednom řádku, nejprve jen začátečními písmeny slov:

L s j t s | K t v p d | Ř j j , ž n n v | O h p t p.

Teprve dodatečně bylo připsáno celé znění slov. 2 zaplála, | doplála, *Mak*; 6 již | už *Mak*; 7 pravila, | (povídala) říkala, *Mak*; 8 více žití | žití více *Mak*; 12 již | už *Mak*.

Str. 50 29. Blázný jsem si dělal. — *L* 1857, *Mak*, str. 33. Viz *Knihy veršů*, str. 279.

Str. 51 30. Po mém pohřbu křepčili. — *L* 1854. Viz *Knihy veršů*, str. 161 s titulem *Romance*. — 3 jídlem, nápojem | chlebem, nápoji *L*; 6 zámkův | zámků *L*; 7/8 zůstavil, | nadělali | zůstavil | nadělali *L*; 9 „Komuže | „Komu *pak L*.

Str. 52 31. Krásný obraz manželů. — *R*, list 17. — 1 Krásný obraz | Krásným obraz *R*.

Str. 53 32. V krásném vodojemu. — *Mak*, str. 53 s titulem *Romance*. Viz *Knihy veršů*, str. 165 s titulem *Doňa Anna*. — 6 což | co *Mak*; 7 Zdaž *Mak* (*tak i KV*) | zdáž *HK*; 9 již | už *Mak*; *v HK* není naznačena strofická stavba, ale je *v Mak* a je *v KV*.

Str. 54 33. Černý vůz se padlým sněhem. — *R*, list 18. — 5 ovetšelé | ovětšelé *R*; 13—16 *v R* škrtnuto a na zadní straně jako pokračování zapsána následující báseň 34 s pozměněným prvním veršem: I to srdce milovalo. *Pak vše škrtnuto*.

Str. 55 34. Mnohé srdce milovalo. — *V R* zapsáno dvakrát: na zadní straně listu 18 jako pokračování básně 33, *pak škrtnuto*, a znovu na listu 19.

Str. 56 35. Pláče hošík otrhaný. — Viz *Knihy veršů*, str. 160 s titulem *Otrháněk*.

Str. 57 36. Nad rovečkem malým. — *R*, list 20, *Mak*, str. 15.

Str. 58 37. Nevinnost jest bylina jak vodní. — *R*, list 21, *Mak*, str. 26. — 4 rybku k hodům zove. | rybku k kvasu zove. *Mak* | rybku k (vraždě) (kvasu) hodů zove. *R*.

Str. 59 38. Nad rovečkem svírá prkno šedé. — *L* 1857, *R*, list 22. — 2 zchřadnulou, | uchřadlou, *L*; 4 zvadnulou. | uvadlou. *L*; 9 Anděl | Angel *L*; 11 stkvějí se | skvějí se *L*.

Str. 60 39. Co jest Země? — *L* 1854. Viz *Knihy veršů*, str. 291. — 5/6:

Báně povrch stříbrokvělá  
hvězda bílé podoby, *L*.

Str. 61 40. Humor jesti kvítko stobarevné. — *R*, list 23, *Mak*, str. 41. — 2/3 žití, | tak jak *R*, *Mak* | žití | tak jak *HK*; 5 doba, dokud *R*, *Mak* | doba dokud *HK*; 10 nesmějíf | nesmějí *Mak*.

Str. 62 41. Smutným náhle oko nevěstino. — *R*, list 24, *Mak*, str. 25. — 9 v okamžení | v okamžiku *Mak*, *původně i R*; 10 nepomníš už růže příznivé, | zapomněls juž (vůně opojné) růže příznivé, *Mak*; 12 jízvy ošklivé. | strupy (nehojné) ošklivé. *Mak*, *původně i R*.

Str. 63 42. Co jest slza? — *ČP* 1858, *Mak*, str. 27. Viz *Knihy veršů*, str. 290. — 1, 5, 9 v *ČP* a *Mak* nejsou pomlčky za otazníkem.

Str. 64 43. Smutek promění nám v sněžné lady. — *R*, list 25, *Mak*, str. 61. — 3 za to | za (odměnu leckdy milou) to *Mak*; 5 dešť | dešť *Mak*; 5 vlašný, jarní, | vlašný jarní, *Mak*; 6 v živé sady, | v květné sady, *Mak*; 8 květů myšlenkových | myšlenkových květů *Mak*.

Str. 65 44. Na vršíku dům stál bláznů. — *Mak*, str. 62. Viz *Knihy veršů*, str. 289. — 15 byť i písemnictví pošlo — | když i písemnictví pojde — *Mak*; písemnictví *Mak* | písemnictví *HK*.

Str. 66 45. Nad blázincem věž se štíhlá vzpíná. — *R*, list 26, *Mak*, str. 63. — 2 s nebes | z nebes *R*, *Mak*; 3 nade rovem zpustlým leckdy | nade leckdy rovem zpustlým *Mak*; 7 Ovšem! — | Arcíf! — *Mak*.

Str. 67 46. Z Kateřinek dlouhý tah se. — *R*, list 27, *Mak*, str. 35. — 3 vleče, *R* | vleče *HK*, *Mak*.

Str. 68 47. V vlasti jsem a přece divná tužba. — *Mak*, str. 34. Viz *Knihy veršů*, str. 310. — 2 svírá prsa | svírá (srdce) prsa *Mak*; 4 nejsem zde víc | zde víc nejsem *Mak*; 4 v *Mak* *původně*: (všechna zdá se mi ta místa cizá.); 7 zaplakal si v domě vlastním | zaplakal si v (vlastním domě) srdci vlasti *Mak*.

Str. 69 48. Otce, matku, lásku oželíme. — *R*, list 28, *Mak*, str. 36.

Str. 70 49. Upřímně se bratři zpovídejme. — *R*, list 29. — 4 příliš dobrá vůle, | mnoho dobré vůle, *R*; 5 může, *R* | může. *HK*; 8 příliš dobrá vůle. | mnoho dobré vůle. *R*; 12 příliš dobrá vůle, | mnoho dobré vůle, *R*.

Str. 71 50. Milost! — Můž-li slávik jemný mnohým. — Viz *Knihy veršů*, str. 269.

Str. 72 51. Strom květ nese. — *R*, list 30, *Mak*, str. 16. — 2 voní, dokud | voní dokud *HK*; 4 sopka pálí, dokud nevychladne, | (slunce) sopka pálí, dokud nevychladne, *R* | oheň pálí, dokud neuchladne. *Mak*; 10/11 v *Mak*: však to přejde, a já hrobům kynu, | že si také jednou odpočinu; 13 „Že nemusí píseň věčně žítí.“ | „Že nemusím věčně — věčně žítí.“ *R*, *Mak*. — V *Mak* i *R* je jiné rozvržení strof: 1—7, 8—11, 12—13.

Str. 73 52. Zhlížela se vrba u potoku. — *L* 1854. Viz *Knihy veršů*, str. 271. — 4 o žádného, v srdci | o žádného — v srdci *L*.

#### Str. 75 KNIHY VERŠŮ.

Za deset let po vydání *Hřbitovního kvítí* přehlézel Neruda svou činnost básnickou *Knihami veršů*, jejichž první vydání vyšlo na sklonku 1867 s knižním vrocením 1868. Neruda vyložil účel tohoto díla v *Proslovu* datovaném 12. srpna 1867. Celá sbírka byla rozvržena podle literárních druhů do tří knih: *Knihy veršů výpravných*, *Knihy veršů lyrických a smíšených* a *Knihy veršů časových a příležitostných*. Na sklonku roku 1872 s knižním vrocením 1873 (první lednové číslo *Lumíru* z r. 1873 přináší již oznámení této knihy) vyšlo druhé vydání *Knih veršů*. Ve srovnání s prvním vydáním (1) je druhé vydání (2) rozmnoženo o tyto básně: *Jeptiška* (str. 150), *Se srdcem rekovým* (str. 151), *Legenda o chudobě* (str. 174), *Dozpěv* a *Psáno na asijském Burghurlu* v cyklu *Matičce* (str. 200 a 201), *Vším jsem byl rád* (str. 251), *Našel jsem se* (str. 259), *Ach přišla láska s milým žebroněním* v oddíle *Lístky Hřbitovního kvítí* (str. 280) a *Na peštské Kalvarii* (str. 322).

Základem pro edici bylo vydání druhé; přihlížíme však všude i k vydání prvnímu, časopiseckým otiskům a rukopisům tak, abychom odstranili chyby vzniklé přetiskováním a zachytili v poznámkách nejdůležitější textové varianty.

Časopisecky otiskoval Neruda básně zařazené do *Knih veršů* v *Lumíru* (*L*), *Obrazech života* (*OŽ*), *Rodinné kronice* (*RK*), *Květech* (*K*), *Humoristických listech* (*HL*), *Daliboru* (*D*), *Fričově Čechu* (*Č*), v almanaších a kalendářích *Máji* (*M*),

v Humoristickém kalendáři (*HKal*), Českomoravské pokladnici (*ČP*) a Růži (*Rů*).

U většiny básní se dochovaly rukopisy, které uvádíme vždy v poznámkách k jednotlivým básním nebo básnickým cyklům. Obdobně jako se dochoval pro období Hřbitovního kvítí sešitek konceptů označený jako Makulář (viz zde na str. 585), v němž byly i koncepty některých básní, jež přešly do Knih veršů, máme i pro první období Knih veršů dochován sešitek konceptů, který zde budeme označovat jako *Zápisník* (*Záp*). Je to vázaný zelený sešit osmerkového formátu, který věnovala Anna Haralíková, Nerudova hospodyně, Albertu Pražákovi. Je jen asi z třetiny popsán poznámkami tužkou psanými, na jedné straně je 60 stran popsáno verši nebo poznámkami k veršům, na druhé straně je 8 stran popsáných poznámkami, většinou k feuilletonům. Ve veršované části *Záp* jsou tyto básně: *cyklus písní* v orientálním ladění (viz zde na str. 429; část byla otištěna ve veselohře *Žena miluje srdnatost* z r. 1860), *doplňky k Mělnické skále* (nejsou tu však verše otištěné v *HKal* na rok 1859), dále *cyklus bájek* (*Ask*, *Dva otcové*, *Alegorie*, *Lišák*), otiskovaných v květnu a červnu 1859, *cyklus kupletů* (viz zde na str. 473), *překlad „balad“ Alexandra Petöfiho*, otištěný v srpnu 1859, *Nevěrní druhové*, *Jako do skoku*, *Skočme, hochul*, *Slaměný vínek*, *Dítě lásky*, *Za měsíce* (*Bol v přírodě*), *Tanečnice* (*Při baletu*), vesměs básně otiskované od června 1859 do února 1860, dále *Moudrost českého brahmína* (část otištěna v červenci 1860), *cyklus Mému otci* (*Otci*), otištěný 17. 10. 1859, *básně* přiřadované Nerudou stále do *cyklu Hřbitovního kvítí*, t. j. některé básně cyklu *Ze života*, *Českých veršů*, *cyklu Prokopa Zápolského*, otiskované od listopadu 1859 do února 1861, *Ohlas italských národních písní*, otištěný na sklonku r. 1859, básnička věnovaná *Klicperovi*, psaná bezprostředně po zprávě o smrti Klicperově (15. září 1859; tato báseň, důležitá pro datování *Záp*, je na str. 41, t. j. ve dvou třetinách popsané části sešitu), *Ballada z roku z . . .*, otištěná v září 1860, první báseň cyklu *Mamince* (*Matičce*), otištěná v dubnu 1861, první neotištěný náčrt k *Mnichu* (části *Mnicha*, které nejsou v *Záp*, ale následovaly za částí v *Záp*, byly otištěny v březnu 1860). Z přehledu otištěných básní vysvítá, že první básně v *Záp* musily vzniknout před květnem 1859 a poslední básně před březnem 1860; vcelku lze říci, že těžiště je v roce 1859. První zprávu o *Záp* podal A. Pražák v *Listech filologických* 1907, str. 124, který tam otiskl i báseň věnovanou Klicperovi. Pro potřeby celkového vydání básní Nerudových nebylo tohoto sborníčku dosud využito.

Prvním zárodkem tohoto oddílu byly pravděpodobně rukopisy básní, které si Neruda ukládal do obálky (dvojlistu) s titulem *Ballady a romance. Od Janka Hovory*. Obálka je v pozůstalosti Nerudově, je ale prázdná.

Str. 83 *Divoký zvuk*. Máj 2. Jarní almanach na rok 1859, str. 311—331 (M). Verše 43—74 čtvrtého zpěvu otištěny s titulem *Lyrický monolog* jako výňatek „z romancí náležející většímu cyklu“ v Daliboru 1, č. 4 (28. října 1858). V M otištěno s touto poznámkou pod čarou:

„Lumír podal roku 1856 (str. 1076) dle jiných listů krátký životopis ‚uherského muzikanta‘ Antonína Čermáka. Byl jsem už tenkrát dojat osudem zvláštním hudebního tohoto velikána. Později jsem sobě, byv jedním ze svých přátel náhodně ještě jednou na bohatost látky této ku romancím upozorněn, umínil, že zajímavé osobnosti Čermákovy použiju, abych cyklus romancí sepsal. Přiznávám se, že jsem látce Lumírem, lonského roku i Westermannovým časopisem, podané velké násilí učinil, — nešlo to ale jinak. — Antonín Čermák, šlechtic z Luidu a Rohansu, byl prý vlastní syn hraběte Štěpána Illeshazyho, dědičného vrchního župana Trenčínské stolice, a české dámy rodu vznešeného. Ponejprv objevil se Čermák roku 1798 ve Vídni co skvělý meteor. Z Vídně odebral se do Uher, kdežto ponejprv cigánskou hudbu slyšel; slzy mu vyhrkly při zvucích houslí pověstného cigána Bihari. Oddal se zcela národní uherské hudbě, a přivedl to k takové dokonalosti, že jej Uhři právem Beethovenem svým nazývají. Jeho skladby jsou nejlepší ze skladeb uherských, a vlastní hrou převyšoval největší národní umělce, ba i cigána Bihari. O jeho hře vypravuje se až báječně. Nabyv jistoty, že láska jeho, již vysoce postavené ženštině byl věnoval, nešťastna jest, stal se zádumčivým a šíleným. Potloukal se pak ještě po salonech i krčmách a psával nejkrásnější své skladby třeba leckde v pastušce; jeho genius nebyl ani šíleností zničen. Kde a kdy Čermák zemřel, jest neznámo.“

V literární pozůstalosti Nerudově se zachoval vlastnoručně tužkou psaný výpis příslušné zprávy z Lumíra.

Rukopisy: 1. Jeden list (str. 3—4) definitivního rukopisu, t. j. 1. kap., v. 58 — 2. kap., v. 56 (r); faksimile tohoto rukopisu otištěno v publikaci Památce Jana Nerudy, v Praze 1932, str. 7/8.

2. Úplný rukopis Divokého zvuku (17 l, 8°, na bílém a modrém papíru), starší než předcházející rukopis a pocházející z doby před otištěním v M (R). V R byly také jednot-

livé kapitoly označeny tituly: I. První czardas. II. Kol stanů. III. Zavál vichr. IV. Houslista. V. Alma. VI. Na náměstí. VII. V městě Pešti. VIII. Poslední czardas. Tento rukopis představuje starší náčrt, který byl však již v tomto rukopise proškrtán a nahrazován zněním definitivním.

Odchytky: Slovo čardáš bylo v *M*, 1, *r* i *R* psáno *czardas*, v 2 však *czárdás*, proto v přepise píšeme obě samohlásky dlouhé: *čárdáš*.

1. z p ě v (str. 83): 22 jme, | jme *R*; 24 zas už | už zas *R*; 26 teprv vyzrával, | teprv dozrával, 1, *M*, *R*; 29 a po kapkách krev horkou z nich si ssála. | a po kapkách by krev z nich horkou ssála. *R*; 33/34 záře; | hned | záře. | Hned *M*, *R*; 38 pomlčí — a náhlý vzkřek | pomlčí a náhlý skřek *R*; 45 oblak | nebe *R*; 52 jež dálkou vzkřeky | jenž dálkou vskřeky *R*; 59 hrou zase až se unaví, | a hrou se zas až unaví, *R* | hrou zase se až unaví, *r*.

2. z p ě v (str. 86): 1 stejně němi, | stejně němí, *M*, *r*, *R*; 2/3 král ve živé zemi | a v bujném kraji | král ve mrtvé zemi, | jak v bujném kraji *R* | král ve živé zemi, | a v bujném kraji 2, 1, *M*, *r*; 22 splyne; — *M*, *r* | splyne, — *R* | splyne 2, 1; 23 skok — a světlo | skok a světlo *R*; 23 tmou zas hyne, | tmou zas zhyne, 1, *r*, *R*; 30 a zamyšlení | a zamyšlení *M*, *r*, *R*; 45 že k chudobě | jak k chudobě *R*; 46 že pro chudobu | jak pro chudobu *R*; 51 co hošík nahý, | co hošík malý, *R*.

3. z p ě v (str. 89): 16 *v* *R* a *M* *nezačíná nový odstavec*; 37 po něčem sahá; | po něčem sáhá! *R*; 56 snad zalehal kdes | jak zalehal by *R*; 65 neb život jeho byl jen klidný zpěv. | vždyť život jeho klidný byl jen zpěv. *R*; 73 ulehli si podle | ulehli si podlé 2, 1, *M*, *R*; 85 jakou novou dá as | jakou dá as novou *R*.

4. z p ě v (str. 92): 1 Zas slunce vposled zemi políbilo | Už vposled slunce zemi políbilo *R*; 4 po modrém, hlubném nebi | po modrém, tmavém nebi 1, *M*, *R*; 7 Zem těžce vzdychá! | Zem jak by vzdychla! *R*; 14 plyne | vplyne *M*, *R*; 21 houšť co síla | houšť jak síla *R*; 43 Ó housle | O housle *R*; 44 stříbrné jsou, jasné zvony, | stříbrné jsou jasné zvony, *M*, *R*.

5. z p ě v (str. 95): 5 v nebes oko; | v nebes oko, *M*, *R*; 9 obláčekové, bůhví odkud hnání | obláčekové bůh ví odkud hnání *R* | obláčekové bůh ví odkud hnání *M*; 10 vybledlí, | vybledlí *M*, *R*; 20 klamán, stačí? | klamán stačí? *R*; 26 tam světlá záplava — | tam světla záplava — 1, *M*, *R*; 53/54 „Já zahleděl se maně do nebe | a myslil, drahá, právě na tebe! | „Já myslil, drahá, právě na tebe | a zahleděl se přitom do nebe. *R*; 55 Ó skloň se | O skloň se *R*; *verše 59–93 měly v R původně jiné, kratší znění*:



Tvé černé oko ovšem divně zářívá,  
 jak lampa nad hrobem, v němž jinoch spočívá —  
 ach často, často oko divně plamená,  
 snad plamen v oku kouzlo zlé mně znamená? —  
 Ba není kouzlo to, ni lampa zářívá,  
 toť tesknost lásky je, jenž mne teď mučívá!  
 A zas tvé černé oko mile zářívá,

*Tento text byl již v R škrtnut a nahrazen rozvedeným zněním; 68 zkonejší | zkonější R, M; 71 srdcem | v srdci R; 83 a na dně jejich | a na dnu jejich R; 87 stín bledý v náruč svou jsem | stín bledý náručí jsem R; mezi 89 a 90 v R vložen celý verš: a zmatel[!] kol sebe se ohlédnul —; verše 99 a 100 byly v R teprve dodatečně vloženy do textu původního; 105 prahne | práhne R. Za veršem 114 se v R končila promluva Almy a následovala promluva hrdinova, kterou básník ještě v R škrtl a spojil následující promluvu Almy s předcházející v jeden nepřerušovaný celek. Text původní promluvy hrdinovy:*

On.

„Tvé oko v srdce pusté blaze zasvitlo,  
 jak by se slunce mrakem černým zakmitlo!  
 Tvé oko černé tak jak černá tíseň má,  
 a zase krásné tak, jak první píseň má,  
 tvé oko tmavé tak jak hlubný moře klín —  
 a na dnu jeho zřím bledého muže stín!  
 Tvé velké, černé oko — velké neštěstí,  
 a to že známka žádná dřív ho nevěstí —  
 tvé oko písně mé k němotě umučí  
 a němé srdce mé zas zpívat naučí!“

6. z p ě v (str. 100): 24 sahá. | sáhá! R; 28 už se sražen v prachu válí. | už se v prachu sražen válí. R.

7. z p ě v (str. 102): 9 „Hej to čárdáš, | „Ej toť czardaš, R; 11 zašeptnou si nahlas ženy — | zašeptnou si (leckde ústa) nahlas ženy — R; za v. 28 v R původně celá strofa, která však již tam byla tužkou škrtnuta:

Nevím, odkud na hrobích těch  
 květy berou jarosti,  
 nesestárnul-li ten člověk  
 spíš než stárím — starostí!

*Rovněž vloženou strofu za v. 32 Neruda již v R tužkou škrtl:*

Divné je to oko černé  
 ve vzduch prázdný upřené,

jak by hledalo v něm štěstí  
dávno hrobem sevřeně! —

38 potají, | potaji, *R*; 39 já sot — | jasot — *R*; 42 nezdvihá? —  
| nevzdvihá? — *R*; 44 žebrák cigán ubíhá! | cigán (v dálku)  
(žebrák) hloupý ubíhá! *R*.

8. z p ě v (str. 104): 1 Nad Neziderským jezerem | nad  
Nužiderským jezerem *R* (*tak všude*); 3 z nějž jako | z něj  
jako *M, R*; 8 vykrvácí! | vykrvácí. *M* | vykrvácí? *R*; 27 ze-  
slablé. | seslablé. *M, R*; 28 šílených co prapor vlaje | šíle-  
ných jak prapor vlaje *1* | šílených jak prápor vlaje *M, R*;  
40 bouř ho vyslyší. | bouř jej vyslyší. *M, R*; 45 v *M a R*  
*nový odstavec*; 50/51 Tichým nebudu, | a takovou | tichým  
nebudu | a takovou *1, M, R*; 61 šplouchaly | šplouhaly *R*.

Str. 107 *Kolovrátek*. Obrazy života 1, 1859, č. 2 (4. února),  
str. 67/69, s ilustrací (*OŽ*).

2 skvělý | stkvělý *1, OŽ*; 17 jež | jenž *OŽ*; 40 nit *OŽ* | niť  
*2, 1*; 53 jako v velký svátek, | jako velký v svátek, *1, OŽ*; 71  
tu hrobník podsekával kořeny, | tu podsekával hrobník ko-  
řeny, *OŽ*; 86 vpravo vlevo | vpravo, vlevo *1, OŽ*; 92 včelka  
| včela *OŽ*; 105 ach jaký div, | ach, jaký div, *OŽ*; 113 vadnul  
jako strůmek | vadnul, jako strůmek *OŽ*; 121/122 musí, |  
a přece | musí | a přece *2, 1, OŽ*; 123 vždycky | vdycky *OŽ*;  
130 Ach jsou to | Ach! jsou to *OŽ*; 143 známa | známá *1,*  
*OŽ*; 144 že krásnou věděla | že krasnou, věděla *OŽ*; 145 víc  
než přástvy — hochů | víc než přástvy hochů *OŽ*; 154 v *OŽ*  
*nový odstavec*; my blíž si sesedly | my blíž si usedly *OŽ*;  
164 On myslil | On myslel *OŽ*; 171/172 kostela | své větve *OŽ*  
| kostela, | své větve *2, 1*; 174 vnučko, | vňučko, *OŽ*; 180 si zpívá  
jak to ptáče, | si zpívá, jak to ptáče, *OŽ*; 181 jež | jenž *OŽ*;  
183 usprádáš | upřádáš *1, OŽ*; 186 muži jimi smutek | muži  
smutek jimi *1, OŽ*; 191 se vyhýbej — i hravé, | se vyhýbej  
i hravé, *OŽ*; 193 jak to tvá píseň *1, OŽ* | jako to tvá píseň *2*.

Str. 114 *O Šimonu Lomnickém*. Máj 1. Jarní almanach  
na rok 1858, str. 37/47 (*M*). Rkp. 8 l, 8<sup>o</sup>, s titulem *Romanci*  
*o Šimonu Lomnickém* (*R*).

1. z p ě v (str. 114): 9 víchr — ledový | víchr ledový *R*;  
10 posměch — v kraje věje | posměch, v kraje věje, *M, R*;  
11/12 vzdychá | a každý | vzdychá, | a každý *M, R*; 14 a zbude  
lístek leda osamělý, | a zbyde leda lístek osamělý, *M, R*; 15  
té krásné, loňské vesny, | té krásné lonské vesny, *M, R*; 19  
víchr | víchr *R*; 22 jež | jenž *R*; 23/24 v nové, | jak by se  
*M, R* | v nové | jak by se *2, 1*; 25 podzim mráz | podzim,  
mráz *1*; 26 dějin | dějův *M, R*; 27/28 se kloní, | vždyť *M, R* |

se kloní | vždyť 2, 1; 28 umřít musíme, *M* | umřít musíme, *R* | umřít musíme, 2, 1.

2. z p ě v (str. 115): 4 v moudrém, rodinném se kruhu | v moudrém rodinném se kruhu *M, R*; 5 jež | jenž *R*; 6 věštec — | věstec — *M, R*; 7 teď | jen *M, R*; 8 přírodě teď | přírodě pak *M, R*; 34 to růže, krví | to růže krví *M, R*.

3. z p ě v (str. 117): *na začátku v R čtyři verše, škrtnuté tužkou:*

Kdy oř je nejrychlejším — náhle padne,  
kdy růže nejkrásnější — přes noc zvadne,  
kdy krev je nejbujnější — v led se shlukne,  
kdy struna nejzvučnější — náhle pukne!

5 praskla — | prasklá, — *R*; 7 dobré mysle, *M, R* | dobré mysle 2, 1; 8 daň | dar *M, R*; 11 jež | jenž *R*; 13 moc, jež | moc, jenž *R*; 18 svítí | svítí, *M, R*; 19 slouží, jak | slouží jak *M, R*; 20 jež | jenž *M, R*.

4. z p ě v (str. 118): 2 ta bílá, stará hlava | ta bílá stará hlava *M, R*; 3 jež | jenž *R*; 5 Vybledlý, svadlý ret | Vybledlý svadlý ret *R*; 5/6 hýbá, | snad *M, R* | hýbá | snad 2, 1; 15/16 teskně, | jak | teskně | jak *M, R*; 22 mocný pal roznítil; | mocný pal rozřítit; 1 | mocný plam roznítil; *R*; 26 tu zrak můj | tu cit můj *M, R*; 28 víje. | víje. *R*; 31 však srdce cítilo, že | však cítilo, že *R*; 34—36 *v M a R*: juž peklu, nesmíru jest zapsaná | a v srdci pěvce samovražedníka, | juž dýka trčí kletbou popsaná.; 53 O mnohá | Ó mnohá *M*; 53 léta, | leta, *R*.

5. z p ě v (str. 121): 20 jak okno kostelní | jak kostelní *R*; 22 slídí! | slídí; 1 | slídí? *M, R*; 27 stejně naha! | stejně nahá! *M, R*; 28/29 odpočívá | a spí, *M, R* | odpočívá, | a spí, 2, 1; 29 tvář usměvava je a tklika, — | tvář usměvavá je a tklivá, — *M, R*; 31 tak známé jemu krasší od doby. | tak známé krasší dávné od doby. *M, R*.

6. z p ě v (str. 123): *ve v. 1 a 7 místo pohádka v R původně báčorka, ale již tam škrtnuto a nahrazeno pohádkou;* 1 jak lid ji zpívá, *M, R* | jak lid ji zpívá 2, 1; 5 v známý, stejný | v známý stejný *R*; 21 On slepý stařec sní, 1, *M, R* | On, slepý stařec sní, 2; 26/27 a rosa pěstuje, | a k přirovnání *M, R* | a rosa pěstuje | a k přirovnání 2, 1; 28 jež | jenž *R*; 47 rozbijí | rozbíjí *M, R*; 50 ze sebe | ze sebe, *M, R*; 62/63 zapomene naštěstí | na prázdné sny 2, *R* (*tam psáno na štěstí*) | zapomene na štěstí, | na prázdné sny 1, *M*; 66 čtvrtý — možná, že ti poví, | čtvrtý možná že ti poví, *M, R*; 67 jak ukrutny jsou muky | jak ukrutné jsou muky *M* | jak vyhlízejí muky *R*; *za v. 83 v R ještě tyto verše:*

Však nač bychom, co o muži sen kreslí,  
zas nově v nová slova pérem vnesli?

vždyť stařec sám to prasklé struně zpíval,  
když vnitřní zrak se v zašlou dobu díval.

88 k výši postupují, | k výši vystupují, *M, R*; 91 v žilách svaštělých | v žilách svaštilých *1, M, R*; 95 ta sněhu poušť vždy stejně zářivá. | ta sněhu spoušť vždy stejně zářivá. *1, R* | ta sněhu spoušť — vždy stejně zářivá. *M*; 103 jak potok, v podzim když svůj zpěv dozpívá. — | jak potok v podzim píseň svou dozpívá. — *R*; 104 víchr | víchr *R*; 109 vraští. | svaští. *M, R*; 111 mhu | mlhu *R*; 111 co příkrov zemi neslo, *1, M, R* | co příkrov k zemi neslo, *2 (omylem podle předcházejícího verše)*; 112 plane | plane, *M, R*; 113 za tímto veršem v *R* čtyři verše — opakovaný závěr 1. zpěvu; později škrtnuto tužkou.

Však nechť si podzim mráz a smrt zde seje,  
vždyť kolo lidských dějův dále spěje;  
nechť zmdlená hlava do hrobu se kloní,  
vždyť umřít musíme, — co je nám po ní.

Str. 127 *Jeník*. Obrazy života 1, 1859, č. 5 (20. května), str. 168 (OŽ). Rkp., sešitek 5 l, 8<sup>o</sup> (*r*).

Motto: rozmarýna | rozmarina *2, 1, OŽ, r* — tak všude v celé básni.

2. zpěv (str. 128): 13 grafická úprava verše podle OŽ a *r*; v 2 a 1 omylem posunut počátek verše doleva; 19 spat. | spat: 1.

3. zpěv (str. 129): 2 zejtra se nám časně zase vrátí — | beztoho se zejtra zase vrátí — OŽ, *r*; 11—13 milá Bětuška, | s věnečkem na hlavě, | byla jak | milá Bětuška | s věnečkem na hlavě | byla jak *r*; 24 ubodaly?“ OŽ | nebodaly? *1* | ubodaly? *2*.

4. zpěv (str. 130): V rkp. verše 3 a 4 byly původně přehozeny s verši 1 a 2; 14 na hřbitov, černých tam do lesů. | na hřbitov černých tam do lesů. OŽ, *r*; za v. 14 v rkp. dva škrtnuté verše:

Dvakráte hřbitov dřív obejdu,  
velkými vraty tam nevejdu,  
vejdu tam....

5. zpěv (str. 131): 1/2 po poli, | za ním stíny OŽ, *r* | po poli | za ním stíny *2, 1*; 3 Ach, že | Ach že OŽ, *r*; 7 nač bych cestu | nač bych cestku OŽ, *r*. V rkp. tento zpěv zpracován dvakrát; původní znění bylo pak škrtnuto a nahrazeno textem definicioním. Text původní, škrtnuté verše:

Letí deštík po poli,  
za ním stíny lehce —

„Noha má mne nebolí,  
přec mne nést už nechce!

Nemohu jít po poli,  
kde on zaorával,  
nemohu jít po roli,  
kudy koně hnával.

Voda v našem potoku  
břehy kalem máčí —  
zdá se mně, že ve oku  
těžká mha mne tlačí.

Nepatřím víc matičce,  
nepatřím víc sobě —  
nevinnost má v kolíbce,  
radost má už v hrobě.“

6. z p ě v (str. 132): 2 kněz nám | lékař *r*; 3 tak krátkém | tak málo *r*; 6 jeho smrtí jsem já vinna. | jeho smrti jsem já vinna. OŽ, *r*; 16 myla?“ ““ | smyla?“ ““ *r*.

7. z p ě v (str. 134): 8 jsou tak bíly | jsou tak bílé OŽ; 16 chvílkami | chvílkami *r*; 22 a z těch očí — věčné spaní; | a z těch očí věčné spaní; OŽ | a z těch očí dlouhé spaní, *r*.

Str. 135 *Mrtvá nevěsta*. Obrazy života 2, 1860, č. 1 (leden), str. 5, s ilustrací (OŽ). V obsahu označeno jako „ballada od Jana Nerudy“. Rkp., 1 dvojlist, 8<sup>o</sup> (*r*), s podtitulem v závorce: (*Z jižního Tyrolska*). Tento podtitul byl však již v rukopise škrtnut.

6 na marách | na márách OŽ, *r*, *tak všude*: 23 (*v* OŽ *a*), 36, 52, 65, 81; 12 olej vlila, OŽ | olej vlila 2, 1, *r*; 18 duchy zvala, 1, OŽ, *r* | duchy zvala 2; 26 ach jsem, o družko moje! OŽ, *r* | ach jsem o družko moje! 2, 1; 30/31 družičkami, | dokola OŽ, *r* | družičkami | do kola 2, 1.

Str. 138 *Matka*. Květy 1, č. 32 (6. září 1866), str. 377 (*K*). Rukopis v pozůstalosti Arbesově na modrém papíru (*r*).

1 let | lét *r*; 13 a plynul den, | a plyne den, *K*, *r*; 19/20 zpívají, | kde kterou píseň vědí. *K*, *r* | zpívají | kde kterou píseň vědí. 2, 1; 47/48 a půjdeš-li tam přece zpět, | ty dojdeš *r* | a půjdeš-li tam přece zpět | ty dojdeš 2, 1, *K*.

Str. 140 *Rubáš*. Lumír 7, 1857, č. 37 (10. září), str. 865 (*L*). Signováno: *Janko Hovora*. Rkp. v Nár. museu, 1 dvojlist, 8<sup>o</sup> (*R*) a koncept v Makuláři, str. 49—51 (*Mak*). V *Mak* jsou jed-

notlivé části básně číslovány, takže báseň má čtyři zpěvy.  
2 paní obchází si pole. | obchází si paní pole. *Mak*; 4 Ze lnu  
*L* | ze lnu 2, 1, *R* | z lenu *Mak* (*pův. i v R*); 5 dlouhá, bílá, |  
dlouhá bílá, *Mak*;

7/8 Paní ta zná šťávy chladné,  
když je pozř[í]š, srdce zvadne. — *Mak*;

10 leto mřelo. | léto mřelo. *L, R*; 14 rozži svíce. (*psáno rozžži*) |  
rozžhi svíce. *Mak*; 15 Svět se kolem se mnou točí, | Juž se ko-  
lem všechno točí, *Mak*; 19 Z hedbáví | Z hedvábí *L, Mak*;  
20 jak se spravedlivým sluší. | Spravedlivým jak se sluší. *Mak*;  
21 Třeba dokonal já v pátek, | Zrozen v pátek, umru v pátek,  
*Mak* (*také v R, pak škrtnuto a tužkou připsán def. text*);  
22 jej do mše | ho do mše, *R, Mak*; 25 nemohl bych shnít pak  
v hrobě, | (obrátil bych se pak...) nemohl bych shnít v hrobě,  
*Mak*; 32 „Obohacím | „Obohatím *L, R, Mak*; 33 Paní vraští |  
Paní zvráští *L, R, Mak*; 34 hedbáví | hedvábí *L, R, Mak*;  
35—38 *v Mak*:

Manžel zemřel, zemřel v pátek,  
hotovi jsme do mše v svátek.

Upředeme v sobotu; —  
Bůh dá mír — mělť zde už slotu.“

38 aj — proč | aj proč *L, R*; 39 a n. *v Mak* měl 4. zpěv,  
*t. j. od v. 39 do konce, odchylné, kratší znění:*

Nová svatba, stará paní,  
píše paní mnohé psaní.

Což je tobě lehko smáti,  
nebudeš-li brž jen lkáti.

Což je tobě lehko smáti, —  
můž-li manžel v hrobě spáti?

41 dlouho, nežli | dlouho nežli *L, R*; 43 prach se zdvíhá — |  
prach se vzdvíhá, — *R*; 47/48 lenost vaše | nechá zbytky |  
lenost vaše, | nechá zbytky *L, R*; 60 místo svatby — pohřeb  
měli. | místo svatby pohřeb měli. *L, R*.

Str. 143 *Nestálí druhové*. Obrazy života 2, 1860, č. 2  
(únor), str. 38 s ilustrací (OŽ). V obsahu označeno jako  
„ballada“. Rkp. 1 list, 8<sup>o</sup>, v Nár. museu (*R*), koncept v *Záp*,  
str. 18—19, pod titulem *Nevěrní druhové*.

6 o matičce že ti povídají, — | o svých cestách že ti po-

vídají — *Záp*; 11—12 *pův. v Záp, pak škrtnuto*: Když se náhodou cos v cestu vplete | objeví se, je-li přítel stálý!; 28 dojmuloť ho jaksi přežalostně, | dojmulo ho zde cos žalostně. *Záp*; 29 že dle vody | (Co to bylo?) že dlé říčky *Záp*; 29 stranou | stranou, *OŽ, R*; 30 pěkný mladík | krásný mladík *Záp*; 35 jeho vesla | vesla jeho *Záp*; 37 jeho sochor | sochor jeho *Záp*.

Str. 145 *Žena*. Legenda indická. Květy 1, č. 2 (7. prosince 1865), str. 18, a to bez podtitulku (*K*). Rkp. 1 dvojlist, 8<sup>o</sup>, bez titulu a podtitulu (*r*).

Str. 145 1. *z p ě v*: 1 Zabloudil kdys Ráma. Noc se kvapně blíží, | Zabloudil kdys Ráma (ve své širé říši). Noc se kvapně blíží, *r*; 2 Ráma hledá nocleh v brahmínově chýži. | (musil nocleh hledat) Ráma nocleh hledá v brahmínově chýži. *r*; 4 *pův. v r*: (v stínu statečného dubu slabé kvítko.); 8 ženu bijícího | bijícího ženu *r*; 15 *pův. v r*: (Mám po otčích, pane, nádoby tři svaté) *pak škrtnuto a opraveno*.

Str. 146 2. *z p ě v*: 1 léta | leta 1; 3 vybral. — Noc | vybral. Noc *r*; 4 v brahmínovu chýži. (*viz 3. zpěv, v. 4*) | v brahmínově chýži. 2, 1, *R, r*; 22 po otci, | po otčích, *r*.

Str. 147 3. *z p ě v*: 5 *pův. v r*: (Brahmín s ženou zvětšelé již hlavy k zemi sklání); 11 ženu moji | moji ženu *r*; 18 v poušti aby | aby v poušti *r*.

Str. 148 *V zemi Mokha*. Rodinná kronika, sv. 5 (3. ročník), č. 16 (16. července 1864), str. 181/182 (*RK*). — 15 a 16 *v RK proloženě*; 39 a 40 *v RK proloženě*.

Str. 150 *Jeptiška*. Květy 4, č. 15 (15. dubna 1869), str. 115 (*K*). Knižně teprve v 2. vyd. Knih veršů.

1 zář, | zář *K*; 3 *v K nezačíná nový odstavec*; 3/4 by vykvětlá, | ta žena aj se k soše Panny vine; | by vykvětlá | jeptiška se tu k soše Panny vine, *K*; 7 Hle blíž a blíže | Teď blíž a blíže *K*; 8 a v náruživém žhoucím zanícení | a v náruživém, žhoucím zanícení *K*; 11 Pod ohněm rtu jen | pod ohněm rtů jen *K*; 12 *v K začínal nový odstavec*.

Str. 151 *Se srdcem rekovým*. Květy 3, č. 1 (2. ledna 1868), str. 3 (*K*). Knižně teprve v 2. vyd. Knih veršů.

11 A již se Douglas vřadil v křesťan šik, | A již se vřadil v křesťan statný šik, *K*; za *v. 12 v K dva verše, jež nejsou v 2 a 1*:

Hle, hora ztrnula a ztrnul voj,  
vždyť posud neviděly taký boj!

14 vpíjely | vpíjely *K*; 16 s nebezpečím | s nebezpečí *K*;  
20 do nebes! | do nebes! *K*; 22 směle blíž! — | směle blíž! *K*;  
27 Však nových nepřátel hle táhne mrak, | Však nepřátel hle  
nových táhne mrak, *K*.

Str. 153 *Dobrovolník*. *Obrazy života* 1, 1859, č. 4 (15. dubna), str. 150 (OŽ). Rkp.: 1 list, 8<sup>o</sup> (*R*). V *R* původní titul *Svobodník* škrtnut a nahrazen def. titulem.

4 ve vojenské posteli! | ve vojenské postelí! OŽ; 5 v OŽ a v *R* *nezačíná nový odstavec*; 49 píseň hrajte, | píseň hrejte, 1, OŽ, *R*.

Str. 155 *Slaměný vínek*. *Obrazy života* 1, 1859, č. 6 (24. června), str. 215 (OŽ). Rkp.: čistopis na modrém papíře (na druhé straně „Dítě lásky“) (*R*) a koncept v *Záp*, str. 21.

10 Ovšem, že cos tají | Ovšem že cos tají OŽ, *R*, *Záp*;  
20 měli hlad jsme a — můj bratr kradl. | měli hlad jsme a můj bratr kradl. OŽ, *R*, *Záp*; 22 zbyla | zbyla, *R*.

Str. 156 *Skočme, hochu!* *Obrazy života* 1, 1859, č. 10 (28. listopadu), str. 385, pod titulem *Skočme, hochu* (OŽ). Rkp.: 1 list, 8<sup>o</sup> (*R*) a koncept v *Záp*, str. 20. Ad. Heyduk v článku „Skočme, hochu“ (*Zvon* 5, str. 2/4) vykládá tuto báseň jako ozvuk sebevražedné nálady Nerudovy, kterou vyjádřil Neruda Heydukovi slovy „Skočme, skočme, hochu!“ při cestě přes Karlův most někdy v době přípravy 2. almanachu Máje, t. j. na jaře 1859. Viz zde báseň *Na tom pražském mostě* na str. 450.

10 eh, což | eh což OŽ, *R*, *Záp*; 11 beztoho, zda k předu, nazpět — | bez toho ti k předu, nazpět OŽ, *R*, *Záp*; 14 aspoň týden ještě sedět, | ještě aspoň týden sedět, *Záp*; 17 Hej co škodí, 1, OŽ, *R*, *Záp* | Hej, co škodí, 2; 21 Hej, jak se ty | Hej jak se ty OŽ, *R*, *Záp*; 22 hvízdej, větře, chladný hochu, | zahvízdej jim, větře, trochu, *Záp*; 23 most je nízký, hvízdej, hvízdej, | most je nízký — hvízdej, hvízdej, OŽ, *R*.

Str. 157 *Před fortnou milosrdných*. *Rodinná kronika*, sv. 1, č. 1 (duben 1862), str. 4, s titulem *Před fortnou* (*RK*).

1 „Nech hochu, nech — | „Nech, hochu, nech, — *RK*;  
8 chvílku | chvílku *RK*.

Str. 159 *Dědova mísa*. *Českomoravská pokladnice* 3, na rok 1858 (podzim 1857), str. 94 (ČP). Signováno: *Janko Hovora*. Rkp.: čistopis 1 list, 8<sup>o</sup> (*R*) a koncept v *Mak*, str. 48/49 (bez titulu s označením *Bal[ada]*).

4 nádobu si | nádobu tu ČP, *R*, *Mak*; 5—6 v *Mak* až za ver-



šem 16, na spodním okraji stránky, t. j. pravděpodobně jako oprava; na místě obou veršů jiný text:

Na kolečko malé vňouče čumí,  
očka v důlcích jen se kmitají;

6 vnoučeti | vňoučeti ČP, R, Mak; 6 kmitají — | kmítají, — ČP;  
7 všecko | všechno ČP, R, Mak; 8 tříšfky | třístky ČP; 11  
„„Dědovi; — již | „„Dědovi, již R, Mak; 12 nádoby už | ná-  
doby již ČP, R, Mak; 13 to!“ — „„Vida toho kluka, | to!“  
„(Nebud' pošetilý) Vida toho kluka, Mak; 16 koryto ti synek  
udělá!“ | mísu takou synek udělá.“ ČP, R | (udělám ti takou  
nádobu) synek mísu takou udělá. Mak; 18 svadlé ruce ČP, R,  
Mak, viz i verš 2 | zvadlé ruce 2, 1; 19 vňouče | vňouče ČP,  
R, Mak; 20 v Mak původně: (lituje, že víc se nehýbá.), pak  
škrtnuto a opraveno.

Str. 160 *Otrhánek*. Původně Hřbitovní kvítí 35 (HK),  
viz zde na str. 56.

5 otec?“ „Nač | otec? — „Nač HK; 6 otec můj je velký pán, |  
Tatínek je velký pán; HK; 7 nám, dávno | nám, — dávno HK;  
9 odjel?“ „Ach což já vím — | odjel? — „Ah, což já vím! —  
HK; 11 o maminku nedbá více, | o maminku nedbá již, HK.

Str. 161 *Romance*. Původně Hřbitovní kvítí 30, viz zde  
na str. 51.

Str. 162 *Průvod*. Původně Hřbitovní kvítí 7 (HK), viz zde  
na str. 27.

1 déšř | dešř HK; 3/4 ulicemi prázdnými tu města | vo-  
jenský se pohřeb truchle vleče. | ulicemi prázdnými se města  
| vojenský tu pohřeb truchle vleče. HK; 17 „Arci stejně se  
nám zvede, | „Arci — stejně se nám zvede, HK; 18 místo  
rakve dají otep slámy, — | místo rakvi dají otep slámy, — HK.

Str. 163 *Při baletu*. Obrazy života 1, 1859, č. 6 (24. června),  
str. 215 (OŽ). Rkp.: koncept v *Záp*, str. 24 s původním titulem  
*Tanečnice* a s číslovanými strofami. V *Záp* i v *OŽ* měla  
báseň 10 strof, v knižním vydání má o jednu méně. Zkrácení  
vzniklo tak, že původní strofy 4 a 5 byly vynecháním střed-  
ních veršů staženy v strofu jednu (v. 13—16). Původní znění  
obou strof (vynechané verše tištěny kursivou):

- 13 Směle jako kamzík  
14 skáče tanečnice,  
vždyť tvář její nesmí,  
nemůž blednout více.

*Vesele jako laňka  
tančí tanečnice,*  
15 věčný, věčný úsměch  
16 vtištěn v její líce.

31 ale úsměch ještě | ale úsměch věčný OŽ, Záp; 35 ale za plat úsměch | ale úsměch věčný OŽ, Záp.

Str. 165 *Doňa Anna*. Původně Hřbitovní kvítí 32 (HK), viz zde na str. 53.

7 Zdaž | zdáž HK; 11 mlada jsem | mladá jsem HK; 15 don Fernan, krásný, | don Fernan krásný, HK.

Str. 166 *Jako do skoku*. Obrazy života 2, 1860, č. 2 (únor), str. 44, s ilustrací (OŽ). V obsahu označeno jako „romanci“. Rkp.: čistopis 1 list, 8<sup>o</sup>, s titulem *Jako do skoku!* (R) a koncept v Záp, str. 19, s týmž titulem, ale bez vykřičníku.

7/8 „Jdi už domů, nemámť | více piva, hochu!“ | „Nenaleju více, | nemámť piva, hochu —“ Záp; 15 chatrčka ta malá | a ta chatrč milá Záp.

Str. 167 *Oběšenec*. Lumír 4, 1854, č. 21 (25. května), str. 486 (L). Rkp. 1 list, 8<sup>o</sup> (r).

1 Oj, to divně (psáno Oj! to divně) | Oj to divně L, r; 2 skalínách? | skalínách! L, r; 3 snad? Či víchr | snad; či víchr r; 5 děti — poklekněte! | děti, poklekněte, L, r; 7 úpí, naslechněte — | úpí — naslechněte — L; 8 divý víchor | divý víchr r; 9 ruce zdvíhá, | ruce vzdvíhá, r; 11 Hu ta rána! — 1, L | hu, ta rána! r | Hu tu rána! — 2; 11 míhá — | míhá, r; 13 na prahu chlapec uděšený, | na práhu chlapec uděšený, r; 14 zsinálý; | zsinálý; — r; 15 oběšený!“ | oběšený!“ r; 16 Klesá — děs mu mysl pokalí. | Klesá, děsy mysl pokalí. L; 18 sotva že se | sotvy že se r.

Str. 168 *O třech kolech*. Růže. Almanach na rok 1860, str. 70/71 (Rů). Rkp.: 1 list, 8<sup>o</sup> (r). — O této básni psal Neruda v Obrazech života 1860, str. 233: „Při referátu o Růži pravil kdosi, že v básni ‚O třech kolech‘ se o vyšší vraždychtivosti jedná! Referent ten myslil nejspíše, že národní pověry, n. p. o svatbách, skutečný základ mají a že n. p. nevěsta, nechá-li ženicha dříve před oltářem kleknout, což dle pověry dřívější smrt znamená, už se skutečně vraždy dopustila. Dále nezná nejspíše týž pan referent národní české pořekadlo platící vdovám tří mužů, že totiž ‚o třech kolech do pekla jedou‘.“

7 „„Vidíte? Vždyť jsem pochovala | „„Vždyť jsem také

pochovala r; 9 „Třetího! — | „Třetí už! — r; 22 dřív, než já r | dřív než já 2, 1, Rů.

Str. 170 *Poslední balada z roku dva tisíce a ještě několik*. Humoristické listy 2, č. 49 (1. září 1860), str. 396 (HL). Tento otisk měl motto: *Dann trägt der letzte Sträfling die letzte Bank hinaus*, a podtitul: *Zcela svobodně dle Anastazia Grüna*. Rkp: 1 l, 8<sup>o</sup>, s titulem *Ballada z roku dva tisíce a ještě několik* (r) a koncept v *Záp*, str. 47, kde původní titul *Poslední baron* škrtnut a přepsán na *Ballada z roku z...*

3 biřicové, | biřičové, r, *Záp*; 9 potomek to slavných předků, | potomek to dědků slavných, r (*ne v Záp*); 10 vetchá osika; | stará osyka; r, *Záp*; 12 potomek už pro hůl naříká. | před holí on bídne naříká: r, *Záp*; 16 vždyť jsem baron — a to poslední!“ | vždyť jsem baron a to poslední!“ r, *Záp*; 17 a hlavou kývá, | a kývá hlavou, r; 19 „Barona si dáme pod lavici, | „Vždyť barona dáme pod lavici, HL, r, *Záp*.

Str. 171 *Ask. Obrazy života* 1, 1859, č. 6 (24. června), str. 216 (OŽ). Rkp: koncept v *Záp*, str. 5 pod titulem *Bájka*.

6 nestopils ho | neztopils jej OŽ, *Záp*; 9 Bůh Odin | Bůh (bohů) Odin *Záp*; 14 stoupat | stoupat, *Záp*.

Str. 172 *Alegorie*. Dalibor, běh 2, č. 14 (10. května 1859), str. 105 (D). Rkp: koncept v *Záp*, str. 7/8 s titulem *Bájka*.

6 Tak mnoho hořkosti, tak malá nádobka! | přemnoho hořkosti a malá nádobka! *Záp*; 10/11 člověkem, | a jako *Záp* | člověkem | a jako 2, 1, D; 11 měkký, hebký, | měkký hebký, *Záp*; 21 širý | širý *Záp*; 35 a tím se posměchem teď lidem | a posměchem tím teď se lidem *Záp*; 36—39 *převzato s obměnou z básně Zvukův děj, verš 23—26 (viz zde str. 33?)*.

Str. 174 *Legenda o chudobě*. Květy 4, č. 15 (15. dubna 1869), str. 115 (K). Knižně vyšlo teprve v 2. vydání Knih veršů.

5 a 6 *Oba verše nebyly v K*; 11 Vystoupili čtyři. | Předstoupili čtyři. K; 13 „Nemohl jsem platit | „Nemohl jsem získat K; 19 dí, a voják | dí a voják K; 22 povalit v prach, co kdy lidstvu bralo světlo. | silou odstranit, co lidstvu bralo světlo — K; 23 Neměl jsem však zbraní — smáli se mně, smáli, | Chtěl jsem mnoho, mnoho — lidé se jen smáli K; 30 křídla | křídlo K; 36 poznávám svět celý, nevšimnut jsa světem.“ | zřel jsem já svět celý, neviděn jsa světem.“ K (*proloženě*).

Prvním zárodkem tohoto oddílu byly pravděpodobně rukopisy básní, které Neruda ukládal do obálky (dvojlistu) *Básně smíšené, Psal Janko Hovora*. Obálka se dochovala v pozůstalosti.

Str. 179 *Otci*. Obrazy života 1, 1859, č. 9 (17. října), str. 341/342 (OŽ). Cyklus byl číslován (I—X). Rkp v *Záp*, str. 29—34 pod titulem „*Mému otci*“ v trochu pozměněném pořádku: I, II, III, V, VI, IV, IX, VII, VIII, X. — Otec Nerudův, Antonín Neruda, vojenský vysloužilce, pak kantinský a konečně trafikant, zemřel 10. září 1857 v 73. roce svého života.

Str. 179 *Vzduchem hučí to a zvoní* (I): 4 do starého Říma. | do svatého Říma. *Záp*; 8 tichou velkonocí. | svatou velkonocí. *Záp*; 17/18 srdce zvučí, | hučí, | srdce zvučí | hučí, 2, 1, OŽ, *Záp*; 47/48 ku hodince, | a to | ku hodince | a to 2, 1, OŽ, *Záp*.

Str. 181 *Těch žhavých zvuků* (II). — 5 plíce | plíce, OŽ, *Záp*.

Str. 182 *Otec pomalu umírá* (III). — 2 naděj | naděj 1; 3/4 přece | ještě | přece — | přece *Záp*; 20 Žádná — žádná? | bože — žádná? *Záp*.

Str. 183 *Dále, chaso pomahačská* (IV). — 1 pomahačská | pomahačská *Záp*; 7/8 *v Záp původně jiný text*:

Dále! — Mrtva-li ta láska —  
bez lásky chci stát teď v světě!

*Pak škrtnuto a nahrazeno def. textem.*

Str. 184 *Nad hlubokým, tmavým hrobem* (V). — 1 *v Záp*: Nad hlubokým, černým hrobem. *Vedle této definicioní verše je v Záp i první verše, kterou Neruda pak škrtl*:

Nad černým se hrobem  
černá rakev vznáší —  
a ta barva z oka  
všechno světlo plaší.

Stojím přede hrobem,  
raděj bych v něm ležel,  
snad by smrtný mráz ten  
srdcem pak neběžel.

Str. 185 *Otce zde už pochovali* (VI): 1 *v Záp*: Už zde otce pochovali; 3 posud žádná, — žádná slza, | bože,

posud žádná slza, *Záp*; 5 Posud ani jedna horká | Bože, posud ani jedna *Záp*.

Str. 186 *Mne to už zase* (VII): 5 daleko, | daleko *Záp*.

Str. 187 *Milovali jsme se, otče* (VIII): 8 dobří ale chladní | chladní ale dobří *Záp*; 12 proti sobě zas jsme stáli. | jsme zas proti sobě stáli. *Záp*.

Str. 189 *Kéž dobudu si* (X): 11 páni | (jiní) páni *Záp*; 15 oddech dán, | oddech prán, *Záp*.

Str. 190 *Matičce*. Jednotlivé básně tohoto cyklu byly otiskovány časopisecky vždy pod titulem „Matičce“ v letech 1861—1866 v tomto pořadí: V *Lumíru* 11, č. 17 (25. dubna 1861), str. 383: 1. *Znáš, matko drahá, překrásnou tu báji*, 2. *Už přišel, matičko, Tvůj zimní čas*, 3. *Proto mně drahá tak* (L). V *Rodinné kronice*, sv. 2, č. 37 (13. prosince 1862), str. 443: 1. *Ze všeho jediná*, 2. *Zakoupilas místo* (RK). V *Rodinné kronice*, sv. 5, 3. ročník, č. 1 (2. dubna 1864), str. 8: 1. *Má matka někdy čítává*, 2. *Dí matka: „Ty prý písničky* (RK). V *Květech* 1, č. 7 (11. ledna 1866), str. 74/75: 1. *V sobě jen a mlčky nesu*, 2. *Neslyšel jsem Tě zazpívat*, 3. *Nic nemáš víc, vše dalas mně* (K). Poslední dvě básně cyklu nebyly v 1. vydání *Knih veršů*, byly napsány až po jejich vyjití a po smrti matky Nerudovy. Matka Nerudova, Barbora Nerudová, roz. Leitnerová, narodila se v r. 1795, v roce 1831 se provdala za dělostřelce Antonína Nerudu a v poměrech často tísněných nedostatkem si přivydělávala posluhami. Zemřela 9. září 1869.

Str. 190 *Proto mně draha tak*. Rkp v *Záp*, str. 53, pod titulem „Mamince“. — 1 mně draha tak | mně drahá tak L | mně milá tak *Záp*; 2 milá má | drahá má *Záp*; 12 drahou | malou *Záp*.

Str. 191 *Ze všeho jediná*. — 4 a 5 sluníčko | sluníčko RK.

Str. 192 *Dí matka: „Ty prý písničky*. Rkp: koncept psaný tužkou na jednom listu s básní *Má matka někdy čítává*.

Str. 194 *Má matka někdy čítává*. Rkp: koncept psaný tužkou na jednom listu s básní *Dí matka: „Ty prý písničky* (r). — 3—4 *první, škrtnutá verše v r*:

„Nebudeš, věř mi, dlouho živ  
a skonáš jednou náhle!“

8 z těch starých věrných očí. | z těch (utrápených) (drahých, dobrých) starých dobrých očí. r.

Str. 195 *Znáš, matko drahá, překrásnou tu*

báji. — 8 tolik, co zde | tolik co zde *L*; 11 jak anděl  
dobra — | jak anděl dobrá — *L*.

Str. 197 Už přišel, matičko, Tvůj zimní čas.  
— 1 v *L*: Už přišel, maminko, tvůj zimní čas; 5 v *L* *nezačínal nový odstavec*.

Str. 198 Neslyšel jsem Tě zazpívat. — 1 v *K*:  
Neslyšel jsem Vás zazpívat.

Str. 199 Zakoupilas místo. — 5 matčin, | matčin  
*RK*; 12 v širém | v širém *RK*.

Str. 201 (Psáno na asijském Burghurlu) —  
O Burghurlu, kopci nad Skutari, s něhož je krásný pohled  
na Cařihrad, Bosporus, Bílé i Černé moře, psal Neruda v *Nár.*  
*listech* z 23. září 1871 (srov. i *Obrazy z ciziny*, vydání  
v *Knihovně klasiků*, str. 9—12).

Str. 202 *Anně*. (*R.* 1856). *Lumír* 7, 1857, č. 53 (31. pro-  
since), str. 1249—1251, bez vnočení v podtitulu (*L*). Věnováno  
Anně Holinové, s níž se Neruda seznámil na podzim r. 1852.  
Anna byla dcerou Františka Holiny, komorníka křižov-  
nického generála a vynikajícího kaligrafa, v jehož domác-  
nosti se scházeli i významní čeští spisovatelé a vlastenci.  
Nerudův milostný vztah k Anně procházel četnými krisemi,  
až v r. 1862 došlo k definitivnímu rozchodu. Anna zemřela  
27. 2. 1910. Časopisecké znění cyklu *Anně* v *L* bylo opatřeno  
motty z Heina a básně byly číslovány, a to tak, že po pro-  
logu *Co já zde pěji v bájném lásky dómu* bylo v I. oddíle  
8 básní (č. 1—8) a v II. oddíle 3 básně (č. 9—11). Nezačínal  
tedy druhý oddíl básní *Mého ducha bujně horování*, jako  
v *Knihách veršů*, ale až básní *Neznám věčně žítit* (viz na  
str. 211). Před jednotlivými oddíly byla *motta* z Heina, která  
Neruda v *Knihách veršů* vynechal.

Před úvodní básní *Co já zde pěji*:

Es leuchtet meine Liebe  
in ihrer dunkeln Pracht,  
wie'n Märchen traurig und trübe,  
erzählt in der Sommernacht.

— — — — —  
Wenn ich begraben werde,  
dann ist das Märchen aus.

Na začátku I. oddílu (před básní „*Budiž světlo!*“):

Manch Bild vergessener Zeiten  
steigt auf aus seinem Grab  
und zeigt, wie in deiner Nähe  
ich einst gelebet hab'.

Na začátku II. oddílu (před básní *Neznám věčně žíznit*):

Aus meinen grossen Schmerzen  
mach' ich die kleinen Lieder.

Všechna tato motta jsou vyňata z Lyrického intermezza Knihy písní, první z básně č. 47, druhé z č. 39 a třetí z č. 36. Překlady viz zde na str. 667.

Mimo toto tištěné vydání cyklu Anně je ještě druhé, rozšířené znění cyklu, určené přímo Anně Holinové. Toto znění zapsal Neruda do zeleného sešitu (ZS) a věnoval Anně. Má datum 1856 a veršované dodatky otiskl odtud A. Pražák v Listech filologických 34, 1907, str. 121/123. Podle Pražáka otiskl je i K. Rožek ve Zbytku veršů (i s ostatními básněmi cyklu) a M. Novotný v Druhé knize básní. V pozůstalosti Nerudově je však ještě nedatovaný a vlastnoručně psaný Nerudův zápis celého rozšířeného cyklu, sešitek 8 l + 2 l, 8<sup>o</sup> (R). ZS i R mají ve srovnání s L a textem v Knihách veršů tyto básně navíc: *V minulosti stkví se*, zařazenou do I. oddílu (v R mezi básně „Vysoká mně bylas“ a „Jak si květy“, v ZS za báseň „Jak si květy“), a dále čtyři básně na konci II. oddílu: *Nezpomínej sobě nikdy*, *V šírém poli pláně*, *Sbohem, růže vonná* a *Z stromu žití svého*. Pak následoval citát z Heina, který podle R a také podle smyslu (narážka na doznělou labutí píseň, o níž mluví prolog) uzavíral celý cyklus. Podle zprávy Pražákovy v ZS byl tento citát mottem k následujícímu dodavku, ke dvěma básním, *Měl bych se srdcem se vlastním* a *Když jsme si oustně o tom povídali*, které byly v ZS zapsány na zadní stránky sešitku s nadpisem *Dodavek* a které jsou v R bez titulu připojeny na volných lístcích k celému cyklu. Všechny básně rozšířeného cyklu včetně motta Heinova otiskujeme zde na str. 395—401. Při otisku těchto básní se přidržíme znění v R; ZS nám nebyl dostupný. ZS se liší od R i tím, že v ZS začíná II. oddíl stejně jako v Knihách veršů, zatím co v R stejně jako v L. V ZS byla dále za textem prologu „Co já zde pěju“ navíc báseň 20 z Hřbitovního kvítí *Však znám ten lid, jenž nožem hnusné pitvy* (viz zde na str. 40).

Str. 202 Co já zde pěju. — 2 Tobě, — svému | Tobě, svému R; 15 zvoní | zvoní, L, R; 18 když žití | kdy žití R; 18, 25, 26 už | již R.

Str. 203 „Budiž světlo!“ šumí mrtvou nocí. — 2 jsem spatřil kolem | jsem patřil kolem L, R.

Str. 204 Vzhůru o hvězdu. — 1 v hru zbujnou | v hru zbůjnu R.

Str. 205 V kotouči jsme. — 3 mihajících | míhají-

cích *L, R*; 10 v drahé, nadpozemské říše — | v drahé nadpozemské říše; *L, R*; 11 mijeli | mījeli *L, R*.

Str. 207 *V y s o k á m n ě b y l a s.* — 7 nejbělejšího | nejbělejšího, *L*; 8 myslí záclona. | mysle záclona. *R*; 12 celé nebe obrazí. | cele nebe obrazí. *L*; 15 korálový, | koralový *R*; 17 z myrhy, | z myrhy *R*.

Str. 208 *J a k s i k v ě t y.* — 1 pohrávají, | pohrávají *L*; 3 hrála, | hrála *R*.

Str. 211 *N e z n á m v ě č n ě ž í z n i t.* — 3 umluvu. | úmluvu; *L, R*.

Str. 212 *D a l o n e b e b r a t r y.* — 4 zaopatřit bělejším mne chlebem. | zaopatřiti mne také chlebem. *L, R*; 11 sobectví | soběctví *R*.

Str. 213 *S r d c e m ě.* — 1 puká, | puká *L*.

Str. 214 *N\* N\**. Rodinná kronika, sv. 1, č. 7 (18. května 1862), str. 80 pod titulem *L\* Š\**; signováno \* \* \* (*RK*). Inicialy *L\* Š\** označují začáteční písmena Ludmily Schmidtové; patřila do společenského kruhu Karoliny Světlé a Neruda se jí v r. 1862 dvořil přímo na výzvu K. Světlé, snad proto, aby takto byl před veřejností skryt vztah Nerudy a Světlé. (O tom více A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 121 a n.) V *RK* byl cyklus číslován (I—IV).

Str. 215 *K d o m ů ž e o k o z a r o s i t i b o l e m.* — 5 zmámen, | zmámen *RK*.

Str. 216 *B e n A k i b a v ě h l a s n ý d ě l.* — 13/14 zde | v tom souladu — | zde, | v tom souladu — *RK*.

Str. 218 *Elegické hříčky*. Obrazy života 1, 1859, č. 5 (20. května), str. 170—171 (*OŽ*). Tam cyklus byl číslován a měl 19 básní, v *Knihách veršů* jich má 18; báseň VII, *Když nás srdce pobolívá*, přešla do oddílu Ze srdce cyklu *Lístky „Hřbitovního kvítí“* (viz zde na str. 262). V *Nár. museu* je mimo to rukopis *Elegických hříček*, z něhož vysvítá, že to, co bylo otištěno v *OŽ* i v *Knihách veršů*, je jen výbor z cyklu, který měl 27 čísel. Zmíněný rukopis (*R*) jich má 26 na 26 listech, číslo 9 se nezachovalo v rukopise; je jím však pravděpodobně VII. báseň cyklu v *OŽ*, „*Když nás srdce pobolívá*“, která není zastoupena v zbývajících 26 číslech. Uvedeme zde výčet básní podle pořadí v *R* a v závorce za titulem uvedeme vždy nejprve římskou číslicí pořadí v *OŽ* a pak arabskou číslicí pořadí v *Knihách veršů*: 1. *Už se ta zima milená* (I, 1); 2. *Kdo už více jar těch přežil* (II, 2); 3. *Hrom první mrakem rachotil* (0, 0); 4. *Vichr nade krovem hučí* (III, 8); 5. *Nevím, proč ta země posud* (IV, 4); 6. *Tak dioně jaro počínává* (V, 5); 7. *Pašijní píseň, perlo lidstva*



*bolu* (VI, 6); 8. *Zdá se mně, že rozerve* (0, 0); 9. není v *R*, pravděpodobně: *Když nás srdce pobolívá* (VII, Lístky „Hřbitovního kvítí“); 10. *Hned to slunko hřeje* (0, 0); 11. *Zas bude parno jarní zrát* (VIII, 7); 12. *Nevím, mám-li milovat* (IX, 8); 13. *Blaze tomu, komu krev se* (0, 0); 14. *Byl jednou mládec* (X, 9); 15. *Rychle hlava myslí* (XI, 10); 16. *Za ty krásné city* (XII, 11); 17. *Nový život jaro lije* (XIII, 12); 18, 19, 20. *Ležím v bujném, pestrém drnu* (XIV, 15); 21. *Psal jsem v pošmourné své písni* (XV, 14); 22. *První jarní ptáče zase* (0, 0); 23. *Mladoucké slunce zase poznovu* (0, 0); 24. *O těš se z jara* (XVI, 15); 25. *Vkrátku přijdou horcí dnové* (XIX, 18); 26. *Led zmizel, řeka volna zase* (XVII, 16); 27. *Řekněte mně, větrové vy* (XVIII, 17). Básně neotištěné v Knihách veršů, t. j. básně č. 3, 8, 10, 13, 22, 23, otiskujeme zde na str. 404—405. V *R* jsou všechny básně rozčleněny do dvou stejných strof, v *OŽ*, 1 a 2 jsou tištěny v jednom celku.

Str. 218 Již seta zima milená. — 1 Již | Už *OŽ*, *R*.

Vichr nade krovem hučí. — 3 zoufale, jak | zoufale jak *OŽ*, *R*; 4 jenž se umřít | když si umřít *OŽ* | když se umřít *R*.

Str. 219 Tak divně jaro počínává. — 2 mrak po nebi | po nebi mrak *R*.

Pašijní píseň, perlo lidstva bolu. — 8 umřít třeba | zhynout třeba *OŽ*.

Str. 220 Zas bude parno jarní zrát. — 8 v knize | v knize *OŽ*, *R*.

Nevím, mám-li milovat. — 3 nebo, k jaru lhostejný, | nebo k jaru lhostejný *OŽ*, *R*.

Str. 221 Za ty krásné city. — 4 víc než | víc, než *R*; 6 v širém | v širém *OŽ*, *R*.

Str. 222 Ležím v bujném, pestrém drnu. — 14 jarem teprv vrácen | jarem nám zas vrácen *OŽ*, *R*.

Psal jsem v pošmourné své písni. — 1 pošmourné | pošmurné *R*; 4 jarní | (zlaté) jarní *R*.

Str. 223 O těš se z jara. — 4 jen samá půlnoc bila! | už půlnoc jenom bila. *OŽ*, *R*; 7 kvetl, | květl, *OŽ*, *R*.

Led zmizel. — 1 řeka volna | řeka volná *OŽ*, *R*; 2 spěje | spěje, *OŽ*.

Str. 224 Vkrátku přijdou horcí dnové. — 7 mysle, jak as | mysle jak as *OŽ*, *R*.

Str. 225 *Loretánské zvonky*. Obrazy života 1, 1859, č. 3 (11. března), str. 111 (*OŽ*). Je to číslovaný cyklus osmi básní, z něhož převzal Neruda do *Knih veršů* jen 3 básně, a to 4., 5. a 8. báseň. Básně č. 1, 2, 3, 6, 7 otiskujeme v tomto pořádku na str. 406—407.

Str. 225 Což, Loretánské zvonky. — 5 Již v srdéčku | I v srdéčku OŽ.

Dřív více písni znaly. — 5 jednotvarným | jednotvárným OŽ.

Co dítě jsem je slýchal. — V OŽ byla celá báseň vložena do uvozovek.

Str. 226 Z kraje. Obrazy života 2, 1860, č. 5 (květen), str. 202/203 (OŽ). V OŽ měl cyklus 11 básní. Z toho převzal Neruda do Knih veršů 9 básní. Dvě básně, a to *Popohání volky svoje* (v OŽ 5. báseň) a *Jak to přijde* (v OŽ 8. báseň), otiskujeme v dodatcích na str. 408—409. V Nár. museu jsou rukopisy všech básní, většinou první koncepty bez nadpisů, a to v pořádku jiném než v OŽ a v Knihách veršů (R).

Str. 226 Podřimlo i moje srdce (v OŽ 1. báseň): 6 ustal v pění — | ustál v pění — OŽ | ustál pěti — R; 7 a n. *první, pak škrtnutý text v R*: i to srdce sotva tluče — | a v tom hájí jak v kolébce | zlatý slunce prškem oklopené [?] | jako závojem...; 10 podřimlo | podřimlo R.

Str. 227 Bá zliv v proud se blaha dívám (v OŽ 2. báseň): V R dvě verse. I. rýmovaná a podstatně odlišná od textu definitivního, II. shodná s def. textem.

Text I. verse:

Divoce si hoši v kolo skočí,  
ohnivě se bujné holky točí,  
v nohou sílu, růži v každé tváři,  
v rukou chvění, v oku jara záři.

5 S teskným chvěním do kola se dívám  
a v myšlénkách píseň s sebou zpívám —  
píseň zní tak teskně v mojím lebce,  
jak když v jaro zavrať zimy šepce.

10 Ne, ne! Nezávidím vám snad v duchu —  
nevím ale, proč v tom zpěvném ruchu,  
proč v tom bujném, proč v tom vašem kolu  
budí mne to k přesladrkému bolu.

2 bujny jsou ty | bujné jsou ty OŽ, R; 6 každé oko náruživé! | v každém oku jarní záře! R.

Str. 228 Jen ty tóny scházející (v OŽ 3. báseň): 3 v R: (chvilku hlučný, chvilku němý) mlčí; 6 výskající, | výskající 2, 1, OŽ, R; 9 ty němé, bolné tóny, | ty němé bolné tóny, OŽ, R.

Str. 229 Hochu, malý hochu (v OŽ 4. báseň): *titul hochu | hochu! OŽ*; 15 v sukynce | v sukýnce R; 21/22 *pův.*

v R: (držíš za to ale | pevně lžičku svoji.); 22 lžička blyští. | lžička blyští. OŽ, R; 23 v OŽ a v R *nový odstavec*; 27 odpočívá, | odpočívá, OŽ.

Str. 230 Kdož jí poví (v OŽ 6. báseň): v R začíná báseň veršem 5 a první čtyři verše jsou vloženy za verš 7; 8 Krb dnes | Dnes krb R; 9 pravdy doví; | pravdu doví; OŽ, R; 14 pův. v R: (bude-li modlitbu slyšet); 15 k smrti připravuje. | k smrti hotovuje. R; 16—20 v R:

Bázlivě se děvče shýbá —  
slouchá — slouchá jak bezdechá,  
ruku k srdci přitiskuje.  
„Pověz ty mně v jmenu božím,  
jaký soud mne očekává!“

18 v OŽ *nový odstavec*; 19 bezdechá. | bezdechá, OŽ; 30/31 Ohlídne se — leží v rukou | hochá, | Ohlídne se, v rukou hochá | leží, R; 32 k němuž její srdce stůně. | pro nějž srdce její stůně. R; 33 „O srdnatá čarodějko, | „O ty milá čarodějko, R.

Str. 232 Vyletěl skřivánek z pole (v OŽ 7. báseň).

Str. 233 Což jsi zpěv svůj zakopala (v OŽ 9. báseň): *titul* zakopala | zakopala? OŽ; 4/5 zpívávala, | jako ten skřivánek | zpívávala | jako ten skřivánek OŽ, R; 7 v OŽ a R *nový odstavec*; 8 přidávala? | přidávala! OŽ, R; 9 *škrtnuté pův. znění* v R: (jakž pak mohu ale zpívat).

Str. 234 Stará chatrč (v OŽ 11. báseň): v R *původní náčrt škrtnut a přepracován. Fragment původního znění*:

Nebohá ta stříška stará,  
jako rovek pozapadlý,  
na ní tráva v žlutém mechu,  
živý mech a v něm květ zvadlý.

Věru bych se nezadivil,  
kdyby na té stříšce malé  
jako nade bytem mrtvých

— — — — —  
Věru bych se nezadivil,

3/4 tráva, | jako | tráva | jako OŽ, R.

Str. 235 U studánky (v OŽ č. 10): Za v. 2 v R *škrtnutý verš*: (jenž byl po prvé rozkvetl); 3 bledé jako OŽ, R | bledé, jako 2, 1; za v. 3 v R *škrtnutý verš*: (sněhem zmrzlé mrtvé zemi daný); 4 v OŽ *nový odstavec*; za v. 6 v R *škrtnutý verš*:

nuté dva verše: (Dobře jsem předc udělala, | že jsem to své malé děcko); za v. 12 v R škrtnutý závěr:

Dobře jsem to vykonala,  
vždyť za oné jasné noci,  
když jsem počala své robě,  
měl měsíček kolem sebe  
studánku jak z živé vody.

Str. 236 *Ohlasy italských národních písní*. Obrazy života 1, 1859, č. 10 (28. listopadu), str. 386/387 (OŽ). Tam otištěno prvních deset básní pod titulem *Ohlas italských národních písní*. Cyklus byl číslován (I—X). V Knihách veršů osmá báseň byla umístěna v čele cyklu, jinak zůstal pořad nezměněn. Zbytek, počínající básní „Žlutá voda, žluté nebe“, byl otištěn v Růži, almanachu na rok 1860, pod titulem *Ohlas italských národních písní*, str. 72—74 (Rů). Tam otištěných šest básní (1—6) převzal Neruda do Knih veršů v pořádku změněném: 1, 2, 5, 6, 3, 4. Rkp: 3 l, 8<sup>o</sup>, je číslován v pořádku stejném jako v prvním otisku (I—XVI). Má škrtnutý podtitul: *Z velké sbírky „Canti popolari“* (R). Za textem prvních desíti ohlasů byl podpis: *Přeložil Jan Neruda*. Slovo *Přeložil* bylo nedokonale vyškrabáno. Koncepty v *Záp*, str. 39—50, v pořádku poněkud jiném. V poznámkách uvádíme vždy čísla pořadí v čas. otisku nebo v příslušném rukopise. — V recenzi almanachu Růže charakterisoval Neruda sám tento cyklus jako soubor „původních to písní krátkých, v nichž se duch italských napodobuje“. (Obrazy života 1860, str. 235.)

Str. 236 Koho miluju? — OŽ, č. 8, R, č. 8, *Záp*, str. 42.

Vy nehcete, bych za ním chodila? — OŽ, č. 1, R, č. 1, *Záp*, str. 39.

Divíš se těm perlám v šátku mém? — OŽ, č. 2, R, č. 2, *Záp*, str. 39. — 2/3 chtěla, | bych i perly měla | chtěla | a, bych perly měla OŽ, R, *Záp*.

Str. 237 Říkali, že srdcí zlodějem! — OŽ, č. 3, R, č. 3, *Záp*, str. 40. — 4 krašší za ně dal. | krašší za něj dal. OŽ, R; 4 v *Záp*: abys mně však lepší za něj dal; 7 v jasný den | v jasný den, R.

Jaktěživa jsem to neviděla. — OŽ, č. 4, R, č. 4, *Záp*, str. 40. — V *Záp* je celá báseň v jambu. Vypadají tedy počátky veršů takto: 1 Ach jaktěživa 2 jak tento 3 vždyť slovo každé 4 a celá 5 Ne, jak ten 6 toť jakživa jsem 7 on vymluvil mi 8 a já jsem o tom. *Ostatní odchylky*: 3 skvělá, | stkvělá, 1, OŽ, R, *Záp*; 4 jak mocné proudy | jak proudy mocně *Záp*.

Dost dlouho jsem ten klíček nosila. — OŽ, č. 5, R, č. 5, *Záp*, str. 41. — 1 Dost dlouho | Předlouho *Záp*; 6 vždyť má jej | vždyť má ho OŽ, R, *Záp*.

Str. 238 Aj, každý člověk má prý srdce troje. — OŽ, č. 6, R, č. 6, *Záp*, str. 42. — 1 Aj, každý | Aj každý OŽ, R, *Záp*; 2 spoutána | spoutány *Záp*.

Co otce svého chce tě poslouchat. — OŽ, č. 7, R, č. 7, *Záp*, str. 42. — 5 zaplakat | zaplakat, OŽ, R, *Záp*.

Nevím, zdaž mne políbením vzbudil. — OŽ, č. 9, R, č. 9, *Záp*, str. 43.

Dej mně své srdce. — OŽ, č. 10, R, č. 10, *Záp*, str. 43. — 2 je nosím; | ho nosím; OŽ, R, *Záp*; 3 je nosím | ho nosím OŽ, R, *Záp*; 3/4 věky, | jak | věky | jak OŽ, R, *Záp*; 8 ukonejší: | ukonejší, OŽ, R, *Záp*; 10 též se | se i OŽ, R, *Záp*.

Str. 239 Žlutá voda, žluté nebe. — *Rů*, č. 1, R, č. 11, *Záp*, str. 44.

Zdaž jsi slz mých nezatušil. — *Rů*, č. 2, R, č. 12, *Záp*, str. 50. — 2 když si v dálce | když-že v dálce R, *Záp*.

Moje láska, vdova mladá. — *Rů*, č. 5, R, č. 15, *Záp*, str. 49. — 6 kde jsme | tam my *Záp*; 7 jež | jenž *Rů*, R; 8 kde jsme | my tam *Záp*; 12 jsme se kdys | jsme kdys *Záp*.

Str. 240 Umrutouhou. — *Rů*, č. 6, R, č. 16, *Záp*, str. 44. — 6 v překrásném, teplém | v překrásném teplém *Rů*, R.

Připoutány jsou mé ruce. — *Rů*, č. 3, R, č. 13, *Záp*, str. 49.

Na krajinu padla první letos mlha. — *Rů*, č. 4, R, č. 14, *Záp*, str. 49.

Str. 241 *Také růže smrti*. Obrazy života 1, 1859, č. 8 (8. září), str. 303/304 (OŽ). Cyklus byl číslován (I—VII).

Str. 241 Můj první máj. — 6/7 k srdci úže | a zkvětl | k srdci úže, | a zkvětl OŽ; 7/8 máj | a májem | máj, | a májem OŽ; 9/10 díval zas, | až leskem OŽ | díval zas | až leskem 2, 1.

Evangelium své lásky. — 3/4 noci tmavé, | písmo | noci tmavé | písmo OŽ; 7 že je s mojí | že s tou mojí OŽ.

Str. 242 Máj tak krásný. — 6 krasší | krašší OŽ.

Pláče matka nad hrobem. — 3 její smrti vinen — | její smrti vinen — OŽ; 6 zdrhlé zraky, | kalné zraky, OŽ.

Na rozcestí jinoch bledý. — 7 její otec třeba | třeba její otec OŽ.

Str. 243 Z hrobu volá mrtvá láska. — 8 v OŽ ,ty' není tištěno kursivou.

Str. 244 *Z mělnické skály*. Až na poslední byly všechny básně otištěny v Humoristickém kalendáři na rok 1859 (vyšel na podzim 1858), str. 71/73 (*HKal*). Signováno: *Jan N.* Poslední báseň, *O nechte mne* (str. 249), vyšla nejprve v Rodinné kronice, sv. 1, č. 19 (9. srpna 1862), str. 228, s titulem *Z hospůdky* a s podtitulem: (*Dle staroperského.*); signováno \* \* \* (*RK*). Rukopis *Z mělnické skály* (20 l, 8<sup>o</sup>) má 18 básní (*R*). *HKal* má 17 čísel, *Knihy veršů* 14 čísel. Bereme za základ pořad v nejobsáhlejší versi, t. j. v *R*; pak římská čísllice v závorce uvádí pořad v *HKal* a arabská čísllice pořad v *Knihách veršů*: 1. *Z tvých vlasů ruka přírody* (I, 1); 2. *Aj, jak se víno červené* (II, 2); 3. *Pojď, Míno, sem a na klín můj* (III, 3); 4. *Ten český granát ohnivý* (IV, 4); 5. *Mé víno je tak ohnivé* (V, 5); 6. *Vím, proč se vína bojíte* (VII, 6); 7. *Kdo nikdy vína nezkusil* (VIII, 7); 8. *Každého jara kmeny rév* (IX, 8); 9. *Už věřím tomu, víno že* (XIII, 10); 10. *Ve první knize moudrosti* (XIV, 11); 11. *Jen smějte se, že vkřivo jdu* (XV, 12); 12. *Já nechci nikdy pivo pít* (XVII, 13); 13. *O nechte mne v mé hospůdce* (0, 14; *RK*); 14. *Jen pijte vodu řidounkou* (VI, 0); 15. *Ve víně leží pravda prý* (X, 0); 16. *Ach v životě bol největší* (XI, 0); 17. *Co se ti lidé namluví* (XVI, 0); 18. *Nechť rozmrzlý člověk se* (0, 0; uveřejněno ve veselohře „Merenda nestřídmych“ v Humoristických listech 2, č. 46 z 11. 8. 1860, str. 370; rkp v *Záp*, str. 39 pod titulem *Z měl. skály*). Báseň *Já Němcům jenom závidím* není v *R*, ale je v *HKal* (XII) a v *Knihách veršů* (9). Básně, které nejsou otištěny v *Knihách veršů*, otiskujeme zde na str. 410—412, t. j. báseň 14 (VI), 15 (X), 16 (XI), 17 (XVI) a 18. Tam i některé pozdější doplňky k celému cyklu, zaznamenané v *Záp*. O tom srov. i na str. 640.

Str. 244 *Z tvých vlasů ruka přírody*. — 3 mlko má, | mlko má, *HKal*, *R*; 11 milky | mlky *HKal*, *R*; 12 krví ho napájí? | krví jej napájí? *HKal*, *R*.

*Aj, jak se víno červené*. — *V R* je třetí strofa na místě druhé stropy a druhá na místě třetí. — 1 *Aj, jak* | *Aj jak R*; 2 *blyští, | blyští, R*; 4 *se pryští! | se pryští! HKal, R*; 6 *do lahví | do láhví HKal, R*.

Str. 245 *Pojď, Míno, sem a na klín můj*. — 4 *jeť | je HKal, R*; 9 *tak dobra! | tak dobrá! HKal, R*; 10 *když ospalý pak sklesnu, | když pod stůl zmámen sklesnu, R*.

*Ten český granát ohnivý*. — 2 *české, rudé | české rudé R*; 4 *tebe — Míno! | tebe, Míno! HKal, R*; 5 *mne nekárej, | mne nehubuj, R*.

Str. 246 *Mé víno je tak ohnivé!* — *V R* *prohována druhá strofa se třetí*; 12 *vlékla | vlekla R*.

*Vím, proč se vína bojíte*. — 5 *My, již jsme k bra-*

trům poctivi, | My, jenž jsme k bratrům poctivi, HKal, R.

Str. 247 Kdo nikdy vína nezkusil. — 1 vína nezkusil, | víno nezkusil, 1, HKal, R.

Každého jara kmeny révy. — 4 již jenom | jenž jenom HKal, R; 8 zas pláčou | už pláčou HKal, R.

Já Němcům jenom závidím. — 6 dvěře | dvěře, HKal.

Str. 248 Ve první knize moudrosti. — 1 knize | kníže HKal, R; 5 pův. v R: (Já každý den se namáhám).

Jen směřte se. — 5 nechci jak HKal, R | nechci, jak 2, 1.

Str. 249 O nechte mne v mé hospůdce. — V R druhá strofa přehozena s první; 11 již přísahají | již přísahají RK, R; za v. 20 v R škrtnutá strofa, původní verše poslední strofy:

Však už vy moudře prsknete,  
když přijde nám přec činův den,  
pak povstanu si od stolu  
a vyjdu z hospůdky své ven.

25 Až přijde ale činův den, | (A až jen přijde činův den)  
Až přijde k činům, vyjdu ven, R.

Str. 251 *Vším jsem byl rád!* Květy 4, č. 4 (28. ledna 1869), str. 27, s podtitulem *Chansona Jana Nerudy* (K). Knižně teprve v 2. vydání *Knih veršů*.

19 dnem a rokem, | dnem i rokem, K; 27 mne učinily | mne jmenovaly K; 28 muži, služ; | muži, služ, K; 49 Prostý voják | Sprostý voják K; 60 nový den, | nový den; K; 62 mnou do jiných prát — | do jiných mnou prát — K.

Str. 253 *Vnitřní život*. Rodinná kronika, sv. 2, č. 32 (8. listopadu 1862), str. 378/379 (RK).

Kdo s ještě schopen vnitřně žít. — 10 širé, volné | širé volné RK.

Ach vnitřní život — život sám. — 4 přes sousedů | přes sousedův RK; 6/7 celý | a | celý, | a RK.

Str. 254 Jen vnitřní život — svatý klid. — 1 v RK: Jen vnitřní život svatý klid.; 3 vyrůstáš | vyrůstáš, RK.

Zevnitřní svět má pestrý háv. — 1 háv | hav RK; 8 další reje | další reje 1, RK.

Str. 255 Zapěl jsem píseň poslední. — 5/6 bolestně, | jak by | bolestně | jak by RK; 9 zpuštěny | spuštěny RK.

Str. 256 *Starý dům*. Rodinná kronika, sv. 3, č. 54 (11. dubna 1865), str. 17 (RK).

Str. 257 *Mé efemérky*. — Časopisecký otisk není mi znám.

Str. 259 *Našel jsem se! (Za zimy 1871)*. — Otištěno po prvé v 2. vyd. *Knih veršů*. Rkp má inkoustem nadepsaný titul *Našel jsem se*, nemá však podtitul a nad titulem je napsáno tužkou: *Po létech našel jsem se v jizbě své (R)*.

1 *V R je počátek* Stržena rouška opraven tužkou na Mráz trhnul mnou a; 5 *Naslouchám*, odkud odvěť | *Naslouchám odkud odvěť* 2 | *A slouchám*, odkud slovo *R*; 8 *Což již přesněn ráj?* | *Což jsem prospal ráj?* *R*; 9 *zasnil*, | (usnul) *zasnul*, *R*; 10 *mi* | (jen) *mně* *R*; 11 *Kde je můj máj?* — *Vždyť* | *Kde je ten máj?* — (vždyť) *ach* *R*; 13 *má jak stará báj*, | *jako stará báj*, *R*.

Str. 261 *Lístky „Hřbitovního kvítí“*. Tento cyklus není jen výborem z *Hřbitovního kvítí*. Předně je uspořádání jiné, cyklus je nyní rozvržen do čtyř oddílů: I. *Ze srdce*, II. *Z divokých lásek*, III. *Při zpuštěných strunách*, IV. *Ze hřbitova*. V prvním oddíle z celkového počtu jedenácti básní jen dvě jsou z původního *Hřbitovního kvítí*, v druhém oddíle z osmi jen čtyři, v třetím z devíti sedm a v čtvrtém oddíle z čtrnácti je třináct básní z původního *Hřbitovního kvítí*. Neruda nepokládal tematiku *Hřbitovního kvítí* pro sebe za básnický vyčerpanou vydáním *Hřbitovního kvítí*, ba měl v úmyslu v původním cyklu pokračovat. V *Zápisníku* z roku 1859 jsou některé básně označovány zkratkou *Hřb. Kv.*, tedy podobně jako byly označovány básně v *Makuláři*. Pokud z nich něco však Neruda uveřejnil časopisecky, pak to učinil pod titulem jiných dvou cyklů, a to *Ze života* a *České verše*.

Cyklus *České verše* zůstal uchován i v *Knihách veršů*, zatím co části cyklu *Ze života* se v knižním vydání rozplynuly v *Lístcích „Hřbitovního kvítí“*. Cyklus „*Ze života*“ vycházel v I. roč. *Obrazů života* ve čtyřech částech: 1. v č. 1 (leden 1859, ve skutečnosti již koncem prosince 1858), str. 4, s podtitulem *Z většího cyklu* vyšly básně: I. *V mém srdci je už mrtvo tak*, II. *Teď každý žijem truchle pro sebe*, III. *To věčné bolův polykání*, IV. *Jen matko, Naděj, zůstaňte*; 2. v č. 4 (15. dubna 1859), str. 152, vyšly básně: V. *To jaro letos ani nepřichází*, VI. *Zde ležím churav horkém na loži*, VII. *Půlnoční čas a oknem měsíc plný*; 3. v č. 8 (9. září 1859), str. 304, vyšly básně: VIII. *Divné šepky slyším v sadě*, IX. *Tak velemoudře ze záhonu*; 4. v č. 10 (28. listopadu 1859), str. 386, vyšly s podtitulem *Z rozdílných oddílů většího cyklu* básně: X. *Když své*



oči někdo zavřel, XI. *Moje srdce jest jak pozdní podzim zvadlý*, XII. *Což je sněhu čerstvá bělost*, XIII. *Což chcete s naší lůzou zmalátnělou* (OŽ). Básně I, II, III, IV, V, VI, IX, XI přešly do Lístků „Hřbitovního kvítí“, báseň XIII přešla rovněž do Knih veršů jako druhá část básně *Z času za živa pohřbených* s vrocením 1858; básně VII, VIII, X, XII otiskujeme v Dodatcích k Lístkům „Hřbitovního kvítí“ na str. 415—418.

I tyto básně cyklu *Ze života* nejsou však jedinými básněmi, které doplňují v Lístcích původní básně *Hřbitovního kvítí*. Báseň *Když nás srdce pobolívá* (str. 262) byla původně součástí cyklu *Elegické hříčky*, vyšlého v *Obrazech života* 1, č. 5 (20. května 1859), a některé básně cyklu byly otištěny, pokud víme, po prvé v Knihách veršů; jsou to: *Ach jakž to srdce dioně v prsou bije* (str. 261), *Mocná řeka krve proudí* (str. 263), *Až umru, přátelé* (str. 272), *Znám vás prsa pěvná* (str. 281), *Vy děti lásky* (str. 282), *Já věru lituju všech našich „bohů“* (str. 299). Báseň *Ach přišla láska s milým žebroňním* (str. 280) byla zařazena teprve do 2. vydání Knih veršů. Rukopisný materiál nám umožňuje přiřadit v dodatcích k básním zde otištěným i některé jiné, které byly pro tento cyklus, po případě pro jeho části připravovány a které z různých příčin Neruda do knižního vydání nepojal. (Srov. na str. 413—428 a na str. 640.) Jelikož jsou Lístky „Hřbitovního kvítí“ souborem v celkové koncepci odlišným od *Hřbitovního kvítí*, přetiskujeme zde i básně *Hřbitovního kvítí* znovu, při čemž je pro nás východiskem text v 2. vydání Knih veršů a nikoliv text *Hřbitovního kvítí*. Také ediční poznámky u těchto textů převzatých z *Hřbitovního kvítí* (HK) přihlížejí jen k rozdílům ve srovnání se zněním v *Hřbitovním kvítí* a pomíjejí starší historii textu, která je zachycena v poznámkách ke *Hřbitovnímu kvítí*. Některé básně mají i jinou grafickou úpravu strof. Jde vlastně o původní úpravu, jakou měly básně již v *Mak* a v *R* (viz zde na str. 585); v knižním vydání *Hřbitovního kvítí* byla Nerudou provedena sjednocující úprava všech strof.

Str. 262 *Když nás srdce pobolívá*. Elegické hříčky 9 (VII), viz zde na str. 610.

Str. 264 *V mém srdci je už mrtvo tak*. *Ze života* I. — 7 a ta je krásna — krásna | však ta je krásná — krásná OŽ; 16 a přes noc vzrostla | a vzrostla přes noc OŽ.

Str. 265 *Teď každý žijem truchle pro sebe*. *Ze života* II. Rkp tužkou psaný (*r*). — 1 *v r*: *Teď žijem každý smutně pro sebe*; 4 *ach dlouhá cesta | ach, dlouhá cesta 1, OŽ | ach, daleko je r*; 7 a veliký přec máme, svatý cíl — | a přece jediný nám svatý cíl — *r*.

Str. 266 To jaro letos ani nepřichází. Ze života V. — 2 juž duben | už duben OŽ; 11 ve mhu | ve mhu OŽ; 13 v dešti | v dešti OŽ; 30 jak nedávno by bylo | jak by nedávno bylo OŽ; 40 na svatého Martina. | na dobrého Martina. OŽ; 41 vezmi jej | vezmi ho OŽ; 46 Vždyť jsem tvé vlastní srdce pouvadlé!“ | Vždyť jsem tvé srdce staré pouvadlé!“ OŽ.

Str. 268 Jen matko Náděj zůstaňte. Ze života IV. — 1 matko Náděj zůstaňte, | matko, Náděj, zůstaňte, OŽ; 6/7 mozku, | a svadlé věnce | mozku | a svadlé věnce OŽ; 7/8 dob, | a půle srdce | dob | a půli srdce OŽ; 13/14 čouhají, | a mají | čouhají | a mají OŽ.

Str. 269 Milost! — Můž-li jemný slavík mnohý m. Hřbitovní kvítí 50 (viz zde na str. 71). — 1 Můž-li slavík jemný HK; 7 tlukotem jej srdce | tlukotem ho srdce HK; 8 prospíval; 1 | prospíval: 2 | prospíval. HK; 11 ze dřeva bych zestárlého | ze stromu bych sestárlého HK; 12 vyrobil: | vyrobil. HK; 15 víchr | víchr, 1, HK; 15 zavěje — | zaváje! — HK.

Str. 270 To věčné bolů v polykání. Ze života III.

Str. 271 Zhlížela se vrba u potoku. Hřbitovní kvítí 52 (viz zde na str. 73). — 4 nedbám | nedbámf HK.

Str. 273 Co jest láska? Hřbitovní kvítí 26 (viz zde na str. 47). — 1 smíšenina | smísenina HK; 5 Z přátelství, jež pojí | Z přátelství, jenž pojí HK; 7 pud pak, zvyk i | pud pak — zvyk i HK; 11 a 12 sličné | slíčné HK.

Str. 274. Tak velemoudře ze záhonu. Ze života IX. — 7/8 zda žádáš žhoucích políbení | či duchaplných aperču!“ | zdaž žádáš žhoucí políbení | neb duchaplná aperču!“ OŽ.

Str. 275 Povždy znovu pochybuju. Hřbitovní kvítí 27 (viz zde na str. 48). — 2 cudna, ... čista, | cudná, ... čistá, HK; 3 nezřím-li ji, | nezřím-li jí, HK; 4 jista. | jistá. HK.

Str. 276 Láska shořela jak tenká svíce. Hřbitovní kvítí 28 (viz zde na str. 49). — 5 už | juž 1, HK; 6, 12 již | juž HK.

Str. 277 Zde ležím churav horkém na loži. Ze života VI. — 9 O jaks byl | O jak byls OŽ.

Str. 278 Moje srdce jest jak pozdní podzim. Ze života XI. Rukopisný koncept v Záp, str. 36. — 6 v tvých prsou 1, OŽ, Záp | tvých v prsou 2; 7 že vřele mohu, | že ještě mohu, OŽ, Záp; 12 jsem jen chudým bankrotářem! | jsem jen bídným bankrotářem! OŽ, Záp.

Str. 279 Blázný jsem si dělal z hezké děvy. Hřbitovní kvítí 29 (viz zde na str. 50).

Str. 280 Ach přišla láska s milým žebroněním. Tato báseň nebyla v 1. vydání Knih veršů. Prozaickou její parafrázi a obměněné znění posledních tří veršů otiskl však Neruda v Kupletu oblomovském v Květech 1870 a v druhém vydání Arabesek (1880). Báseň je tam vložena do úvah pana Derviška:

Jen — není-li pozdě!? — Tak se časy mění! Byly doby, kdy láska žebrala u mých dveří — tak stoudně zaklepala! Já tu vroucí měřil chladně — „až pozděj!“ — Přešla léta — ty moje nebe, abych takhle teď sám žebronil —

svou všechnu naděj mdlým už okem měře  
bych klepal sám na lásky bílé dvěře —  
a zvnitř by znělo: „Pozdě!“

5 v 2 nezačíná nová strofa; úprava vydavatelova.

Str. 283 Jsem-li syn neb cizím Apollinu. Hřbitovní kvítí 19 (viz zde na str. 39).

Str. 284 Však znám ten lid. Hřbitovní kvítí 20 (viz zde na str. 40). — 1 nožem pitvy hnusné | nožem hnusné pitvy HK; — 3 váhy nuzné, | nuzné váhy, HK; 4 svého soudu | soudu svého HK.

Str. 285 Mnoho bolů v tomto světě. Hřbitovní kvítí 18 (viz zde na str. 38). — 5 v širém moři, | v širém moři, HK; 8 stkvoucí | skvoucí HK.

Str. 286 Lehko nyní zamilované mu. Hřbitovní kvítí 25 (viz zde na str. 46). — 4 nadmychal! | nadmýchal! HK; 10 nedmychej, | nedmýchej, HK; 12 zavzdychej! | povzdychej. HK.

Str. 287 Nalykav se prachu. Hřbitovní kvítí 22 (viz zde na str. 42). — 1 v HK: Nalákav se prachu; 12 kouzlem nadaný. | kouzlem pásaný. HK; 19 bratří | bratři HK; 25 „Aj, zde | „Aj zde HK; 29 A což | A co HK; 30 dal bůh | dal duch 1, HK.

Str. 288 Poesie žila, dokud každý. Hřbitovní kvítí 23 (viz zde str. 44). — 8 ságo z našich | ságo našich HK.

Str. 289 Na vršíku dům stál bláznů. Hřbitovní kvítí 44 (viz zde na str. 65). — 4 leccos k vůli rodila. | k vůli leccos rodila. HK; 11 radost tu | radost tu HK.

Str. 290 Co jest slza? Hřbitovní kvítí 42 (viz zde na str. 63). — Ve verši 1, 5 a 9 v HK je vždy za otazníkem pomlčka; 4 i jich | a jich HK.

Str. 291 Co jest Země? Hřbitovní kvítí 39 (viz zde na str. 60). — 1 Země? Mocná | Země? — Mocná HK; 5/6 Báně povrch zlatoskvělá, | hvězdy bílé podoba, | Báně povrch zlatoskvělá | hvězdy bílé podoba, HK.

Str. 292 Jaký bujný ples na živém stromu!  
Hřbitovní kvítí 1 (viz zde na str. 21).

Str. 293 O Dušičkách na hřbitově větřík.  
Hřbitovní kvítí 2 (viz zde na str. 22). — 7 dětské, | dětské  
HK.

Str. 294 Za mřížemi rovy v stejné řadě. Hřbi-  
tovní kvítí 9 (viz zde na str. 29). — 8 lehčí někdy bylo  
dělení. | lehčejší kdys bylo dělení. HK.

Str. 295 Nač zde sklonných vrbin. Hřbitovní  
kvítí 4 (viz zde na str. 24).

Str. 296 Bleskosvodům společenských bou-  
ří. Hřbitovní kvítí 5 (viz zde na str. 25). — 2 osudů, | osudů  
HK; 5 bratří | bratři HK.

Str. 297. Mnozí chválili, že zpívám o chu-  
době. Hřbitovní kvítí 6 (viz zde na str. 26). — 3 sám kdo  
u porobě, | kdo sám u porobě, HK; 4 zeď tu střeží | zeď  
snad střeží HK; 7 jež budí | jež vzbudí HK; 15 lístky  
sprchnou — | lístky prchnou + 1, HK; 15 déšť | dešť HK.

Str. 298 Nebe širé obléklo šat šedý. Hřbitovní  
kvítí 8 (viz zde na str. 28). — 5 nesouc | nesouc, HK; 6 mrt-  
vou, ztuhlou | mrtvou — ztuhlou HK; 8 mrtvou pannu —  
svatou vodou | mrtvou pannu svatou vodou HK; 10 aniž  
nebe hřích by lidstva kálo, — | aniž z hříchů by se nebe  
kálo, — HK; 11 déšť | dešť HK; 11 vpijí, | vpijí, HK.

Str. 300 Stojí ostrov pustý pokraj moře.  
Hřbitovní kvítí 12 (viz zde na str. 32). — 2 v hrobích | v hro-  
bech HK; 3 časův bouřná vlna | bouřná vlna časův HK;  
11/12 ztráty, | a to právem, vnuci nelitují! | ztráty — | a to  
právem — vnuci nelitují. HK.

Str. 301 Valí proud se světem. Hřbitovní kvítí  
13 (viz zde na str. 33). — 2 nekonečna... cesta, | nekoneč-  
nou... cesta, HK; 12 dávných myšlének to hřbitovy. | myš-  
lének to dávných hřbitovy. HK.

Str. 302 Předemnou tu leží lebka rozpol-  
těná. Hřbitovní kvítí 16 (viz zde na str. 36). — 8 přemys-  
lení | přemýšlení HK.

Str. 303 Neplač, neplač, brachu, nenaříkej.  
Hřbitovní kvítí 17 (viz zde na str. 37). — 4 dost prý k strá-  
vení | dost pak k strávení. HK.

#### Str. 305 KNIHA VERŠŮ ČASOVÝCH A PŘÍLEŽITÝCH.

První dva cykly časové poesie, Z času za živa pohřbených  
a České verše, vznikaly v letech 1859—1860 zprvu jako sou-  
část zamýšleného pokračování Hřbitovního kvítí, jak o tom

svědčí Zápisník. Část těchto veršů uveřejnil však Neruda i pod pseudonymem *Prokop Zápolský* v časopisu *La voix libre de Bohême Čech, list volný, otevřený všem tužbám i steskům našim*, který vydával J. V. Frič v Ženevě v r. 1861. Tento časopis unikal rakouské cenzuře, a proto tam mohl Neruda uveřejnit nejradikálnější a nejodvážnější časové verše. Vyšlo tam šest básní ve třech částech: v č. 1 (leden) pod titulem *Z básní Prokopa Zápolského* vyšly básně *Rád bych zapěl novou bujnou píseň* (viz str. 307) a *A chceš-li ještě, osude* (str. 312); v č. 2 (únor) vyšly pod stejným titulem tři básně, *Srdce naše* (viz str. 487), *Soud náš* (str. 488) a *Romance* (str. 352); v č. 10 (říjen) pod šifrou P. Z. vyšla báseň *Honvéd* (str. 354). — O celém cyklu viz v čl. *Mil. Novotného* Neznámé básně Jana Nerudy v Nár. listech z 25. 1. 1925 a v poznámkách k XXV. sv. Díla Jana Nerudy.

Str. 307 *Z času za živa pohřbených*. Tohoto titulu užil Neruda po prvé v Knihách veršů. Obě básně zde uveřejněné, *Rád bych zapěl novou bujnou píseň* a *Což chcete s naší lůzou zmalátnělou*, vyšly původně v časopisech v jiných souborech veršů.

Str. 307 (Roku 1852) *Rád bych zapěl novou bujnou píseň*. Lumír 11, 1861, str. 50 (č. 3 ze 17. ledna) jako první báseň cyklu *Českých veršů* (o tom v poznámce ke str. 310) s označením (*Z roku 1852*) (*L*). Báseň vyšla asi ve stejnou dobu i ve Fričově ženevském časopise *La voix libre de Bohême Čech* 1, č. 1 (leden 1861), str. 3, jako první báseň cyklu *Z básní Prokopa Zápolského* (*Č*), tentokrát bez označení „Z roku 1852“. Báseň ovšem nevznikla v roce 1852, její koncept je v *Zápisníku* (z let 1859—1860), a to na str. 55 a 56. Ani tam není označení „Z roku 1852“. — V *Č* a *Záp* je celá báseň rozčleněna do strof po čtyřech verších. —

1 novou bujnou | novou, bujnou *Č*; 13 a 14 myslit | myslet *Č*, *Záp*; 14 dobu, | dobu; *L* | dobu; *Č*; 19 kterýž, | který, *Č*, *Záp*; 20 zulíbá. | zalíbá. *L*; 22 v *Č*: velikou jen hanbu mít a vinu; 22 velikouť má | velikou máť *L*, *Záp*; 32 v *Záp*: bojovat též, v hanebné však seči!; 33 budoucnost? Ach zrak | budoucnost — ach, zrak *Č*; 46 v koutě, | v koutu, *Č*, *Záp*; 48 v těžkém, bídném poutě! | v mrzkém, bídném poutu! *Č*, *Záp*.

Str. 309 (1858) *Což chcete s naší lůzou zmalátnělou*. Obrazy života 1, 1859, č. 10 (28. listopadu), str. 386, jako 13. číslo cyklu „Ze života“, bez označení 1858 (*OŽ*). — 6 svět sám | svět i *OŽ*; 9 skvělá | stkvělá *OŽ*; 16 výše | vyšší *OŽ*; 17 líhne, | lihne, *OŽ*, 1.

Str. 310 *České verše*. Pod tímto titulem vyšly časopi-  
secky dva soubory: a) *Obrazy života* 2, 1860, č. 7 (září), str.  
304 (OŽ). Tam otištěno 5 básní: *Děkuji ti, vlasti moje drahá;*  
*Předlouho tíží osudův nás ruka;* *Náš lid jest jako žid!*; *Aj*  
*z čeho asi musí být;* *My celý svět jsme bili v tvář.*

b) *Lumír* 11, 1861, č. 3 (17. ledna), str. 50 (L). Tam otištěny  
2 básně: *Rád bych zapěl novou bujnou píseň* (viz zde *Z času*  
za živa pohřbených, str. 307) a *A chceš-li ještě, osude*, první  
s vrocením (*Z roku 1852*), druhá s vrocením (*Z roku 1860*).

Do knižního vydání cyklu *Českých veršů* převzal Neruda  
z těchto časopisecky otištěných básní všechny s výjimkou  
básně *Děkuji ti, vlasti moje drahá* (viz zde na str. 484) a  
básně *Rád bych zapěl novou bujnou píseň*, zařazenou v Kni-  
hách veršů do oddílu *Z času za živa pohřbených*. Nezacho-  
val však původní pořad básní a přidal dvě básně odjinud,  
jednu z *Hřbitovního kvítí* a druhou z původní epické básně  
*Honvéd*. Báseň *Honvéd* je z většího cyklu *Básní Prokopa*  
*Zápolského*, které vycházely ve Fričově ženevském Čechu  
v r. 1861; do cyklu zařadil Neruda i některé jiné básně z *Čes-  
kých veršů* (viz zde na str. 623). Materiál v *Zápisníku* svědčí,  
že básně *Českých veršů* byly koncipovány zprvu jako po-  
kračování cyklu *Hřbitovního kvítí*, na prázdné str. 48 za  
konceptem básně „*Děkuji ti, vlasti moje drahá*“ je ojedinělý  
titul *České dudy*, zapsaný způsobem, jímž Neruda vřazoval  
jednotlivé básně do větších cyklů. V *Záp* jsou však i jiné  
verše, které Neruda neotiskl v cyklu *České verše*, které však  
vznikaly v souvislosti s tímto cyklem a mají obdobnou the-  
matiku. Otiskujeme je zde na str. 485—488.

Str. 310 V vlasti jsem a přece divná tužba.  
*Hřbitovní kvítí* 47 (viz zde na str. 68).

Str. 311 M y n e u m í m e j e š t ě u m í r a t. — Otištěno  
jako druhá část básně *Honvéd* (viz zde na str. 354) v *La*  
*voix libre de Bohême Čech* 1, č. 10 (říjen 1861), str. 8 (Č).  
Signováno: P.[rokop] Z.[ápolský]. — 2 svobodu | svobodu, Č.

Str. 312 A c h c e š - l i j e š t ě , o s u d e. — L 1861, *La*  
*voix libre de Bohême Čech* 1, č. 1 (leden 1861), str. 3. Signo-  
váno: *Z básní Prokopa Zápolského* (Č), *Záp*, str. 45. — 4 nuž,  
mne uvrhni | nuž mne uvrhni L | nuž, mne uvrhni Č, *Záp*;  
7 nuž, můžeš | nuž můžeš L, *Záp*; 13/14 královnu | z života  
mého báji, | královnu | v života mého báji, L, *Záp* | krá-  
lovnu | z života mého báji, Č.

Str. 313 N á š l i d j e s t j a k o ž i d ! — OŽ 1860, *Záp*,  
str. 38. — 5 cikán bludný, | cigán bludný, OŽ, *Záp*; 6 všude |  
všudy OŽ, *Záp*; 7 mluví | mluví, OŽ.

Str. 314 P ř e d l o u h o t í ž í o s u d ů v n á s r u k a. —  
OŽ 1860, *Záp*, str. 38. — V *Záp* pův. začátek, pak škrtnuto:

(Předlouho už nás trpělivé Čechy | ta osudův...); 4 za tmy  
noční | za noční tmy Záp; 8 v OŽ i v Záp proloženě.

Str. 315 A j z čeho asi musí být. — OŽ 1860, Záp,  
str. 46. — 3 nevyhubil ho | nevyhubil jej OŽ, Záp.

Str. 316 My celý svět jsme bili v tvář. — OŽ  
1860, Záp, str. 57, s titulem *Hurrah šuhajci!* — 7 urá, šu-  
hajci, | hurrah šuhajci, OŽ, Záp.

Str. 317 *Popěvky k vlasti.* Časopisecký otisk není mi  
znám.

Str. 320 *Poslání na Slovensko.* Rodinná kronika, sv. 4,  
č. 87 (28. listopadu 1863), str. 97 (RK). V RK je Ty a Tvůj  
psáno s malým *t*. — 14 pomoc také neprosíme! v RK pro-  
loženě; 15 matka volá v RK proloženě; 17 v srdci dobra, |  
v srdci dobrá, RK; 28/29 svojímu — | či | svojímu. | Či RK;  
34 věští! | věští. RK.

Str. 322 *Na peštské Kalvarii.* Květy 4, č. 15 (15. dubna  
1869), str. 115, pod titulem „Na peštské Kalvariji“ (K). Kniž-  
ně teprve v 2. vydání Knih veršů.

6 táhne: | táhne. K; 7 a 8 není v K; 10 začali a — ukon-  
čili | začali a ukončili K; 11 v K nový odstavec; v 2 na roz-  
hraní stran; 13 v K nebyl text typograficky odlišen; 15  
Ustaň! — | Zadrž! — K.

Str. 323 *Karlu Havlíčkovi Borovskému (K slavnosti bo-  
rovské).* Hlas z 19. srpna 1862, bez podtitulu (H). Báseň byla  
určena k slavnosti v Borové dne 19. srpna 1862, na níž mluvil  
Sladkovský. Byla otištěna i ve zvláštní brožuře, která vyšla  
k této slavnosti: Na památku Karla Havlíčka a slavnosti  
borovské dne 19. srpna 1862. V Praze 1862, str. 3/5 (P).

37 plné, volné slovo, | plné volné slovo, H, P; 46/47 pro-  
spěchu, | jak H, P | prospěchu | jak 2, 1; 49 povzdechu | po-  
vzdechu, 1, H, P; 50 za němé se stěny | se za němé stěny H,  
P; 60 A bychom snad zde zase | A byť bychom i zase H, P;  
63 „nepopustíme!“, třeba | „nepopustíme!“ třeba 2, 1, H,  
P; 69—70 v H bez mezery, v P na rozhraní stran; 71 zahude  
| zahude, H, P; 78 Aj, lidstvo | Aj lidstvo 1, H, P.

Str. 326 *Ve východní záři.* Květy 2, 2. půlletí, č. 1 (4.  
července 1867), str. 3 (K). Rkp psaný tužkou a bez titulu,  
1 l, 8<sup>o</sup> (R). Květy se tímto číslem měnily v obrázkový časo-  
pis, v němž je slovanské zaměření časopisu zdůrazněno tím,  
že obrázky mají slovní doprovod český a ruský. Báseň sou-  
visí se soudobým slovanstvím, motivovaným odporem k ně-

meckému centralismu předlitavskému po válce v r. 1866 a vyjádřeným mimo jiné i poutí českých politiků do Moskvy na národopisnou výstavu v květnu 1867.

2 se mění v skutek, v bílý | se mění v jitra, v bílý *R*;  
6 v prsa, plná | v prsa plná *R*; 8 ždá | ždáf *R*; 18 v kanibalské touze, | v kanibálské touze, 1, *K*, *R*; za v. 18 v *R* dva verše, které ještě tam škrtnuty:

vše chtělo pánem být a míti otroky,  
trůn na mrtvolách stavět sobě vysoký

36 a mžikem srostlo | a mžikem proutí srostlo *R*; 42 z břehu. | z břehů. *R*; 43 Než — nebojte se — | Však nebojte se — *R*;  
47 Ten bůh, ten nechce | Bůh lásky nechce *R*; 50 v světě širém | v širém světě *R*; 52 vdechl žhoucí život | (své sídlo zvolil v) vdechl život *R*; 54 Slovan střeží, víc se jistě neodvází | Slovan vzbuzen, víc se neodvází *R*; 55 rušit | zrušit *R*.

#### Str. 329 DODATKY.

Verše vznikající paralelně s verši v Hřbitovním kvítí a v Knihách veršů jsou zařazeny do těchto Dodatků podle obdobného plánu, jaký je příznačný pro Knihy veršů. Aby se jednotlivé celky z Knih veršů a z Dodatků nezaměňovaly, přidáváme k označením známým z Knih veršů bližší určení *dodatky* (na př. *Dodatky ke Knize veršů lyrických a smíšených*, *Dodatky k Elegickým hříčkám*, *Dodatky k Lístkům „Hřbitovního kvítí“* atd.). I jinde nevymýšlíme nové tituly, v případě nutnosti označujeme básně podle prvního verše nebo popisně (na př. *Ohlasy orientálních písní*), jen výjimečně užíváme titulů Nerudou nevytvořených, ale v dosavadních edicích již běžných. Při zařazení jednotlivých básní kombinujeme hledisko dané celistvostí Knih veršů a jejich cyklů (zejména cyklů v Knize veršů lyrických a smíšených) s hlediskem chronologickým; fragmenty, po případě verše, které vznikaly na okraji básníkovy díla z potřeb společenské konvence, otiskujeme na konci jednotlivých oddílů. Někde se opíráme o rukopisy, které nelze přesně zařadit; v tom případě jsme se museli rozhodnout pro jisté řešení, které má, posuzováno s chronologického hlediska, vždy jen určitou míru oprávněnosti. Na konec Dodatků jsme umístili Nerudovy básnické překlady do r. 1873.

Pro tuto doplňkovou část mají základní význam dosavadní soubory doplňků veršovaného díla Nerudova, t. j. *K. Rožkem*



vydaný Zbytek veršů z r. 1913 a *M. Novotným* vydaná Druhá kniha básní z r. 1924. Budeme v poznámkách citovat obě sbírky zkratkami: *Rož*, *Nov*. Srovnání s těmito staršími soubory ukáže, do jaké míry se podařilo rozhojnit naše poznání Nerudova básnického díla.

Str. 331 DODATKY KE KNIZE VERŠŮ VÝPRAVNÝCH.

Tato část má dva oddíly: v prvním jsou v chronologickém pořádku jednotlivé epické básně knižně neotištěné (str. 333 až 365), v druhém jsou fragmenty větších prací, které Neruda nedokončil (367—385).

Str. 333 *Lužické národní bájky*. Rkp psaný rukou Nerudovou, 3 l, 12<sup>o</sup>, v obálce, na níž titul. Pod titulem: *Sveršoval J. R.* Z pozůstalosti otiskl *M. Novotný* v článku Nerudou známý Neruda v Lid. novinách 28. 3. 1937. Zájem o lužickou slovesnost byl snad podnícen tím, že mezi Nerudovými spolužáky na malostranském gymnasiu byli i Lužičané, především Michal Hórnik.

Str. 337 *Sud*. Českomoravská pokladnice 3, na rok 1858 (na podzim 1857), str. 94/95; signováno: *Janko Hovora* (ČP). Rkp: čistopis (*R*) a koncept v *Mak*, str. 17/19. — Otisky: *Rož* 23/24, *Nov* 101/102.

2 světlý, | (prázdný) světlý, *Mak*; 5 co to znamená — | (spusťte o sudě) co to znamená, *Mak*; 7/8 A lokte se a kolena | pod stolem tajně perou. | A lokte a i kolena | se pod tabulí perou. *R*, *Mak*; 18 víte, záhy, | víte záhy, *R*, *Mak*; 20 jež nás | co nás *R*, *Mak*; 26 již běží, | už běží, *R*, *Mak*; 33 Již stojím, sud | Už stojím — sud *R* | Už stojím, sud *Mak*; 39 nalevo *R*, *Mak* | nalevo, ČP; 43 já ohlédnu se v zmámení — | já ohlédnu se zmámený, *R*, *Mak*; 44 však ani zmínky | však víc ni zmínky *R*, *Mak*; 45 Mast žena dnes mi mazala, | Dnes žena masti mazala, *R* | (A když dnes žena vstávala) A žena dnes mast mazala *Mak*; 47 plakala, *R*, *Mak* | plakala ČP; 50 a 52 v *Mak* bez pomlček.

Str. 339 *Zvukův děj*. Pomněnky na slavnost padesátiletého trvání pražského konservatoria. V Praze 1858. Otiskl *J. M. Květ*, Pomněnky, Čas. Nár. musea 1958, str. 87 a n. Zde otištěno podle přetisku Květova (*Kv*). Veršů 23—26 použil Neruda v básni Alegorie ve verších 36—39 (viz zde na str. 173).

5 slyšel, jakým | slyšel jakým *Kv*.

Str. 340 *Dítě lásky*. Obrazy života 1, č. 6 (24. června 1859), str. 215. Rukopis básně v Nár. museu, koncept v *Záp*, str. 22 (tam jsou strofy číslovány, je jich sedm). — Otisky: *Rož* 32/33, *Nov* 103.

Str. 341 *Bol v přírodě*. Obrazy života 1, č. 6 (24. června 1859), str. 215 (OŽ). Rkp na modrém papíře (8<sup>o</sup>) v Nár. museu s opravami textu otištěného v OŽ (r), koncept v *Záp*, str. 23 a 22 s číslovanými strofami; je jich jedenáct. Rkp v *Záp* má titul *Za měsíce*. — Otisky: *Rož* 30/31, *Nov* 104/105.

2 jasným nebem | nebem jasným *Záp*; 4 v bledé záři koupá. r, *Záp* | v bledé záři houpá. OŽ; 5 Přišlo pláni r, *Záp* | Přišlo plání OŽ; 11 zemdlen r, *Záp* | zemdlen, OŽ; 25 Ach, jakž jsi ty | Ach jakž jsi ty r, *Záp*; 27 ach, kdož může | ach kdož může r, *Záp*; 31 utichnul a může býti, | utichnul a muž i býti, r; 41 „Věru už se neopiju, | „Věru víc se neopiju, *Záp*; 43/44 v r: a když prospí noc (snad) v té trávě, | (nastydnout) rozstonat se může!“

Str. 343 *Lišák*. Obrazy života 1, č. 6 (24. června 1859), str. 215 (OŽ). — Rukopis na modrém papíře tužkou křížem přeškrtnutý (r) a koncept v *Záp* s titulem *Bájka*. — Otisky: *Rož* 29, *Nov* 106.

V *Záp* začátek třikrát zpracován:

1. *verse*: „Nevím, sud zdaž spadl s vozu,  
ale pivo rozlito —
2. *verse*: Běží lišák po úvozu,  
v cestě pivo rozlito —
3. *verse*: Stojí lišák ve úvozu —  
„Nevím, sud zdaž spadl s vozu,

Str. 344 *Dva otcové*. Obrazy života 1, č. 6 (24. června 1859), str. 215 (OŽ). Rukopis na modrém papíře (r) a koncept v *Záp*, str. 6/7, s titulem *Bájka*. — Otisky: *Rož* 34, *Nov* 107.

*Titul*: Dva otcové | Dva otcové: OŽ, r; 9 ve náhlém překvapivém | ve náhlém, překvapivém *Záp*; 13 v *Záp* *nezachťná odstavec*; 18 „Jen zůstaň, tak r, *Záp* | „Jen, zůstaň, tak OŽ; 18 tak se ti to | tak se (ti) nám to r; 22/23 dává — | i Hlupství *Záp* | dává | i Hlupství OŽ, r; 23 často | někdy *Záp*.

Str. 345 *Vodní panny*. Obrazy života 1, č. 8 (9. září 1859), str. 303 (OŽ). Rkp: R 1: dvojlist psaný rukou Nerudovou,

s vloženým lístkem oprav psaných tužkou. Tento rukopis byl podkladem pro otisk v *OŽ*. — *R 2*: opis psaný cizí rukou s Nerudovými vlastnoručními opravami; vznikl patrně při přípravě *Knih veršů*. K původnímu textu, známému z *OŽ*, připsal Neruda svou rukou dvě strofy. — *R 3*: tužkou psaný koncept dvou posledních strof připsaných k původnímu textu v *R 2*. Jelikož *R 2* vzniklo přepracováním textu z *OŽ* a *R 1*, patrně proto, poněvadž Neruda zamýšlel básně zařadit do *Knih veršů*, je pro nás v tomto vydání základním textem *R 2*, i když báseň nebyla pojata do *Knih veršů*. Ve starší verzi v *R 1* a *OŽ* měla báseň jen 100 veršů, v *R 2* jich má 112. Otisky podle *OŽ*: *Rož 35/38, Nov 108/111*.

4 kámen; | kámen. *OŽ, R 1*; 5 a 6 v *R 1* oba verše původně až za v. 7 a 8; 6 v háji; | v háji. *OŽ, R 1*; 8 vyschlá, svadlá. | vyschlá svadlá. *R 1*; 9/10 že pole | jsou jak živa | že pole, | jsou jak živa *OŽ*; 15 chyže | chyše *R 1*; 24 ve dlouhém, mlhovitém | ve dlouhém mlhovitém *R 1*; 35 jež | jenž *R 1*; 39 dlouhý, leskný pruh | dlouhý, (vodní) leskný pruh *R 1*; 61 končil pův. v *R 1* tečkou a za ním byly tři verše, které byly však již v *R 1* škrtnuty:

Po širých vodách všude šepotání  
jak ve větru když struna zahrává  
a větrem píseň její dozrává;

62 vlna s vlnou | vlna (stále) s vlnou *R 1*; 65—68 v *R 1* původně jiný text, škrtnutý již tam:

Ta touha v srdci zase v píseň vzrůstá,  
však prsa brání a němá jsou ústa —  
a mladík ve vlnu by rozplynul

67 už se | se už *OŽ, R 1*; 69 a s vlnou zpíval | a s vlnou (šeptal) zpíval *R 1*; 71 kol hocha | kol (mládce) hocha *R 1*; 73 hle, vlnka | hle vlnka *R 1*; 96 ho pak | jsme ho *R 1*; 101 až 112 tyto verše nejsou v *OŽ* a v *R 1*.

Verš 16 byl v *R 2* škrtnut; vzhledem k rýmu jsme jej zde ponechali.

Str. 349 *Balada o jednom hrdinovi*. Humoristické listy 2, 1. půlletí, č. 7 (12. listopadu 1859), str. 55. Signováno: *J. N.* Otisky: *Rož 28, Nov 112*.

Str. 350 *Proudící voda*. *Obrazy života* 2, č. 2 (únor 1860), str. 42. V obsahu uvedeno jako „Romancí od *J. N.* (s ilustrací)“. Rkp v *Nár. museu* měl původní titul *Dívka u potoka*,

pak *Tekoucí voda* a konečně *Proudící voda*. Podtitul „Z jižního Tyrolska“ byl již v rukopise škrtnut. Otisky: *Rož* 52, *Nov* 113.

Str. 351 *Romanci*. Humoristické listy 2 (2. půlletí), č. 40 (30. června 1860), str. 324; signováno: *J. N. (HL)*. Rkp v Nár. museu má titul *Romance (r)*. — Otisky: *Rož* 51, *Nov* 114.

4 že ji už nechce. | že jí už nechce. *r*; 9 chválabohu | chvála bohu *r* | chvála Bohu *HL*; 9 zdráv, | zdráv *r*; 12 a v hrob si lehla.“ — | a v hrob ulehla.“ — *r*; 13 „Hrob, svatba, křtiny“ — | „Hrob, křtiny, svatba,“ — *r*.

Str. 352 *Romance*. La voix libre de Bohême Čech 1, č. 2 (únor 1861), str. 12, jako třetí báseň cyklu „Z básní Prokopa Zápolského“ (Č). — Koncept bez titulu v *Záp*, str. 51/52. Otiskl *M. Novotný*, Neznámé básně Jana Nerudy, Nár. listy z 25. ledna 1925 a v XXV. sv. Díla Jana Nerudy, str. 11/12.

5 krev už vyceděna, *Záp* | krev už vyceděná, Č; 16 zbabělci, vy kletí!“ | zbabělci vy kletí!“ *Záp*; 28 na ni. *Záp* | na ní. Č; 29 Když mu dali prach | Dali-li mu prach *Záp*; 30 a když naučil se střílet, | naučili-li ho střílet, *Záp*; 35 rotu | psotu *Záp*.

Str. 354 *Honvéd*. La voix libre de Bohême Čech 1, č. 10 (říjen 1861), str. 8. Signováno: *P. Z.* V obsahu mezi básněmi Prokopa Zápolského (Č). Strofa třetí a čtvrtá byly převzaty do oddílu Českých veršů v Knihách veršů, viz zde na str. 311. V Nár. museu opis rukou básníkovy opisovače; má jen dvě strofy, spodek lístku byl odstřižen, patrně sloužil jako rukopis pro tisk Knih veršů (*r*). Otiskl *M. Novotný* v Neznámých básních J. Nerudy v Nár. listech 25. ledna 1925 a v XXV. sv. Díla Jana Nerudy, str. 13.

Str. 355 *Kmotr Váňa*. *Zimní čtení*. Českomoravská pokladnice 10, na rok 1865 (t. j. na podzim 1864), str. 23/24 (ČP). Rukopis bez titulu na dopisním papíru se záhlavím Redakce Rodinné kroniky v Praze (*R*). — Otisky: *Rož* 108/112, *Nov* 115/119.

15 se tak mělo dařit denně — | to tak mělo chodit denně — *R*; 18 nad nadějí | nad nádějí *R*; 27 jak by trochu pospat chtělo, — | jak by trochu spaní chtělo, — *R*; 36 myslet chce — | myslit chce — *R*; 36 mysel *R (rým sysel)* | mysl ČP; za v. 55 jsou v *R* dva verše, které nejsou v ČP:

Nic již naplat, sprosté vaše hnáty  
musí zvykat panství, vždyť jste svatý!

72 Holá, Šťovíku, | Holá, Pepíku, R; 76 Šťovík | Pepík R; za v. 76 je v R verš: svata Petra rozkazů vždy bdělý; 86 ženské, | ženské R; 89 Šťovík | Pepík R; 96 jména | jmena R; 101 vyslídím, | vyslidím, R; 104 tahle — černoooká — | tahle černoooká — R; 105 lípne, | slípne, R; 107 nehty | nehty, R; 109 Mocí rozevře | Náhle rozevře R; 110 odevře | otevře R; 118 Kolem něho vše se hlasně šklebí, | Kolem něho se to všechno nahlas šklebí, R; 126 s svého vozu | z svého vozu R; 127 tělo | Váňu R; 129 páchal | spáchal R; za v. 129 v R za čárkou další dva verše:

milosrdné skutky na člověku,  
jenž mu věru pramálo dá vděku.

130/131 tři zlatičky | žádám za to | tři zlatičky, | žádám za to ČP, R; 134 mrzutě kluše s brukem | mrzutě kluše bručí R; 137 tento verš není v R; — 44, 48, 89 v R nezačíná nový odstavec.

Str. 359 *Babiččin odkaz*. Dle Björnsonova motivu. Květy 1, č. 8 (18. ledna 1866), str. 94. — Báseň vznikla volným zpracováním motivů třetí písně z 5. kapitoly Björnsonovy povídky *Arne* (1858). — Otisky: *Rož* 129/130, *Nov* 120.

Str. 360 *Kvůli bohu!* Z rukopisných doplňků Nerudova exempláře 1. vyd. *Knih veršů* (vevázaných listů str. 5) opsal I. Herrmann. Herrmannův opis v *Nár. museu*. Otiskl *M. Novotný* v článku *Neznámý Neruda* v *Lid. novinách* z 25. 12. 1936.

Str. 361 *Nad hrobem*. Z rukopisných doplňků Nerudova exempláře 1. vyd. *Knih veršů* (vevázaných listů str. 7) opsal I. Herrmann. Herrmannův opis v *Nár. museu*. Otiskl *M. Novotný* v článku *Nové verše Nerudovy* v *Lid. novinách* z 1. 10. 1950.

Str. 363 *Legenda o selské praktice*. Z rukopisných doplňků Nerudova exempláře 1. vyd. *Knih veršů* (vevázaných listů str. 8/9) opsal I. Herrmann. Herrmannův opis v *Nár. museu*.

Str. 364 *Pan Smělý*. Z rukopisných doplňků Nerudova exempláře 1. vyd. *Knih veršů* (vevázaných listů str. 10/11) opsal I. Herrmann. Herrmannův opis v *Nár. museu*.

Str. 367 *Sandály*. Záměr napsat velikou báseň o něko-

lika zpěvech na orientální pověst o osudu příslovečných sandálů lakotného kupce Abu Tanbúryho je poměrně starého data, neboť první náčrt 1. zpěvu je již v *Mak*; vznikal tedy v době práce na Hřbitovním kvítí. V *Mak* má skladba titul *Začarované sandaly* a je tam na str. 10 i Nerudův komposiční rozvrh:

Začarované sandaly.

Bagdad: Abu'l Kâsem Tanbúry's.	
Sedm let	I.
Gläsermarkt	II.
Parfumeurmarkt	III.
Vadiho Sandaly	IV.
Tigris	V.
Díra	VI.
Cloaken d. Caravanserei	VII.
Pes	VIII.
Vysvědčení	

Mimo tento rozvrh poznamenal si Neruda na druhé straně lístku, na němž je rukopis básně apostrofující Musu (viz zde na str. 465), komposiční členění celé básně takto:

Úvod.

- |                |                      |
|----------------|----------------------|
| 1. Koupě.      | 8. Mor.              |
| 2. Lázeň.      | 9. Před soudem.      |
| 3. Před domem. | 10. Na střeše.       |
| 4. U soudu.    | 11. Pes a žena.      |
| 5. Do řeky.    | 12. Soud.            |
| 6. Rybáři.     | 13. Prosba.          |
| 7. Do kanálu.  | 14. Ženitba a konec. |

To, co se našlo v pozůstalosti Nerudově, představuje pouze fragment zamýšlené básně, necelé dva zpěvy. Více patrně Neruda ani nenapsal a svůj plán pravděpodobně opustil. Celý příběh byl zpracováván volně podle orientální povídky od Adibja-el Muasera, kterou zahrnul do svého výboru *Mélanges de littérature orientale* z r. 1770 francouzský orientalista D. D. Cardonne. Neruda znal tuto látku patrně z německého pramene. Do svého výboru *Květy z východu* zahrnul ji i Edvard Valečka (v Plzni 1870, str. 33, pod titulem *Trepky*). Do nerozřezaného exempláře *Květů z východu* byl v pozůstalosti Jana Nerudy vložen čistopis Nerudova 1. zpěvu *Sandálů*.

Dějová kostra celého příběhu podle předlohy byla tato:

Bohatý kupec Abu Kásem Tanbúry, proslulý svou lakotou, chodil po bagdadských ulicích v starých, rozbitých a stále znova spravovaných trepkách, pro něž se stal předmětem obecného posměchu. Jednou, po výhodné koupi skleněných krystalů a růžového parfumu, navštívil lázně. Při koupeli zaměnil mu někdo jeho trepky za trepky bagdadského kadího, který se koupal současně s Tanbúrym. Kupec, který marně hledal své trepky, obul si trepky nové, poněvadž se domníval, že jde o dar jeho přátel. Byl však chycen a postaven před soud, kde se musil vykoupit velikou pokutou. Zarmoucený kupec hodil své roztrhané trepky do Tigridu. Trečky vylovili však rybáři a hodili je Tanbúrymu oknem do bytu, kde trečky rozbily lahve s růžovými voňavkami. Marně se Tanbúry snažil zbavit se trepek. Když je hodil do kanálu, ucpal jimi přívod vody a byl opět odsouzen k pokutě. Když je nechal sušit na střeše domu, aby je mohl spálit, zmocnil se jich pes a hodil je těhotné ženě jdoucí po ulici na hlavu. Leknutí vyvolalo potrat a Tanbúry opět byl odsouzen k pokutě. Nešťastné trečky přivedly bohatého kupce k chudobě a k poznání, že je nebezpečné, nedá-li si člověk včas udělat nové trepky.

V rukopisech píše Neruda jméno hrdinovo jednak *Tanbúry*, jednak *Tanbury*, zde přepisujeme jednotně *Tanbúry*.

Str. 367 1. z p ě v. Základem našeho otisku je Nerudův čistopis na modrém papíře na prvních třech listech malého sešitu, 14 l, 8<sup>o</sup> (*R 1*). Mimo to je zachován koncept tohoto zpěvu v *Mak* na str. 10—14 s titulem *Začarované sandaly*. *R 1* otiskl *M. Novotný* v *Lid. nov.* 25. 12. 1936 v čl. *Neznámý Neruda*. Týž srovnal *R 1* s textem *Mak* v čl. *Básnický makulář J. Nerudy* v *Čtème* 5, 1943, č. 3. Tam také uveřejnil rozvrh básně podle *Mak*.

*Titul:* Sandály | Sandaly *R 1* | Začarované sandaly *Mak*; sandal píše Neruda v celém textu; upravujeme všude na sandál.

6 v měst značných popředí jest postaven, | v měst popředí jest značných postaven, *Mak*; 7 aj jediným | aj, jediným *Mak*; 13 jeden, nalezavou | jeden nalezavou *Mak*; 15 náš veliký muž získal sobě slávu — | tak muž náš veliký si získal slávu *Mak*; 18 a vzpomeň na jmeno, | a co měl za jmeno *Mak*; 20 už | již *Mak*; 22 Byl | Byl *Mak*; 27 musel sobě ovšem | musil sobě arci *Mak*; 31 A obuv ten byl vbrzku | A obuv vbrzku ten byl *Mak*; 32 že kusův chová | že chová kusův *Mak*; 34 že každou obrazí čtvrt | že obrazí čtvrt každou *Mak*; verše 41—80 nejsou v *Mak*; 77 velikého, | velikého *R 1*; verše 81—82 v *Mak* navazují na text končící veršem 40:

A Abu znal svůj záměr tajně chovat,  
že krásnou podobňuje krajinu.

*Verše 87—88 nejsou v Mak; 91 víc nemořil si | ten nemořil si Mak; za verš 92 v Mak vsunuty čtyři verše, které nejsou v R 1:*

I uličníci, již se všemu smáli,  
a nahým loktem lidem svítili,  
prý vážnost sandálů těch dobře znali,  
neb vážnost jejich často cítili.

95 neštíteli se, o hanebníci, | neštíteli se ti hanebníci, *Mak*;  
96 ty — pouhé | ty pouhé *Mak*.

Str. 370 2. zpěv: Rukopisný fragment; tužkou psaný koncept (2 l, 8<sup>o</sup>) na šedozeleném papíře, bez titulu (*R 2*). Podle souvislosti jde o začátek příběhu, navazující na celkovou charakteristiku Tanbúryho, podanou v prvním, úvodním zpěvu; proto jsme označili úryvek jako zpěv druhý.

4 duchem osvícený. | *pův. v R 2*: (skvostně osvětlený.);  
77 *pův. v R 2*: (teď právě zamýšlen jsem myslil jinam!).

Str. 373 *Dudák*. Fragment větší epické básně, kterou podle písma a celkového charakteru rukopisu lze klásti do let šedesátých. Otiskujeme z autorova rukopisného čistopisu (1 dvojlist, 8<sup>o</sup>) i s opravami připsanými po stranách básně nebo nad textem — *R 1*; v Nerudově pozůstalosti i koncept tužkou psaný (1 l, 8<sup>o</sup> + 1 dvojlist, 8<sup>o</sup>) — *R 2*.

4 v zimničném jak snění | jako v letném snění *R 2 a pův. R 1*; 6 Padla hra | Padla o jaro hra *R 2*; 13 skála němá, | skála něma, *R 2*; 37 Hra ztichla. Němě | Hra ztichla, němě *R 2*; 39 v hravém, jarním polosnění | v hravém jarním polosnění *R 2*; 41 hlasněj teď zas | hlasněji vždy *R 2 a pův. R 1*; 46 víc a jara snění, | víc ni jara snění, *R 2*; 59 život, plamem | život — plamem *R 2*; 71 a slouchá táhlé písni | a slouchá, slouchá písni *R 2 a pův. R 1*; 73 k zemi | k zemi, *R 2 a pův. i R 1*.

Str. 376 [*Oněginský kuplet*.] „Kuplet oněginský“ v 2. vyd. Arabesek z r. 1880, str. 208 a n. (A), který vyšel původně pod titulem Oněginský kuplet v Lumíru 1865, str. 2 a n. (L), byl Nerudou koncipován původně jako celistvý veršovaný text. Rukopis (bez titulu) v Nerudově pozůstalosti (1 dvojlist + 1 l, 8<sup>o</sup>) zachoval prózou nepřerušovaný text první kapitoly a větší část druhé kapitoly (*R*). Tento fragmentární rukopis zde otiskujeme, připojili jsme však verše z třetí ka-



pitoly (t. j. verše, které uveřejnil hrdina kupletu pod titulem „Znamé neznámé“) a veršovaný závěr čtvrté kapitoly z prozaického textu v *A*. Oněginský kuplet Neruda začal psát již na jaře 1864; svědčí o tom citace prvních čtyř veršů ve feuilletonu z 24. května 1864 v *Hlasu* č. 142. V kupletu jsou autobiografické prvky čerpané z Nerudova vztahu k Terezii Macháčkové. Srov. zde v poznámkách k básním věnovaným Macháčkové (na str. 647).

Motto před prvním zpěvem není v *A* a *L*.

Str. 376 1. z p ě v. — 4 třikrát, | třikrát, *A, L*; 7—17 až po zachraň! v *A* a *L* podáváno prózou; 7—12 pův. v *R* jiný text, který však byl již tam škrtnut:

Vy díte: V bohatství snad narozen,  
pak v zlaté lodi v svět snad vyhozen,  
a zlatem skoupil hošík holobradý  
již nejspíš všechněch našich ženštin vnady,  
a zlatem skoupil, co se ráčilo  
a na vše choutky zlato stačilo —

36 velké k své radosti | k velké své radosti *A, L*; 37 v *A* a *L* není nic zvláště vyznačeno; verše 38—47 jsou v *A* a *L* podávány prózou; 58 v sobě | sobě *A, L*; 61 aj to | aj, to *A, L*; 62 piskat, | pískat, *A, L*; 63 získat! | získat! *A, L*; verše 64—69 jsou v *A* a *L* podávány prózou; 80 s mužíkem | s (hrdinou) mužíkem *R*; 91 u výboru vzorném fádňě | u výboru vzorně fádním *A, L*; 93 zvlášť | zvlášť *A, L*; 94 říct, | říc, *A*.

Str. 380 2. z p ě v. — 2 nesmyslu a krásy | nesmyslu jak krásy *A* | nesmyslu co krásy *L*; 5 stále věčně | věčně, věčně *A, L* | stále, (stále) věčně *R*; za v. 6 v *R* původně dva další verše, pak škrtnuté:

a teď zde klečí vlastní před matkou  
a vyznává jí něhu přesladkou.

12 zívá, | zívá: *A, L*; verše 13—15 jsou v *A* a *L* staženy do jednoho verše: „Máš sušší být — či tak — zas výrok hluchý!; 16 musil | musel *A, L*; verše 20—26 nejsou v *A* a *L*, je tam prozaický text, v němž místo Málky figuruje Marča a místo oboisty je tam chorista; verše 39—40 nejsou v *A* a *L*, jejich obsah je vsunut do prozaické vsuvky; 40 jedu | (utrejch) jedu *R*; 46 všechny dát mu | dát mu všechny *A, L*; verše 54—56 jsou v *A* a *L* převedeny do prózy; veršem 56 končí vlastní text fragmentu v *R*.

Str. 382 3. z p ě v. K 3. zpěvu, rozvedenému v 3. kapitole prozaické verše v *A* a *L*, vztahují se v *R* jen poznámky za

vlastním textem: Chateaubriandův otrok. Parisienna: Delavigne Casimír.

Aj řekli nám: „Jste otroci.“  
„Jsme bojovníci!“ díme my.

V *A* a *L* je však text básni „Znamé neznámé“, které psal hrdina kupletu dceři pražského velkokupce, do níž se zamiloval. Tyto básně přijímáme i do tohoto vydání. V *A* a *L* uvádí Neruda tyto verše takto: „Hlavní bylo, aby se o lásce jeho dozvěděla; stane-li se to novelou či sonetem, bylo pro okamžik lhostejno. Důvěřoval se, že mu porozumí, a byť psal třeba v novele o nějakém ‚on‘ a nikoliv o pravém ‚já‘. Usnesl se konečně na formě krátké písně lyrické. Přibral všechny duševní pomůcky, jaké na děvče působiti mohou: smutek, neštěstí, zoufalost, trochu lže a i trochu upřímnosti.“ *Znamé neznámé* otištěno u *Rož* 137—139 pod titulem *Z kupletu oněginského* a u *Nov* 83—85 v souvislosti s verši věnovanými Terezii Macháčkové (viz zde na str. 647). — Na str. 385 v básni začínající Ach skutečnosti zlá v 7. verši byla za ‚tou‘ v *A* a *L* čárka.

Str. 385 4. z p ě v. Veršovaný závěr jest převzat z textu v *A*. Zachycuje konečnou situaci rekovu v době, kdy se rodina velkokupcova z důvodů peněžních postavila v cestu vznikajícímu citu lásky u jejich dcery a postarala se pro ni o ženicha, „mladíka skvoucího zevnějšku“, který byl ve shodě s jejími zájmy. Hrdina kupletu sám gratuloval „velkokupcovic slečince co nevěstě“ a slíbil, že složí svatební hymnu.

#### Str. 387 DODATKY KE KNIZE VERŠŮ LYRICKÝCH A SMÍŠENÝCH.

Tento soubor zahajujeme Nerudovými prvotinami, za nimi následují dodatky k jednotlivým cyklům z *Knih veršů*, pak pokračují ostatní básně lyrické, většinou v pořádku chronologickém, pokud jej lze určit. Na konec zařazujeme zlomek básně věnované Muse. Ve srovnání s *Novotného* vydáním doplňků ke *Knize veršů lyrických a smíšených* v *Druhé knize básní* nepojali jsme do tohoto souboru některé verše, které jsou začleněny do jiných souvislých textů, t. j. úryvek z *písně hrobníkovy* (*Nov* 70), zařazený do prózy *Ty nemáš srdce* (*Růže* 1860), aforismus *Častý klam* (*Nov* 80) z cyklu *Aforismů v Rodinné kronice* 1863 a *verše o růži* (*Nov* 82),

vyňaté z veselohry *Já to nejsem*. Nezačlenili jsme sem také dvě anonymně otištěné básně z Rodinné kroniky, které Novotný připsal Nerudovi. Jsou to básně *Výstraha* (sv. 2, str. 519, leden 1863; *Nov* 79) a *Vánoční píseň* (sv. 4, str. 149, prosinec 1863; *Nov* 81); v obou případech nelze pokládat autorství Nerudovo za nesporně prokázané. Rovněž jsme sem nezačlenili zlomek znělky o *Petrarkovi* (*Nov* 94), poněvadž pochází z cestopisné studie Monselice (Květy 2, 1. půlletí, č. 13, str. 155), jejímž autorem byl, jak dnes víme, Josef Nosek (srov. o tom poznámky k *Obrazům z ciziny*, Spisy J. Nerudy, sv. 8, str. 396). Verše *Známé neznámé* (*Nov* 83 a n.), přiřazené Novotným k cyklu básní věnovaných T. Macháčkové, zařadili jsme do fragmentu veršovaného Oněginského kupletu (viz zde na str. 382—384), do jehož prozaické verse byly zařazeny i v Lumíru 1865 a v 2. vyd. *Arabesk* z r. 1880.

Str. 389 [*Proč kvítko pláče.*] Rukopis v literárním archivu Umělecké besedy, uloženém v lit. archivu Nár. musea. Růžový lístek po obou stranách popsáný a signovaný: *Jan Neruda. 1852*. Otištěno v *Lid. novinách* z 31. 12. 1922 (šifra T). Otisk: *Nov* 9.

Str. 390 [*Patř, jak litá tam se bouře.*] Otiskl *I. Herrmann* v *Národních listech* z 27. 8. 1916 ve feuilletonu „Ze vzpomínek na Jana Nerudu“. Básničku poslal Herrmannovi J. W. Neruda ji napsal r. 1852 „svému strýci, zesnulému Rudolfovi W., jako pamětní lístek na rozloučenou, snad krátce před maturitou r. 1852. Psány jsou na šedozeleném lístku drsného papíru ozdobným drobným písmem“. Signováno: *Jan Neruda. V březnu 1852*. Otisk: *Nov* 10.

Str. 391 [*Nač ta nezabudka.*] Rkp. této prvotiny v pozůstalosti Anny Holinové v Nár. museu (č. 3). Na rubu lístku tužkou psaný pozdější přepis: *Na památku naší (bůh ví, kolikáté již) lásky*. Dole inkoustem psaný a později přeškrtnaný nečitelný text (patrně podpis), pod nímž datum 18 30/12 52. Otiskl *M. Novotný* v čl. O dárcích Nerudových, *Lid. noviny* 8. 7. 1934 a znovu v čl. *Nová prvotina Jana Nerudy* v *Lid. novinách* z 10. 8. 1941.

Str. 392 *České nápěvy*. Otištěno z rkp v Nár. museu, 5 l, 8<sup>o</sup>. O starším původu svědčí i okolnost, že verše jsou psány s velkým písmenem na začátku; takto píše Neruda i své koncepty ještě v *Mak*, ale v *Záp*, který začal psát v r. 1859, již tento způsob definitivně opustil.

Str. 393 5 Lidé povídali: 9—12 *pův. znění, již v rukopise škrtnuté:*

Lidé povídali,  
že je noc tak černá, —  
a ta má panenka  
je tak stkvěle věrná.

Str. 394 [K cyklu *Otci*.] Tužkou psaný rukopis (*r*), bez titulu a bez data. Zařazujeme sem vzhledem na thema navazující na cyklus *Otci* v *Knihách veršů*. Otiskl *M. Novotný* pod titulem *Na hrobě otcově* v článku *Neznámý Neruda* v *Lid. novinách* z 25. 12. 1936.

5 chudém | (skrovném) chudém *r*; 5/6 tom, | na otce | tom | na otce *r*; 6/7 hrobě, | mně | hrobě | mně *r*; 9 *původně*: (Jsem sobě zase navrácen) *r*.

Str. 395 [Dodatky k cyklu *Anně*.] Prvních sedm básní zapsal Neruda do zeleného sešitu věnovaného *Anně Holinové* (*ZS*); uchovaly se i v rukopisném znění cyklu *Anně* (*R*), nebyly však uveřejněny v *Lumíru* a nepřešly do *Knih veršů*. Podrobnou zprávu o celém cyklu viz zde na str. 608. Tyto básně přetiskujeme podle *R*. Otisky: podle *ZS Pražák*, *Listy filologické* 1907, 121—123, podle *Pražáka Rož* 9—18 a *Nov* 55—58. — *Anně Holinové* věnoval Neruda i jednu ze svých prvotin *Nač ta nezabudka*, viz zde na str. 391.

Str. 395 V nevinnosti stkví se krása děvy. Tato báseň byla zařazena do I. oddílu cyklu, v *R* za báseň „Vysoká mně bylas“, v *ZS* za báseň „Jak si květy“. — 4 vina | ve všech dosavadních otiscích: víra.

Str. 396 Nevzpomínej sobě nikdy na mne a tři následující básně jsou umístěny na konci II. oddílu *R* a *ZS*. — 1 na mne, | na mne *R*; 2 nezmůžeš, | nezmůžeš, *R*.

Str. 397 V širém poli pláň duté stálo. U *Pražáka*, v *Rož* a *Nov* otištěno jako báseň o třech čtyřveršových strofách, zde ji otiskujeme podle *R* ve dvou strofách. — 9 smáti, | smáti *R*.

Str. 399 citát z *Heina* umístěn jinak v *R* a jinak v *ZS*. O tom viz na str. 609.

Str. 400/401 Básně *Měl bych se srdcem se vlastním a Když jsme si oustně o tom povídali* jsou umístěny v *R* i *ZS* na konci za celým cyklem, v *ZS* se zvláštním označením *Dodavek*.

*Měl bych se srdcem se vlastním.*

3 vždyť mne k smrti odsoudilo, | vždyť mne odsoudilo, *Pražák, Rož, Nov*; 5 ukrad, | ukrad *R*; 8 jsi | si *R*.

Str. 402 [*Anně do Hřbitovního kvítí*.] Otiskl

B. Čermák v Květech 17, 1. pololetí, 1895, str. 151, a A. Pražák v Lit. české 19. st., III, 2, str. 314; *Nov* 51. — Originál nebyl vydavateli přístupný; otiskují podle B. Čermáka.

Str. 403 *Anděle boží*. Faksimile rukopisu — nyní v pozůstalosti Anny Holinové v Nár. museu — otiskl A. Pražák v Lit. české 19. stol., III, 2, str. 322. Andělem strážcem je myšlena Anna Holinová. Babička Annina Marie Šubrtová vytýkala Nerudovi, že se nemodlí. Aby jí dokázal, že se dovede také modlit, napsal tuto báseň před odchodem na schůzku připravující almanach *Máj* z roku 1858. Báseň vznikla parafrází staré modlitby, kterou zde přepisují podle Božanova kancionálu Slavíček rájský z r. 1719 (str. 383):

Anděle Boží, Strážce můj,  
rač vždycky být Ochránce můj,  
mě vždycky řeď a napravuj,  
ke všemu dobrému vzbuzuj.

Ctnostem svatým mě vyučuj,  
ať jsem tak živ, jak chce Bůh můj,  
tělo, svět, ďábla přemáhám,  
na tvá vnuknutí pozor dám.

A v tom svatém obcování  
ať setrvám do skonání,  
po smrti pak v nebi věčně  
chválím Boha ustavičně.

Amen.

Otisky: *Pražák* v *Listech filologických* 1907, str. 123, *Rož* 19, *Nov* 125.

Str. 404 [*Dodatky k Elegickým hříčkám.*] Jde o ty básně rukopisu *R* Elegických hříček, které Neruda nepojal do *Knih veršů*, t. j. o básně 3, 8, 10, 13, 22 a 23; v tomto pořádku je zde také otiskujeme. Podrobnější údaje viz zde na str. 610. Všechny básně otiskl M. *Novotný* v *Lid. novinách* z 1. října 1950.

Str. 405 *První jarní ptáče zase*. — 8 na ni *oprava vydavatelova* ] na ní *R*.

Str. 406 [*Dodatky k Loretánským zvonkům.*] Jde o ty básně cyklu *Loretánské zvonky z Obrazů života*, které nebyly převzaty do *Knih veršů*, t. j. o básně 1, 2, 3, 6, 7. Viz zde na str. 225 a na str. 611. Otisky: *Rož* 39/41, *Nov* 61/62.

Str. 408 [Dodatky k cyklu *Z kraje*.] Jde o ty básně cyklu *Z kraje* z *Obrazů života*, které nebyly převzaty do *Knih veršů* (zde na str. 226—235). Podrobnější údaje zde na str. 612. Otisky podle *OŽ: Rož 56, Nov 73*.

Str. 408 *Popohání volky svoje*. V *OŽ* (č. 5) byly vynechány snad omylem sazečovým verše 9—13, což činilo text ne dost srozumitelným. To snad rozhodlo o tom, že Neruda tuto báseň, kterou si dal zároveň s jinými básněmi cyklu *Z kraje* opsat z *OŽ* (rkp opisovače v *Nár. museu*), nezařadil do *Knih veršů*. Otiskujeme podle *OŽ*, ale včleňujeme do textu verše 9—13 podle *R*. — 5 kráčí dále. | dále kráčí. *R*; za v. 9 škrtnutý verš v *R*: (ta že se mnou mluvit nesmí); 12 v *R* pův: (a to na krátkou jen chvílku —); za v. 14 v *R* škrtnutý verš: (dojedeme pozdě k studně); 15 nezastihneme *OŽ* | nezastihneme *R*; 15 v *R* pův.: (a tam jí už nezastihneme!); 16 pak, | tak, *R*.

Str. 409 *Jak to přijde* (v *OŽ* č. 8). — 3 neseš květů?“ | květů neseš?“ *R*; 6 cítíš lásky?“ “ | lásky cítíš?“ “ *R*.

Str. 410 [Dodatky k cyklu *Z mělnické skály*.] Jde o básně, které nebyly z *Humoristického kalendáře*, po případě z rukopisu *R* převzaty do *Knih veršů* (viz na str. 244 n.). První čtyři básně jsou v *HKal* (č. VI, X, XI, XVI) i v *R* (14, 15, 16, 17), pátá je jen v *R*, ale zato je vložena do textu *Merendy nestřídmých* v *Humoristických listech* (*HL*) a je zapsána i v *Záp*. Podrobnější údaje viz na str. 616.

K těmto veršům připojujeme krátké čtyřverší *Koho ještě něco* (str. 412), které je v *Záp* na str. 4 zapsáno pod záhlavím *Z měln. skály*. Za čtyřverším jsou tyto další poznámky Nerudovy, týkající se zřejmě plánu celého cyklu: *Nebožtík Hafis vedlé — Když nemůžeš už někdy pít, | pomysli, nepřátel že krev — Opilý hospodský — Srdce učící se tichosti*. Otisky: první čtyři básně *Rož 48/50, Nov 59/60*, *Nechť rozmrzelý člověk Nov 74* pod titulem *Pijácká*.

Str. 411 *Ach v životě bol největší*. — 3 uběře, | ubere, *R*.

*Nechť rozmrzelý člověk*. — 4 chasa skoupá — *HL* | chasa hloupá, — *R, Záp*; 5 v *HL* nezačíná nová strofa; 7 z vína jen — *R, Záp* | z vína jen *HL*.

Str. 413 [Dodatky k *Lístkům „Hřbitovního kvítí“*.] Do tohoto oddílu zařazujeme knižně neotištěné básně, pokud tvoří materiál, z jehož okruhu čerpal Neruda při svém výběru básní pro *Lísky „Hřbitovního kvítí“* v *Knihách veršů*. Hlavním pramenem pro *Lísky* bylo ovšem *Hřbitovní kvítí* z r. 1857, ale na *Hřbitovním kvítí* pracoval Neruda i později,

jak o tom svědčí Zápisník z r. 1859, v němž označoval některé básně záhlavím *Hřbitovní kvítí* nebo *Hřb. Kv.* O tom více zde na str. 618. V tomto dodatkovém oddílu Lístků neřadíme vždy básně za sebou chronologicky, ale přihlížíme, pokud je to možné, i ke kompozici podle jednotlivých částí Lístků v Knihách veršů.

Nejprve otiskujeme čtyři knižně neotištěné básně cyklu *Ze života*, jehož básně přešly ve své většině do I. a II. oddílu Lístků „Hřbitovního kvítí“. Pak zařazujeme básně s tematikou srdce a růže, odpovídající prvnímu oddílu „Ze srdce“. Jsou to básně: *Nahé je to moje srdce*, *Ach jakž by srdce naše nezmoudřilo*, *Láska růže* a *Růžičky vy světlé*. Jde vesměs o básně dochované v rukopisech a za Nerudova života neotištěné. První z nich se dochovala v obálce, na níž je nápis *Písně o srdci*. V obálce je jen tato jedna báseň, ale jde možná o původní zárodek prvního oddílu, „Ze srdce“, z Lístků „Hřbitovního kvítí“ a jednotlivé básně přešly z obálky přímo do rukopisu Knih veršů. Dále zde otiskujeme básně s tematikou erotickou, odpovídající druhému oddílu Lístků, „Z divokých lásek“. Jsou to básně: *To velké staré slunce*, *Na tvých řadrech bílých*, *Tak mlada byla* a *Třeba stal se obětí!* Obě poslední básně Neruda původně zamýšlel vložit do 2. vydání Knih veršů a báseň „Tak mlada byla“ přímo označil podtitulem „Z divokých lásek“. Na konec zařazujeme dvě básně ze Zápisníku s tematikou hřbitovní a společenskou, odpovídající oddílům „Při zpuštěných strunách“ a „Ze hřbitova“ v Lístcích „Hřbitovního kvítí“. První z těchto básní, *Větrík duje slabě*, má ještě hřbitovní náladu, zatím co druhá báseň, *Hej vyskoč, hochu s tváří špinavou*, přináší nové tóny, neboť proti „nedomřivcům“ klade životní sílu a svobodný rozlet proletářského chlapce.

Str. 413—418 *Ze života*. Jde o VII., VIII., X. a XII. báseň tohoto cyklu otištěného v *Obrazech života* v r. 1859 (OŽ). Podrobnější údaje viz na str. 618. Dochovaly se rukopisy všech těchto básní, patrně proto, poněvadž jich Neruda nepoužil při zařazování básní cyklu *Ze života* do *Knih veršů* (R). Otisky podle OŽ: *Rož* 42/46, *Nov* 63/66.

Str. 413 *Půlnocní čas a oknem měsíce plný*. *Ze života* VII. — 23 o půlnoci, | o půlnoci OŽ, R; 29 pomalu ho R (*dodatečná oprava tužkou*) | pomalu jej OŽ; 34 zdaž bys je (t. j. ‚srdce‘) slovem R (*dodatečná oprava tužkou*) | zdaž bys ho slovem OŽ; 36 jsem ho ... nezaplašil? R (*dodatečná oprava tužkou*) | jsem jej ... nezaplašil? OŽ.

Str. 415 *Divné šepty slyším v sadě*. *Ze života* VIII. — 2 květy zživnou | květy živnou R; 19 řka, že | řka že R; 22 nebozí ti zahradníci, | učení ti zahradníci, R.

Str. 417 Když své oči někdo zavřel. Ze života X; *Záp*, str. 36/37 v oddíle označeném titulem Hřbitovní kvítí. — 5 vychladlého | vychladlého, *Záp*; 7 litujeme, | litujeme, *R*; 11 vše naděje | vše naděje *R*.

Str. 418 Což je sněhu čerstvá bělost. Ze života XII; *Záp*, str. 35 pod titulem Hřbitovní kvítí.

Str. 419 Nahé je to moje srdce. Rukopis této básně je v obálce, na níž je titul *Písně o srdci*. Pro datování má svůj význam okolnost, že na zadní straně obálky je osnova části textu prózy Na Volšanském hřbitově, otištěné v *Obrazech života 1860*. V obálce zůstala jen tato báseň, snad jich tam bylo původně více a byly zařazeny jinam, snad jde o původní titul pro oddíl Ze srdce v *Lístcích „Hřbitovního kvítí“*. Otiskl *M. Novotný* v *Neznámém Nerudovi* v *Lid. novinách* 28. 3. 1937.

Str. 420 Ach jakž by srdce naše nezmodřilo. Rukopis v *Nár. museu* (1 l, 8<sup>o</sup>). Druhou strofu otiskl Neruda ve feuilletonu Karel Hynek Mácha v *Čase* 15. listopadu 1860 s tímto uvedením: „Prosím tě, ujednejme smlouvou, že nenecháme už nikdy srdce pukat!“ pravil ke mně kdysi můj přítel *F.*, když jsem mu právě srdečně špatně byl přečetl konec jedné ze svých básní, jenž zněl: . . .“ Z rukopisu otiskl *M. Novotný* v *Neznámém Nerudovi* v *Lid. novinách* 25. prosince 1936.

Str. 421 Lásk a růže. Z rukopisu v *Nár. museu* (1 l, 8<sup>o</sup>) otiskl *M. Novotný* v *Neznámém Nerudovi* v *Lid. novinách* 28. 3. 1937.

Str. 422 Růžičky vy světlé. Tužkou psaný lístek bez titulu a data, podle rukopisu a papíru spíše z let sedmdesátých. Z rukopisu otiskl *M. Novotný* v *Neznámém Nerudovi* v *Lid. novinách* 25. prosince 1936. — 6 *pův.* na korunce, *pak nadepsáno* po korunce.

Str. 423 To velké staré slunce. Rukopis (1 l, 8<sup>o</sup>) bez titulu a data. Otiskl *M. Novotný* v *Neznámém Nerudovi* v *Lidových novinách* 25. prosince 1936.

Str. 424 Na tvých nadrech bílých. Rukopis bez titulu a data, 1 l, 8<sup>o</sup>.

Str. 425 Tak mlada byla. Z rukopisných doplňků Nerudova výtisku 1. vyd. *Knih veršů* opsal I. Herrmann. Opis v *Nár. museu*. Pod názvem podtitul *Z divokých lásek* (*R*). Tyto verše otiskl Neruda bez titulu jako domnělý citát z Heina ve feuilletonu o falešných citátech v *Nár. listech* z 13. 7. 1890 s tímto uvedením: „Je mi tak divně, jako bylo Heinemu, když se zamiloval do velmi mladé holky, a považoval téměř za hřích učinit jí už svoje vyznání lásky, a nevěděl, má-li, nemá-li nějaký rucek raděj tedy ještě počkat —“



(NL). Posledních čtyř veršů použito i v textu feuilletonu v Nár. listech z 13. dubna 1890 s malou změnou ve v. 5: ... přijde jiný muž,. — Otisky podle NL: Rož 492 (jako překlad z Heina), Nov 350. — 7 hříchy bližních R | hříchy s bližních NL; 8 v nebi platí R | platí v nebi NL.

Str. 426 *Třeba stal se obětí!* Z rukopisných doplňků Nerudova výtisku 1. vyd. Knih veršů opsál I. Herrmann. Opis má titul *Třeba stal se obětí!* (r). V Nár. museu i Nerudův německý překlad této básně, začínající slovy *Stirbt so ein junges Mägdelein*. Této básně použil Neruda v textu prózy *Improvvisatore*, otištěné v Nár. listech 8. srpna 1871 a převzaté do knihy *Různí lidé* (1871), str. 62, která vyšla znovu v r. 1880 jako součást 2. vydání *Arabesek*, str. 295. Píseň tam zpívá improvisátor při svatební hostině někde v Itálii. Neruda o ní poznamenává: „Trochu frivolní píseň, ale tu vlastnost musí v Itálii mít, chce-li sloužit společnosti veselé.“ — Otisky: Rož 140 jako dodatek k *Ohlasu italských národních písní*, Nov 97 s titulem *Improvvisace*. — Zde otiskujeme podle *Improvvisatore*: 4 se státi muže obětí, | se muže státi obětí, r.

Str. 427 *Větrník duje slabě. Záp*, str. 37 v oddíle označeném titulem *Hřbitovní kvítí*.

Str. 428 *Hej vyskoč, hochu s tváří špinavou. Záp*, str. 35 v oddíle označeném titulem *Hřbitovní kvítí*. — 14 nespálí | nespálí, *Záp*.

Str. 429 [*Ohlasy orientálních písní*.] Tyto básně jsou zapsány v *Zápisníku*, str. 1/2 v tom pořadí, jak jsou zde otištěny. Vznikly tedy asi na počátku roku 1859. První tři byly otištěny jako součást textu veselohry *Žena miluje srdnatost* v 3. ročníku almanachu *Máj*, str. 332/334 (M), v pořadí: *Půjč mi svoje srdce malé*, *Řekly sobě růže kdysi* a *Jako vichr palné Sahary*. Přednáší je tam Václav Kateřině; v písni „Půjč mi svoje srdce malé“ mění Václav původní redíř „Selmo malá“ na „šelmo malá“. Posledních čtyř veršů básně *Všude, všude pronásleduje mne* použil Neruda v arabesce *Mému vrabci* jako básně perského básníka v této situaci: „Vidí-li básník perský ve slavičí písni obraz své milenky a praví-li . . . ., nepotřebuješ ty teprve podobného kopisty a můžeš směle říci, že tebe sama obraz milenky naučí tóny malovat.“ Almanach *Máj* 1859, pak *Arabesky*, 1. vyd., str. 193 (A). Forma gazelu ve třech básních tohoto cyklu, jakož i orientální motivy opravňují nás k tomu, abychom v celém cyklu spatřovali ohlasy orientálních milostných písní, obdobné jen o málo pozdějším *Ohlasům italských národních písní*. Ostatně celý cyklus vznikl brzy po napsání

cyklu Z mělnické skály, který čerpá z tradice perského básníka Háfize a ze soudobého evropského ohlasu této poesie. — Za těmito básněmi je v *Záp* ještě první verš zamýšlené básně: *Hoj na koně a pouští dál a dál*. — Otisk básní z *M* v *Nov* 71/72 s titulem *Písně*.

Str. 429 *Řekly sobě růže kdysi*. Za básní je v *Záp* šifra *P*. — 4 vůní k zpěvu | více vůní *M*.

Str. 430 *Jako víchralné Sahary*. V *Záp* je za básní šifra *A*.

Str. 433 *Všude, všude pronásleduje mne*. — 3 obraz tvůj | obraz tvůj, *A*.

Str. 436 *Mnich, Zlomky z větší lyrické básně*. Tento cyklus básní psal Neruda od počátku r. 1860. Koncept první básně s označením *Mnich (Tma jak v hrobě)* je poslední celou básní v *Zápisníku*, str. 59. V *Obrazech života* 2, č. 3, str. 92 (v březnu 1860), vyšly *Zlomky z větší lyrické básně „Mnich“*, t. j. básně: *Mně bylo nebe modrý z stříbra zvon, O noci bezsenných šíravá moc!, Komu hlava mládím osloněná, Co jest to smrt? (OŽ)*. Odtud přijímáme podtitul *Zlomky z větší lyrické básně*, který také rozhoduje o tom, že celou skladbu začleňujeme do oddílu básní lyrických, a ne výpravných. Pozůstalé rukopisy umožňují dnes udělat si představu o celé skladbě. Jsou dvojího druhu: jednak jsou to zlomky zachycující klášterní prostředí, v němž jsou „živí lidé pohrobení“ (*Tma jak v hrobě, Což vzdychá tma to, Mrtvé ticho zas se rozložilo, Zaduněly rány v staré, tmavé věži*), jednak zlomky monologických promluv mnichových (všechny básně otištěné v *OŽ* a zlomky *Myšlenko boha* a *Kdo pocítil už samovraždy choutku*). Všechny tyto básně, zachycené v rukopisech, jsou v *Nár. museu* ve třech celcích: v prvním, opatřeném obálkou s tužkou psaným nadpisem *Mnich*, jsou na volných lístcích (12<sup>o</sup>) všechny čtyři básně zachycující prostředí Mnicha (*R 1*), v druhém (4 volné lístky, 12<sup>o</sup>, obdobné lístkům v *R 1*) básně *O noci bezsenných, Komu hlava, Co jest to smrt?* a *Kdo pocítil už samovraždy choutku* (*R 2*), ve třetím jsou na dvou listech (40 a 41), vytržených z nějakého většího zápisníku, tužkou zapsány básně *Myšlenko boha* a *Mně bylo nebe*, obě jsou nahoře označeny titulem *Mnich* (*R 3*). Upravil jsem pořadí básní takto: Nejprve zařazuji básně *Tma jak v hrobě* a *Což vzdychá tma to* (tak začíná *Mnich* v *Záp*, kde je zapsána sice jen jedna báseň, ale na následující stránce je jeden verš „Ach ten vzdech! — Což vzdychají zde stěny?“, který po jisté obměně přešel do básně *Což vzdychá tma to*), dále zařazuji *básně mnichova monologu*, neboť závěr básně „Což vzdychá tma to“ připravuje situaci pro

promluvu mnichovu, na konec pak umisťují obě zbývající básně zachycující prostředí (*Mrtvé ticho* a *Zaduněly rány*). Básně mnichova monologu byly urovnány tak, aby zůstal neporušen celek otištěný v OŽ; báseň *Myšlenko boha* jsem zařadil před tento celek, poněvadž byla v R 3 umístěna před básní *Mně bylo nebe*, a báseň *Kdo pocítil už samovraždy choutku* jsem zařadil na konec celku z OŽ. Domnívám se, že je takto rekonstruována podstatná část básníkovy záměru. — Otisky básní z OŽ: *Rož* 53/55, *Nov* 67/69; báseň *Kdo pocítil už samovraždy choutku* otiskl z rukopisu *M. Novotný v Neznámém Nerudovi v Lid. novinách* z 28. března 1937.

Str. 436 *Tma jak v hrobě*. — 4 myšlenka jen jedna hrobem svítá, R 1 | myšlenka ta tmavým hrobem svítá, *Záp*; 8 hravé, R 1 | hravé *Záp*; 10 že zde živí lidé pohrobení. R 1 | že zde za živa jsou pohrobení. *Záp*; 14 myšlenka se sama sebe v R 1 *škrtnuto, ale tak v Záp*; v *Záp* za veršem 14 ještě tři další verše, z nichž poslední je škrtnut:

Zase prskne, zase vzplápolá,  
vrhne větší jasnost dokola,  
(aby tma ta kolem rozložená)

Str. 437 *Což v dýchá tma to*. — 10 přes hlavu, | přes hlavu R 1.

Str. 439 *Mně bylo nebe*. — 21 bude sebe OŽ | bude, sebe R 3; 22 zimniční OŽ | zimničný R 3.

Str. 446 *Malinké Luize*. Tento cyklus je dochován v Nerudově rukopisné pozůstalosti. Jde zřejmě o rukopis básníkovy mládí, vznikl však pravděpodobně po období Hřbitovního kvítí. Dochovala se obálka cyklu s titulem *Malinké Luize* a dva listy, z nichž na prvním je zaznamenána 1., 2. a 3. báseň cyklu a na druhém báseň 5. a 6. Báseň čtvrtá se nedochovala, to snad vysvětluje jistý obsahový nesoulad mezi první a druhou částí. Cyklus zařazujeme ihned za básně, jejichž vznik jsme mohli sledovat v těsné souvislosti s koncepcí *Knih veršů* a se záznamy v *Zápisníku*. První tři básně otiskl *M. Novotný v Neznámém Nerudovi v Lid. novinách* z 28. 3. 1937, celý dochovaný cyklus v *Nových verších J. Nerudy v Lid. novinách* z 1. října 1950.

Str. 448 *Fialinky*. Rodinná kronika, sv. 1, sešit 3 (březen 1862), str. 50, jako doprovod k obrázku. Otisky: *Rož* 62, *Nov* 76.

Str. 449 *Sírotkům*. Českomoravská pokladnice na r. 1863 (na podzim 1862), str. 33/34, jako doprovod k obrázku. Otisky: Rož 66, Nov 77.

Str. 450 *Na tom pražském mostě*. Rodinná kronika, sv. 2, č. 36 (6. prosince 1862), str. 432 pod titulem \* \* \* bez podpisu. V obsahu tři hvězdičky označují autora \* \* \* a titul je: *Na tom pražském mostě*. Mezi Nerudovy básně tuto báseň zařadil M. Hýsek v článku Zapomenuté básně Nerudovy v Československé republice z 1. července 1923; autorství Nerudovo lze opřít o skutečnost, že v Rodinné kronice vyšla báseň *Z hospůdky*, podepsaná rovněž třemi hvězdičkami, kterou Neruda zařadil do cyklu *Z mělnické skály* (viz zde na str. 249 a na str. 616). Proti autorství svědčí vnější okolnost, že slova *Boží* a *Bože* jsou psána s velkým počátečním písmenem, což je v rozporu s praxí Nerudovou; ale tuto okolnost bychom mohli vysvětlit redakční úpravou. — Thematicky je báseň v jisté shodě s básní *Skočme, hochu!* (viz zde na str. 156) a s biograficky podloženými náladami Nerudovými, které popsal Ad. Heyduk v článku „Skočme, hochu“ ve Zvonu 5, str. 2/4. — Otisk: Nov 78.

Str. 451 *Básně subjektivní*. Rukopis tužkou psaný na šedozeleném papíře. Na obálce titul *Básně subjektivní*, uvnitř na lístcích (8<sup>o</sup>) dvě básně: 1. *Moudří páni vytýkají*, 2. *Já poprhuju salonem* (R). První báseň otiskl Neruda ve feuilletonu *Drobné klepy* v Hlase z 28. října 1862 (H), a to jako báseň cizího autora. Uvádí ji takto: „Tolik z politických klepů, z literárních sděluju pro dnešek to, že vyjde zakrátko svazeček satirických básní. První vyvěšek byl mně dodán a sdělím z něho, arcíže s dovolením spisovatele, číslo první. Zní následovně:“ Za textem básně dodává Neruda: „Pěkná díkce!“ Druhá báseň vyšla v *Humoristických listech* 5, č. 21 (21. února 1863), str. 166, s titulem *Báseň subjektivní* a pod pseudonymem *Prokop Zápolský* (HL). Tohoto pseudonymu užíval Neruda v básních otiskovaných r. 1861 ve *Fričově ženevském časopise La voix libre de Bohême Čech*. Druhou báseň otiskl podle HL M. Novotný v *Neznámém Nerudovi* v Lid. novinách z 25. prosince 1936. — Otiskujeme zde podle znění časopiseckých. Na obálce R pod titulem tužkou pod sebou čtyři záznamy, patrně tituly zamýšlených básní: *Ze svého konta*. — *V chrámu poesie*. — [nečitelné] — (Dluhy) *Peníze*.

Str. 452 *Já poprhuju salonem*. — 3 smí-li | smíš-li R; 4 hned se mu otrok HL | hned se ti otrok R; 6 shýbej | shýbej, R; 8 zdaleka ruce HL | ošklivé ruce R; 10 v R není

něco *zvlášť* vyznačeno; 14 neb umí HL | vždyť umí R; 22 „výtečnost“ tvá HL | hodnota tvá R; 28 stejní. | stejní. R.

Str. 453 [*Terezii Marii Macháčkové.*] Faksimile rukopisů těchto básní vyšlo zároveň s Nerudovými dopisy Terezii M. Macháčkové v publikaci *Listy Jana Nerudy Terezii Marii Macháčkové 1864—1865*, kterou vydal SVU Manes jako výroční prémii svým členům na rok 1907 za redakce V. Tilleho. Terezie Marie, dcera bohatého velkostatkáře a průmyslníka z Králova Dvora u Berouna, objevovala se zároveň se svou sestrou Marií Terezií v pražské společnosti od r. 1862; obě sestry se zúčastnily sokolské slavnosti v r. 1862, navštěvovaly v doprovodu rodiny Novoměstské divadlo a zúčastnily se alegorického průvodu při slavnostech Shakespearových v r. 1864. Nerudu při těchto slavnostech okouzлил zjev Terezie Marie, ale měl s ní jen nepřímé spojení zprostředkované Otilií Malou, jejíž ženich Sklenář byl bratrem matky sester Macháčkových. Neruda se s ní měl osobně setkat na slavnosti Národní besedy dne 6. února 1865, ale Terezie ochuravěla, takže k schůzce nedošlo (viz báseň 6. *únor 1865*). Neruda se sice na jaře 1865 s Terezií letmo viděl, ale Terezie vzhledem ke své churavosti musila 13. května 1865 opustit Prahu a odebrat se na venkov k otci do Králova Dvora (viz báseň 13. *května*). S Terezií se Neruda již nesešel, pokračující nemoc — tuberkulosa — vedla k tomu, že musil omezit i své dopisy a přestal jí zasílat i básně. Terezie zemřela 9. října 1865 ve věku osmnácti let. Příběh této lásky zpracoval Neruda i beletristicky v Oněginském kupletu v Arabeskách (viz i veršovaný fragment na str. 376). Tam i cyklus básní *Známé neznámé* (viz zde na str. 382), jejíž druhá, sedmá a osmá sloha v hudebním zpracování Nerudova přítele J. Lva se rovněž dochovala v pozůstalosti T. Macháčkové. (Srov. o tom i A. Pražák, Neruda v dopisech, 2. vyd., str. 127/167.) Otisky: *Rož 113/122, Nov 86/93.*

Str. 461 [*Cyklus milostných písní.*] (Verše z Týdnu v tichém domě.) Mezi Nerudovými rukopisy je nepojmenovaný, ale číslovaný cyklus tří milostných písní, zapsaný na listě modrého papíru (R). První dvě písně otiskl Neruda v *Květech* 2, 2. půlletí, 1867 v 4. kapitole Týdnu v tichém domě jako verše Václavovy, kterých použil pan amanuensis Loukota k tomu, aby jimi získal srdce Josefinčino. Z *Květů* přešla povídka i do 1. vydání (1877) i 2. vydání (1884) *Povídek malostranských (PM)*. Třetí báseň rukopisu (*Ač nevíš nic o lásce mé*) nebyla zařazena do Týdnu v tichém domě a otiskl ji z rukopisu až M. Novotný v *Neznámém Nerudovi*

v Lid. novinách z 25. prosince 1936. Zato byla v Týdnu v tichém domě ještě jedna báseň (*Což střelná rána do srdce*), která zase není v *R* a ani jinde v dosud známé rukopisné pozůstalosti Nerudově. Tři básně rukopisu otiskujeme podle *R* a k cyklu připojujeme báseň *Což střelná rána do srdce* podle 1. vyd. *PM*. — Otisky básní z Týdnu v tichém domě: *Rož 134/135, Nov 95/96*.

Str. 461 *Tys jako horská krajina*. — 9 hned mračná, hned zas jasná, | hned mračna a hned jasná, *PM*; 11 krásná! | krásna! *PM*.

Str. 462 *Tvá tma v á pleť*. — 6 a 9 zdaž | zda *PM*; 7 mé světlo | mně světlo *PM*.

Str. 465 [*Muse.*] Těžko čitelný tužkou psaný text na potrhaném lístku z doby Nerudova mládí. Na zadní straně lístku rozvrh Sandálů (viz zde na str. 632.)

#### Str. 467 DODATKY KE KNIZE VERŠŮ ČASOVÝCH A PŘÍLEŽITÝCH.

Básně v tomto oddíle řadíme chronologicky, přihlížíme však přitom i k větším celkům, jako jsou České verše nebo epigramy. Mimo časové pořadí jsme zařadili na konec oddílu památníkové verše pro členy rodiny Anny Holinové. Ve srovnání s oddílem veršů časových a příležitostných v Novotného vydání Druhé knihy básní nebyly do našeho souboru pojaty větší satirické básně se speciální tematikou, t. j. satira *U nás* z r. 1858, která bude v Knihovně klasiků zařazena do 1. svazku Nerudových projevů o literatuře, a satiry *Český sněm roku 1865 a Nábožný přehled každodenní činnosti sněmu českého* z téhož roku, které budou zařazeny do příslušného svazku Nerudových studií a feuilletonů o české společnosti. Ve srovnání s *Nov* rozhodli jsme se odlišným způsobem zařazovat epigramy, o tom více zde na str. 655. Nezařadili jsme *Tanec do kola* (*Nov 162*), poněvadž je součástí aforismů, které budou uveřejněny v jednom souboru. Dvě básně anonymně otištěné jsme nepřijali do tohoto souboru, poněvadž autorství Nerudovo není jednoznačně prokázáno. První z těchto básní, *Sen lva* (Rodinná kronika, sv. 2, č. 34 z 22. 11. 1862, str. 405; *Nov 171*), vyšla sice bez označení autora, ale v obsahu je uvedena s trojúhelníkem z hvězdiček \* \* \*, t. j. se značkou, jaké Neruda užil v 1. sv. Rodinné kroniky u básně *Z hospůdky* (O nechte mne v mé hospůdce), viz zde na str. 249 a na str. 616, a u básně *L\*. Š\**. (v Knihách veršů *N\* N\**), viz zde na str. 214 a na str. 610. Mezi básně Ne-

rudovy zařadil ji *M. Hýsek* v Zapomenutých básních Nerudových v Československé republice z 1. července 1923. Zatím co některé důvody vnitřní kritiky mluví pro autorství Nerudovo, vnější okolnost, t. j. psaní počátků všech veršů velkými písmeny, je v zásadním rozporu s Nerudovými zvyklostmi v této době a nelze ji vykládat ani jako důsledek normalizační praxe v redakci Rodinné kroniky. Proto ji mezi básně Nerudovy zatím nezařazujeme. Druhá básnička, *Věrně dle Bruna Hertla* (*Nov* 227), byla otištěna rovněž anonymně v České včele, příloze Květů, 30. května 1867, ale ani zde nemáme přímého svědectví o Nerudově autorství. Mezi sporné básně tohoto období zařadil *Novotný* i báseň *Moderní „poezie“*, otištěnou anonymně v Lumíru 1873, č. 6, str. 72 (*Nov* 457 a 458). Ale 7. číslo Lumíru přináší vysvětlující poznámku na str. 84: „Náhodou opomenuto v č. 6 dát pod oddíl „Poezie moderní“ jmeno spisovatelovo: *Václav Carda*.“

Str. 469 *Dvojí ráno*. Rukopis (1 l, 8<sup>o</sup>) v Nerudově pozůstalosti s podtitulem *K 40leté památce nálezu rukopisu Královodvor*. (R). Báseň byla napsána pro album, které k uvedenému výročí věnovali mladí čeští spisovatelé 16. září 1857 Václavu Hankovi. Toto album i s básní Nerudovou, podepsanou pseudonymem Janko Hovora, je rovněž v Nár. museu pod sign. IX F 22 (A). Druhou sloku otiskl Neruda v článku *Nyní v Obrazech života* 1, 1859, str. 72 (OŽ). Celou báseň otiskl *A. Pražák* podle A v *Listech filologických* 1907, str. 120/121. Za základ edice jsme vzali A, ale přihlížíme i k R, odkud přijímáme i podtitul. — Otisky: *Rož* 21/22 (podle Pražáka), *Nov* 123/124 (podle A).

4 zkusil, věří, | zkusil věří, R; 15 spíme neb | spíme, neb OŽ; 15 odpustění, — | odpuštění, — OŽ; 31 zpěv, ten hlásá: | zpěv ten hlásá: R.

Str. 471 [*Kde domov můj?*] Rukopis tužkou psaný (1 dvojlist, 8<sup>o</sup>) v pozůstalosti Anny Holinové v Nár. museu, č. 83. Po prvé otiskl *A. Pražák* v *Listech filologických* 1907, str. 124. — Otisky: *Rož* 26, *Nov* 157.

Str. 472 *Veselá bída*. Humoristické listy 1, 1858, č. 1 (HL); otištěno anonymně. Rukopis v dopise zaslaném J. R. Vilímkovi je nyní v sbírce Morawtzově v Nár. museu (r). Otiskl *M. Novotný* v *Lid. novinách* z 1. října 1950. — 2 roven, | roveň, r; 6 rozkošný to život | rozkošný že život r; 9 Ve dne | Za dne r; 10 kúrka, není | kúrka ani r; 12 osm a jedna | osm, jedna r; 14 aj, taškáři, | aj taškáři, r; 26 přehnil | prohnil r.

Str. 473 [Kuplety.] Pod tímto titulem vydáváme tři básně časového charakteru, které jsou zapsány v *Záp* na str. 9 a 10. Třetí z nich mluví v prvním verši o kupletu, použili jsme tohoto označení pro souhrnný titul všech básní, vzniklých v r. 1859.

Str. 473 O jistém sedláku se povídává. — 7 nehonosil se *pův.* (nebyl silákem); 9 kantory *pův.* (učitele).

Str. 475 Vždy, když zde kuplet nějaký zapívám. — 7 páni milí, *úprava vydavatelova* | Páni milí, *Záp*; za v. 10 *škrtnutý text*: (a vše by přestalo, | co mne teď klamává — | on s prázdnou...). *Hudební opakování ve verši 14 a 15 není v originále vyznačeno, vyznačil je vydavatel podle analogie předcházejících dvou básní.*

Str. 476 *Parodie*. V rukopisné pozůstalosti Nerudově je obálka (dvojlist, 8<sup>o</sup>) s nadpisem *Parodijs od Jana Nerudy*. V této obálce je jen jedna báseň: *Chceš-li měsíc, já ho písni snesu* (R 1). Mimo tento celek je v pozůstalosti ještě osmerkový dvojlist s textem začínajícím slovy ... *A zas jsme na pavlači seděli*, na jehož zadní straně je připsáno tužkou: *Z cyklu Parodie* (R 2).

Str. 477 *A zas jsme na pavlači seděli*. — 10 citera, hlas | citera hlas R 2.

Str. 479 *Moudrost českého brahmína*. Rukopisný koncept v *Záp*, str. 25—27 (R). Tam jednotlivé části číslovány, přičemž první a druhá část označena jedním číslem. V Humoristických listech jsou však obě části rozděleny a zvlášť číslovány, proto i zde rozdělujeme a opravujeme i číslování u ostatních částí. Šest čísel (1, 2, 4, 5, 6, 7) otiskl Neruda pod titulem *Půl tuctu mudrckých nápadů českého brahmína* v Humoristických listech 2, č. 43 (21. července 1860), str. 348 pod šifrou J. N. (HL). Za textem poznámka: *Bude se pokračovat, jakmile českému brahminu zase něco podobně moudrého napadne*. Pokračování však v následujících číslech HL nevyšlo, ačkoliv Neruda měl další „nápady“ v zásobě. Pokud básně vyšly tiskem, je výchozím textem našeho vydání znění v HL. — Na básně z HL upozornil M. Hýsek v Československé republice z 1. července 1923, kde je i otiskl. Otisk i u *Nov* 159/160.

Str. 479 1 Věř mně, že je víno lepší. — 3 však když | však, když HL, *Záp*.

2 Jedna pěkná husa. — 3 tak jak jedno děvče HL | tak jak jedna holka *Záp*.

Str. 480 6 Mívá-li muž. — 1, 3 ústa zamazaná, HL | pysky zamazané, *Záp*; 4 ji HL | jí *Záp*.



Str. 481 11 Přívĕtivá, milá záře. — 4 v Záp: takto můžeš, co chceš, myslit sobě.

Str. 483 *Klicperovi*. Záp, str. 41. Text v Záp je přeškrtnán a špatně čitelný. Ze Záp báseň opsal A. Pražák a otiskl v Listech filologických 1907, str. 124. — Podle Pražáka Rož 27, Nov 158. — Báseň vznikla pod dojmem Klicperova úmrtí 15. 9. 1859. — 2 v Záp: jako loďka (tichá v bujném víru), která po zlé bouři Pražák chybným čtením má o verš víc.

Str. 484 [Dodatky k Českým veršům.] O cyklu České verše viz podrobnější údaje na str. 624. Z původního časopisecky otištěného cyklu České verše otiskujeme zde první báseň celého cyklu *Děkuji ti, vlasti moje drahá*, kterou Neruda nepřevzal do Knih veršů (OŽ, září 1860). Rukopisný koncept této básně je v Záp, str. 47. Otisky: Rož 57, Nov 161. K těmto Dodatům zařazujeme dále ty básně s tematikou vlasteneckou a politickou, které jsou zapsány v Zápisníku a vznikaly v těsné souvislosti s ostatními básněmi cyklu České verše. Většinu těchto básní zařazoval Neruda v Záp pod hlavičku *Hřb. kv.*, tedy Hřbitovního kvítí, a to i ty, které pak uveřejnil pod titulem České verše; proto je zařazujeme sem, a nikoliv k Lístkům „Hřbitovního kvítí“. Jsou to: *Svobodo, ach, svobodo*, Záp 38, zařazeno v Záp za básně Předlouho tíží osudův nás ruka (Č. v. V) a *Náš lid jest jako žid!* (Č. v. IV); *Každý Čech má srdce bílé*, Záp, str. 45 (v Záp následují opět dvě básně z Českých veršů), otištěno pod titulem *Srdce naše* ve Fričově ženevském časopise *La voix libre de Bohême Čech*, č. 2 (únor 1861) jako první báseň cyklu Z básní Prokopa Zápolského (Č); *Za kus chleba moji bratři drazí*, Záp, str. 46, v Záp umístěno za básně *Aj z čeho asi musí být* (České verše VI); *My leželi už zaváti*, Záp, str. 57 (v Záp je tato báseň umístěna mezi básně *Rád bych zapěl novou bujnou píseň*, která vyšla v cyklu Českých veršů v Lumíru v lednu 1861, a báseň *My celý svět jsme bili v tvář*, t. j. sedmou básně Českých veršů v Knihačích veršů), pod titulem *Soud náš* vyšla v *La voix libre de Bohême Čech* 1, č. 2, v únoru 1861 jako druhá báseň cyklu Z básní Prokopa Zápolského (Č). Obě básně Prokopa Zápolského, *Srdce naše* a *Soud náš*, objevil ve Fričově Čechu *M. Novotný*, který je otiskl jednak v čl. *Neznámé básně Jana Nerudy* v Nár. listech z 25. ledna 1925, jednak v XXV. sv. Díla J. Nerudy, str. 9/10 (viz str. 623). — V Záp jsou na str. 4 pod titulem *Písně české* záznamy temat dvou básní: *Teď nechme rvaček* a *Holubice bílá sv. Duchy*. Jde pravděpodobně o plány básní pro cyklus České verše.

Str. 487 *Srdce naše.* — 3 jako *Záp* | jak *Č.*  
Str. 488 *Soud náš.* Otiskujeme podle *Č.* V *Záp* má  
poslední strofa odlišné znění:

Což, blbci, sami nevíme,  
kdo byl, kdo nebyl s námi?  
Aj k čemu by nám soudce byl, —  
teď soudit budem sami!

Str. 489 *Popěvky.* Nová růže stolistá, vydal J. R. Vilí-  
mek 1861, str. 116. Signováno *J. N.* Básně otiskl *M. Hýsek*  
v článku Zapomenuté básně Nerudovy v Československé re-  
publice z 1. července 1923; otisk i u *Nov* 163.

Str. 490 *Žižkova smrt.* Českomoravská pokladnice na rok  
1862 (vyšlo na podzim 1861), str. 37/38 jako text k obrázku  
(*ČP*). — Otisky: *Besedník* 2, 1862 (red. Just, Přerhof a Vi-  
límek), *Úplný besedník* 1877 (red. Bittner a Vilímek), *Rož*  
58/60, *Nov* 164/166.

3 zoufalý jak (*podle verše 4*) | zoufalý, jak *ČP*; 5 tak  
hrůzný, jak když | tak hrůzný jak když *ČP*.

Str. 493 *Antonínu Finkovi na paměť dne 13. června 1862.*  
*Rodinná kronika*, sv. 1, č. 11 (červen 1862), str. 128. Právník  
Antonín Fink spolupracoval s Nerudou v redakci *Hlasu*. Svou  
báseň mu Neruda věnoval k svátku, ke dni Antonína. Ne-  
ruda mu věnoval i 1. vydání *Arabesek* v r. 1864. V dedikaci  
píše: „Není velký kruh přátel mých, pýchou mne však na-  
plňuje, že v kruhu tom pevném jsou mužové praví a celí.  
Ze vzájemného poznání vzrostlo přátelství naše, podali jsme  
sobě ruce, když jsme byli seznali, že myslé jsou stejně pří-  
mé, srdce stejně vřelá; svazek takto vzešlý nezanikne ni-  
kdy.“ — Otisky: *Rož* 63/64 pod titulem *Óda na radost z pří-  
tele*, *Nov* 168.

Str. 494 *Jindy a nyní.* Humoristické listy 4, č. 39 (28.  
června 1862), str. 324. Signováno: —, a. Nerudovi připsal  
*M. Novotný*, viz *Nové básně J. Nerudy* v Československé  
republice z 28. a 29. srpna 1924. Právě č. 39 *Hum. listů* ozna-  
muje, že v době, kdy redaktor *HL* Vilímek nastoupí trest,  
povede redakci J. Neruda. Otisk: *Nov* 169.

Str. 495 *Text k slavnostnímu sboru Zvoňářovu.* *Rodinná*  
*kronika*, sv. 1, č. 21 (srpen 1862), str. 249. Vyšlo rovněž v bro-  
žuře Na památku Karla Havlíčka a slavnosti borovské dne  
19. srpna 1862, v Praze 1862, str. 35, tam bez označení autora

a bez podtitulu. Rukopisný opis z ruky básníkovy opisovače má titul *Karlu Havlíčkovi*. — K slavnosti borovské napsal Neruda i báseň Karlu Havlíčkovi Borovskému (viz zde na str. 323). Rožek tuto báseň nezaznamenal, poněvadž nebyla v obsahu Rodinné kroniky označena jménem autorovým; na to upozornil *M. Hýsek* v čl. Zapomenuté básně Nerudovy v Československé republice z 1. 7. 1923. Otisk: *Nov* 170.

Str. 496 [*Pařížským Čechům*.] Tuto báseň napsal Neruda pařížským Čechům na památku 12. června 1863. Otiskl ji *A. Pražák* v Lit. české 19. stol., III, 2, str. 496. Totéž napsal Neruda do památníku sl. Marii Gabrielové, odkud byla báseň přetištěna v 1. čísle časopisu „Neruda“ 19. 12. 1911. Texty u Pražáka a v „Nerudovi“ jsou shodné. Originály nebyly vydavateli dostupné. Otisky: *Rož* 106, *Nov* 219.

Str. 497 [*Karlštejn*.] Tato báseň je zapsána rukou Nerudovou v pamětní knize hradu Karlštejna. Je podepsána *Jan Neruda* a datována: 7/7 1867. Zároveň s Nerudou navštívili Karlštejn toho dne i Josef Nosek, F. Dattel, dr. Robert Ningr, Otto Gintl a j. Podle zprávy a nepřesného záznamu V. Červinky otiskl báseň *M. Novotný* v článku O dárcích Nerudových v Lid. novinách 8. července 1934. Týž pan Červinka upozornil na báseň již I. Herrmanna v dopise z 8. 3. 1894 a vzhledem k motivu Velkého pátku zamýšlel Herrmann původně z podnětu Červinkova zařadit báseň do Zpěvů pátečních. — Zde otiskujeme podle originálu.

Str. 498 *Truchlozpěv Laviny, kobyly*. Národní listy z 6. října 1867. Nepodepsaný feuilleton (*NL*). Rukopis: 3 listy v sešitku 8<sup>o</sup>, tužkou psaný, bez titulu (*R*). Podle *NL* otiskl *M. Novotný* v Neznámém Nerudovi v Lidových novinách 28. 3. 1937. Podkladem pro tuto satirickou báseň byl jednak neúspěch favorisovaného koně německé stáje při dostizích na Smíchově v neděli 29. září 1867, jednak protikladné zprávy německého listu Tagesbote o osudu zraněného koně.

O dostihové události přinesly Národní listy z pondělka 30. září tuto zprávu:

„Při druhém závodění zúčastnily se hřebice Miss Fortuna z hřebčince kladrubského, hřebice Corace hrab. M. Esterházyho a ryzka Lavina hrab. Henckela z Donnersmarku; Lavina byla skoro po celou dráhu stále v popředí, teprve při bližení se k cíli dostihla ji Miss Fortuna a také s ní zároveň k cíli přiběhla, při všeobecném hlučném jáсотu obecnstva. Poněvadž oba koně stejně k cíli doběhli, měl dostih mezi oběma býti obnoven, to však se nemohlo uskutečnit,

poněvadž Lavina přiběhnuvši za metu, vyvrtnula si nohu a poranila se lehce i na boku, následkem čehož jela Miss Fortuna sama a dosáhla takto první ceny 400 zl.“

Tagesbote aus Böhmen oznámil 30. září, že podle sportovních zákonů byla Lavina zastřelena, „aby jí bylo uspořeno další utrpení nebo jiný smutný osud“.

1 Poslyšte mne všichni, kdož jen chcete, | Poslyšte mne, o křesťané milí, *R*; 5 vaši | váši *R*; za *v. 6 v R pův*: (byste pro mne ronili slzu.); *v. 11 a 12 původně v R za v. 28*; 12 tři pak | a tři *R*; 13 Lavina je moje něžné jméno, | Lavina je něžné moje jméno, *R*; 18 známa máti moje, | známa matka moje, *R*; 22 vichr předhonili. | vichr přehonili. *R*; 25/26 štěstí, | nežli | štěstí | nežli *R*; 42 slepě sloužíc | sloužíc slepě *R*; 48 bych zde zápasila | bych zde zapasila *R*; 51 můj — měl | můj, měl *R*; za *v. 53 v R škrtnutý verš*: (vážen, nalezen jest hezky těžkým); 54 Třeli chřípě, natřeli mně nohy, | Natřeli mně nohy, třeli chřípě, *R*; 58 bodli — a já lítla. | bodli, a já lítla. *R*; 64 ženou na ni znovu. | znovu na ni ženou. *R*; 65 Pomyslím si: „Nač as po dvakrát!“ | Pomyslím si, nač že dvakrát asi, *R*; 73 věru nač | věru, nač *R*; 74 život obětujem, | život nasazujem, *R*; 91 ještě jednou | naposledy *R*; 101 škody, | škodu, *R*; 102 neklesl | nesklesl *R*; 105 zvítězivši, zhynula | zvítězivši zhynula *NL, R*; 110 vždycky *R* | vždy *NL*; 111 Mějte | Vemte *R*; 112 v zprávu Tagesbota, | v zprávu Tagbota, *R*; 113 utracena, | zastřelena, *R*; 131 to kdo | to, kdo *NL, R*; 134 Servus, draží, | Sbohem, draží, *R*; *v. 138 není v R, byl připsán až dodatečně.*

Str. 503 *Ke koncílu! 1870.* Rukopis 1 I, 8<sup>o</sup>. Datum 1870 pod titulem připsáno tužkou. — Jde o t. zv. koncil Vatikánský, který byl svolán papežem Piem IX., zasedal v době od 8. 12. 1869 do 20. 10. 1870 a vyhlásil článek víry o papežské neomylnosti. — Výňatky z této básně uveřejnil Neruda ve feuilletonu *Letošně velikonoční próza a poesie* v *Nár. listech* 17. dubna 1870 (*NL*) s tímto úvodem: „Zvony dle krásné pověsti odletěly v noci na „velký pátek“ do Říma, že prý pro požehnání. Hrome, já být takhle třístacentýřovým „Zikmundem“ ze svatovítské věže! Zrovna o půlnoci doletěl bych na Řím, sezvonil bych všechny ty, kteří tvrdí neomylnost jednoho člověka, proklínají miliardy jiných lidí, zatracují pokrok. „Oposiční“ biskupy bych nechal na posilu dále spát, oposici mám všude rád, ale na ostatní bych zahučel třístacentýřovým posměchem v pěkných verších: [následují verše 1—2] a třístacentýřovým basem svým bych je pak hnal ven, ven! až na práh města, tam by musili pokleknout, ruce vzepnout k *lidstou* vzhůru, kandidát neomylnosti by jim

předříkával, oni v kůru za ním —: [následují verše 19—38]. A pak bych jim zahučel o tom, jak „ve jmenu božím“ mečem a ohněm pohubili celé národy, jak celé kraje šťastné v popel kladli, jak mají ruce zkrvaveny, že by jich sám jedovatý blesk neomyl, a konečně bych zahřměl: [následují verše 51—57]. Totiž, jak povídám, s oposicí bych chtěl dále žít v bratrském křesťanském svazku a míru, ta by směla i s vítězoslávou „nazpět v lidstvo“ a strávit s námi šťastné a veselé svátky.“ —

25 my strhli | my stáhli *NL*; 31 slabne — slabne, | slábne — slábne, *NL*; 52 lidské více líce! — | lidské líce! —*NL*.

Str. 505 [*Epigramy*.] Do tohoto oddílu jsme zařadili všechny epigramy z doby do druhého vyd. *Knih veršů*, pokud je Neruda nezařadil do připravovaného souboru epigramů, z něhož začal uveřejňovat ukázky na sklonku let osmdesátých. Tento soubor je zapsán na malých lístcích (12<sup>o</sup>) modrého papíru rukou Nerudova opisovače; do tohoto textu vpišoval Neruda své opravy tužkou. Úmyslem psát epigramy zabýval se Neruda od mládí. V pozůstalosti se uchovala prázdná obálka s titulem *Epigramy* a podtitulem *Psal Janko Hovora*; pochází tedy Nerudův úmysl napsat cyklus epigramů již z doby před vydáním *Hřbitovního kvítí*, kdy ještě užíval pseudonymu svého mládí. Do svého exempláře 1. vydání *Knih veršů* zaznamenal Neruda 6 epigramů, *Básník demokrat, Chuť, Připomenutí, C+M+B+, Pseudonym, Původ sprostáctví v žurnalistice*, patrně s úmyslem rozhojnit jimi text *Knih veršů* v 2. vydání. Od tohoto úmyslu však upustil a s výjimkou jednoho (*Původ sprostáctví v žurnalistice*) převzal je do připravovaného materiálu pro veliký soubor. Nebudou tedy epigramy, které otiskujeme v tomto I. svazku, věrným obrazem celé epigramatické činnosti Nerudovy v sledovaných letech; domníváme se však, že by bylo nevhodné tříštit velký soubor důsledně uplatňovaným hlediskem chronologickým.

Oddíl epigramů v tomto svazku se opírá především o větší cyklus *Epigramů letošních* z roku 1866, který tvoří jeho jádro. K němu přistupují epigramy, kterých Neruda většinou užil pro potřeby svých feuilletonů. Vybíráme odtamtud jen ty texty, které si uchovaly svou samostatnost významovou. Ostatní, jakož i veršované aforismy, které se blíží svou povahou epigramu, budou uveřejněny v těch souborech, k nimž patří.

Str. 505 [Německé sousedce.] Hlas z 1. ledna 1862 ve feuilletonu *Novoroční návštěva*. Česká „paní Obecnstvá“, kterou autor navštívil s novoroční gratulací, ptá se

ho, zda navštíví i její německou paní sousedku. Autor odpovídá: „Šel bych k ní, mám ji rád. Je hodná paní, má ale takový lecjaký lid kolem sebe, který ji stále proti nám popuzuje. Hněvá se a neví proč. Dokud náruživost nadvládá, těžko smířovat, stane se to později. Prozatím jsem jí napsal jen báseň a pošlu poštou!“ (*H*). Rukopis v Nár. museu, bez titulu (*R*). Otisky: *Rož* 61, s titulem *Německé sousedce*, *Nov* 167 se stejným titulem. Titul přijímáme z vydání Rožkova.

V *H* text tištěn souvisle, v *R* je rozdělen na dvě strofy; upravujeme podle *R*. V *R* všechna zájmena 2. osoby s malým *t*. — 4 pošlu vznešené Ti svoje žalmy. *H* | pošlu vznesené ti svoje žalmy. *R*.

[18. listopadu 1862.] Tento epigram připsal Neruda dne 18. listopadu 1862, t. j. v den otevření Prozatímního divadla, do seznamu divadelních her. Zaznamenal *A. Pražák* v *Listech filologických* 1907, str. 462 podle rukopisu, který měl p. J. Ginz. — Otisky: *Nov* 172.

[Čistý výnos.] Hlas ze 7. října 1864 ve feuilletonu, v němž se Neruda zabývá otázkou honorářů pro dramatické spisovatele. (Dílo J. N. XII, 295.) Na návrh, aby spisovatelé dostávali honorář v procentech „z čistého výnosu“, odpovídá: „Čistý výnos! Co je to? Kde to roste? Jak to vypadá?“ Pak následuje vlastní epigram. Otisky: *Rož* 107, *Nov* 220.

Str. 506 [Stůj mezi žitím, smrtí na rozhrání.] Národní listy z 19. listopadu 1865 ve feuilletonu „Nad Fügnerovým katafalkem“. (Dílo J. N. XIII, 191.) Vlastnímu epigramu předcházejí tyto věty: „Zaznamenal jsem, že nám umřel opět jeden velký muž a že je to pravda, že je náš národ nešťasten. Hledíme ouzkostlivě po řadách mužů svých, v jichž čele se nám prapor s nápisem ‚morituri‘ vlátí zdá, a kdykoli se den k večeru skloní, tážeme se: ‚Kdo umřel dnes?‘ Je skoro již směšno býti mezi živými!“ Otisky: *Rož* 124, *Nov* 221, oba pod titulem „Nad Fügnerovým katafalkem“.

Str. 506—509 Epigramy letošní. Květy 1, č. 7 (11. ledna 1866), str. 84 (prvních pět), č. 12 (15. února 1866), str. 144 (poslední tři). V textu anonymně, ale v obsahu pod jménem Nerudovým. — *Také úsudek o „Braniborech“* (str. 508) se vztahuje k premiéře Smetanovy opery *Braniboři* v Čechách 5. ledna 1866, jejíž pokrokovost ideová i hudební narážela na odpor konservativců, kteří se pokoušeli zabránit jejímu provedení. *Nad prvnými cihlami* (str. 509) — jde o účast na velké sbírce ve prospěch postavení Nár. divadla, vyvolané svoláním Sboru pro zřízení Nár. divadla z července r. 1865. — Otisky: *Rož* 126/128, *Nov* 222/224.

Str. 509 [České písemnictví.] Nár. listy z 28. ledna

1866 ve feuilletonu, v němž si Neruda mimo jiné stěžuje na „duševní zátiší“ v české literární produkci. — Otisky: *Rož* 132 pod titulem *Chudé české písemnictví*, *Nov* 225.

[R a d a.] Nár. listy ze 6. ledna 1867 ve feuilletonu, v němž si Neruda stěžuje na nedostatek dobrých českých knih (Dílo J. N. XV, 16). „Napadá mne tu epigram, určený sice jinam, na němž se ale zajisté neprohřeším, vřadím-li jej také sem. Dává spisovatelům našim ‚radu.‘“ Za textem epigramu Neruda dodává: „Řídili se spisovatelé podle rady té, nebo řídil se epigramatista podle spisovatelů?“ — Otisky: *Rož* 133, *Nov* 226.

Str. 510 Původ sprosťáctví v žurnalistice. Z rukopisných doplňků připojených k Nerudovu výtisku 1. vydání *Knih veršů* opsal I. Herrmann (opis v Nár. museu). Herrmann epigram také otiskl ve feuilletonu *Ze vzpomínek na Nerudu* v Nár. listech z 22. srpna 1916. Epigram je namířen proti J. Skrejšovskému, vydavateli listu *Politik*, nepřátelsky zaujatému proti Nerudovi. — Otisk: *Nov* 229.

[K d y ž z p ř e d u d í v á m s e.] — Rukopis bez titulu na samostatném lístku. Otiskl *M. Novotný* v *Nových verších Nerudových* v *Lid. novinách* z 1. října 1950.

Str. 511 [*Verše do památníku psané pro členy rodiny Anny Holinové.*] Rukopis (1 l, 8<sup>o</sup>) v pozůstalosti Anny Holinové. Domnívám se, že jde o verše určené Anně, jejímu otci Františkovi a bratru Emanuelovi (Emmi) k tomu, aby je zapisali do památníku osoby třetí. Anna Holinová ještě v letech osmdesátých verše z oddílu *Anna* opisovala a podpisovala svým jménem, jak o tom svědčí její pozůstalost. Otiskl *M. Novotný* v článku *O dárcích Nerudových* v *Lidových novinách* 8. 7. 1934.

#### Str. 513 BÁSNICKÉ PŘEKLADY.

Zde uveřejňujeme jen ty Nerudovy překlady, které byly samostatně otištěny nebo byly součástí Nerudových překladatelských záměrů (fragment překladu *Ságy o Frithiofovi*). Nezařazujeme sem tedy ty překlady, které byly Nerudou včleněny do jeho feuilletonů nebo do sbírek aforismů (budou otištěny ve *Spisech* na příslušném místě) a nezařazujeme sem ani překlady, jež byly Nerudovi připisovány, které však nejsou Nerudou přímo podepsány a u nichž není autorství spolehlivě dosvědčeno. Ve srovnání s *Rož* a *Nov* nejsou zde tedy tyto překlady: Herderův *Soud ušáka o zpěvu slavíka* a *kukačky*, *Nov* 389 (vyšlo v *Aforismech* v *Rodinné kronice* 4,

1863); úryvek z Bérangerových *Les fous*, *Nov* 390 (anonymně v *Rod. kronice* 4, 1864); úryvek z Scheferova *Laienbrevieru*, *Rož* 442, *Nov* 391 (otištěno v „Pražském feuilletonu“, *Květy* 1, 1865), anonymní překlady Andaluské popěvky, *Nov* 431 a *Písně* z ostrova Madagaskaru, *Nov* 432 (v příl. *Květů* 2, 1867) a konečně veršované přeložené citáty z rozličných autorů uveřejňované ve feuilletonech (*Nov* 434—443, *Rož* 486—489). Tento soubor nebyl však ani u *Nov* ani u *Rož* úplný a musil by být doplněn o řadu jiných citátů. Novotný uvedl mezi „Překlady spornými“ i cyklus Čínských písní, který vyšel v Lumíru 1873, *Nov* 470—475, ale autorství Nerudovo nelze zatím pokládat za prokázané.

Str. 515 *Obrazy a romanci z Uher od Alexandra Petöfiho*. *Obrazy života* 1, 1859, č. 7 (1. srpna), str. 253/254 (OŽ). Rukopis — volné listy (8 l, 8<sup>o</sup>) vložené do dvojlistu, na němž titul a „přeložil J. N.“ (R). Koncepty všech básní v *Záp*, str. 11—16, s titulem: *Z ballad Alexandra Petöfiho*. — Otisky: *Rož* 418—429, *Nov* 367—377.

Str. 515 *Ukradený kůň*. — 22 místě, | místě *Záp*.

Str. 517 *Ovčák*. — 7 a tu slyšel, milka že *Záp* | a tu slyšel, milka OŽ | a tu slyšel, (milka že) milenka R; 8 stůně a že | stůně (a že) že a R.

Str. 519 *Pan Pavel*. — 5 taky ženu, | také ženu, R | také ženu *Záp*; 7 *Pryč s ní!* — to R, *Záp* (podle v. 15, 23, 31) | *Pryč s ní!* to OŽ; 15 *dal jsem si, dal!* | to jsem si *dal!* *Záp*; 17 *Zas praví* | *Pak praví* R, *Záp*.

Str. 520 *Beřár*. — 6 pod níž džbán a mísa pokynou, | kde mu džbán a mísa pokynou, *Záp*.

Str. 521 *Loupežník*. — 7 *Matička milá dobře mínila*, | *matičko milá, dobřes mínila*, *Záp*; 13 *mojí* — R, *Záp* | *mojí* OŽ.

Str. 522 *Dobrodružství vlka*. — 7 *vlčí hejno* | *hejno vlčí* *Záp*; 8 *vypravovat káže*. | *odpovídat káže*. *Záp*; 12 *s ženou* | *s žínkou* *Záp*.

Str. 523 *Setkání se na pustě*. — 13 *v Záp* *nezačíná odstavec*; 15 *nataženou tiše stál*, | *nataženou v ruce stál*, *Záp*; 17 *vykřiklo*, | *vykřiklo*, R | *vykřiklo* *Záp*; 17/18 *v Záp* *původně*: (Tu lupič slyší slabé vzkřiknutí, | on slyší, jak...); 18 *jak by to malé ptáče* | a *myslí, že to ptáče* *Záp*; 23 *se!* — *snad mluvila* | *se!* a *mluvila* *Záp*; 25 *radostně se* | *v radosti se* *Záp*; 30 *pohledni* | *pohlédni* R, *Záp*; 34 „*Ach jednu* | „*Ach, jednu* *Záp*; 43 *Já nechci* | *O nechci* *Záp*.

Str. 525 *Ukázky z Legendy věkův od Victora Hugo*. *Obrazy života* 2, 1860, č. 5 (květen), str. 199—201 (OŽ). Sig-



nováno: *Přeložil J. N.* Všechny ukázky jsou z 1. svazku Legendy věků; Svědomí je z oddílu D'Eve à Jésus, Mahomet z oddílu L'Islam, Rolandova svatba z Le cycle héroïque chrétien. Otisky: *Rož* 432—441, *Nov* 378—386.

Str. 529 *Rolandova svatba.* — 25 Gérard, *podle originálu* | Gérard, OŽ; 27 Bakchův, | Bachův, OŽ; 32 přilba *tak i jinde* | přilba OŽ; 60 a hled' | a hléd' OŽ; 106/107 bojujous, | a nové jitro zas, a stálý boj! | bojujous | a nové jitro zas a stálý boj! OŽ; 141 vždyť pokud | vždyť, pokud OŽ.

Str. 534 *Z básní Horvata Ugoje Gj. Ognjanića.* Lípa českomoravská. Kalendář na rok 1863, vyšlo z Praze 1862, str. 73/74. Otisk: *Nov* 387/388.

Str. 536 *Ukázka z básní norských Björnstjerne Björnsona.* Květy 1, č. 4 (21. prosince 1865), str. 46. — První báseň je z 9. kapitoly a druhá z 12. kapitoly Björnsonovy povídky *Arne* (1858). — Otisky: *Rož* 444/446, *Nov* 392/394.

Str. 539 *Ukázka staronordických písní národních.* Signováno: *Sděluje J. N.* Květy 1, č. 33 (13. září 1866), str. 394/395 (Píseň o Stigu rytíři, Píseň o Ribbaldu), č. 34 (20. září 1866), str. 407/408 (Píseň o Martinu, Píseň o Olöfě, Píseň o kostkách, Píseň o Frísech), č. 35 (27. září 1866), str. 420 (Píseň o Aagovi a Else, Píseň o duši dítěte), č. 36 (4. října 1866), str. 429/430 (Píseň o myslivci z Řecká, Píseň o Anně, Píseň o Odilii, Píseň o věcech marných) (K).

Píseň o Martinu, Píseň o Olöfě, Píseň o kostkách, Píseň o Frísech, Píseň o myslivci z Řecká, Píseň o Anně, Píseň o Odilii, Píseň o věcech marných jsou přeloženy ze 4. svazku anthologie, kterou vydávala *Rosa Warrens*, Germanische Volkslieder der Vorzeit, sv. 4, Norwegische, Isländische, Färöische Volkslieder nebst Anhang: Niederländische und Deutsche Volkslieder der Vorzeit. Hamburk 1866.

Otisky: *Rož* 447—485, *Nov* 395—430.

Str. 539 Píseň o Stigu rytíři. — 18 nebezpeč! (*podle v. 20*) | nebezpeč. K.

Str. 543 Píseň o Ribbaldu. — 24 jsi | si K.

Str. 553 Píseň o kostkách. — 9 tady, | tady K.

Str. 558 Píseň o Aagovi a Else. — 27/28 jmeno, | jak bych | jmeno | jak bych K.

Str. 561 Píseň o duši dítěte. — 5 bůh Otec (*podle v. 11, 15, 21, 25*) | bůh otec K.

Str. 570 Píseň o věcech marných. — 31 máš ty mně k tomu ostruhy ... slíti. | máš ti mně k tomu ostruhy ... slíti. K.

Str. 573 [Ze Ságy o Frithiofovi od Esaiase Tegnéra.] Zlomky Nerudova překladu 1., 8. a 24. zpěvu Ságy o Frithiofovi jsou zapsány v rukopisném sešitě označovaném jako Makulář J. Nerudy (*Mak*) z doby přípravy Hřbitovního kvítí a nebyly za života Nerudova vydány tiskem. V *Mak* jsou úryvky označované zkratkou *Fr. S.* na dvou místech, a to na str. 2—9 výňatky z 1. a 8. zpěvu, na str. 55 výňatek ze zpěvu 24. O překladu podal zprávu M. Novotný v *Čteme* (5, 1943, č. 1 a 3). Tam také otiskl úryvek ze zpěvu 24 a část výňatků z 8. zpěvu (verše 1—31). Ostatní části těžko čitelného rukopisu jsou zde otištěny po prvé. Podle Novotného překládal Neruda z německého překladu Amalie von Helvig, vydaného v r. 1826 a znovu 1844.

Str. 573 Z 1. z p ě v u: 6 pův.: (a noci plášť již rozestřen).

Str. 574 Z 8. z p ě v u: 41 stane [?]; 55 s sebou | sebou *Mak*; 65 Odinova | Odinová *Mak*.

Str. 577 Z 24. z p ě v u: *Text psán inkoustem, opravy tužkou; 20 ponechán text původní; nad rovy, tužkou opraveno: rovům.*

*Felix Vodička.*